

**Jobin kirjan vaikutus
F.M. Dostojevskin teokseen
Karamazovin veljekset**
RESEPTIOHISTORIALLINEN ANALYYSI

Heikki Kerätär
Vanhan testamentin eksegetiikan Pro gradu- tutkielma
Syyskuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Eksegetiikan osasto
Tekijä – Författare Heikki Kerätär		
Työn nimi – Arbetets titel Jobin kirjan vaikutus F.M. Dostojevskin teokseen Karamazovin veljekset: Reseptiohistoriallinen analyysi		
Oppiaine – Läroämne Vanhan testamentin eksegetiikka		
Työn laji – Arbetets art Pro gradu- tutkielma	Aika – Datum 9.9.2019	Sivumäärä – Sidoantal 83
<p>Tiivistelmä – Referat</p> <p>Tässä tutkielmassa tarkastelen Jobin kirjan reseptiota venäläisen kirjailijan Fjodor Mihailovits Dostojevskin (1821–1881) romaanissa <i>Karamazovin veljekset</i> (1880). Analyysini keskittyy niihin kohtiin <i>Karamazovin veljeksissä</i>, joissa Jobin kirjan vaikutus on selkeimmin havaittavissa. Tutkimuskysymykseni on: mihin Jobin kirjan osiin ja näkökulmiin Dostojevskin reseptio kohdistuu Ivan Karamazovin hahmossa ja ohjaajavanhus Zosiman puheessa?</p> <p>Tutkielmani metodi on reseptiohistoriallinen analyysi. Tämä metodi, jolla tähtään Jobin kirjan vaikutuksen arviointiin, perustuu Jobin kirjan syntykontekstin ja Dostojevskin tulkintakontekstin tarkasteluun ja alkuperäisen tekstin ja siitä syntyneen tulkinnan vertailuun. Tavoitteenani on tuoda reseptiohistoriallisen metodin avulla esiin se Jobin kirjan aines, jonka Dostojevski koki omassa ajassaan ja tilanteessaan merkitykselliseksi ja joka siten vaikutti <i>Karamazovin veljeksiin</i>.</p> <p>Analyysini perusteella argumentoin, että Ivan Karamazovin hahmossa näkyy Dostojevskin reseptio Jobin ystävästä, jotka Ivanin tapaan puhuvat Jumalasta, mutta eivät suoraan Jumalalle, kuten Job. Tuon esille että, Ivanin hahmossa näkyy Dostojevskin reseptio myös Jobin kirjan dialogiosion Jobista. Tämä väitteeni perustuu siihen, että molemmat, sekä Ivanin hahmo että Jobin kirjan dialogiosion Job, kohdistavat kritiikkinsä viatonta kärsimystä kohtaan ja vaativat sen perusteella oikeudenmukaisuuden toteutumista tässä maailmassa. Väitettä tukee myös se, että molemmissa teksteissä ilmenee arvostusta heidän kriittisiä ja kyseenalaistavia näkemyksiään kohtaan. Analyysini perusteella esitän, että Dostojevskin reseptio kohdistuu Ivanin hahmossa Jobin kirjan dialogiosuuden molempiin osapuoliin, Jobiin ja hänen ystäviinsä. Osoitan, että molemmat dialogiosuuden osapuolet näkyvät Ivanissa, myös tämän hahmon ratkaisemattoman sisäisen ristiriitaisuuden perusteella. Ivan jää hahmona samaan keskeneräiseen tilaan kuin Jobin ja hänen ystäviensä välinen keskustelu. Tämän perusteella väitän, että Dostojevskin reseptio kohdistuu tämän hahmon osalta Jobin kirjan dialogiosuuden kokonaisuuteen ja siten viisausdialogin genreen ylipäänsä.</p> <p>Ohjaajavanhus Zosiman puheen osalta Dostojevskin reseptio kohdistuu analyysini perusteella Jobin kirjan kehyskertomuksen Jobin hahmoon, joka ylistää Jumalaa irrationaalisesti omista kärsimyksistään huolimatta. Osoitan, että kehyskertomuksen reseptio on havaittavissa myös Zosiman puheeseen sisältyvässä Jobin kirjan tulkinnassa, jossa korostuu selkeästi kehyskertomusta leimaava eheys ja lopullisuus, dialogiosioon liittyvän ratkaisemattomuuden ja keskeneräisyyden sijaan. Zosiman puheeseen sisältyvässä Jobin kirjan tulkinnassa korostuu myös Jobin kirjan näkemys luomistyöstä pohjimmiltaan selittämättömänä tapahtumana. Korostamalla luomistyön positiivista luonnetta Dostojevski argumentoi Ivanin aiemmin painottamaa maailman hylkäämistä vastaan.</p> <p>Näiden analyysin tulosten pohjalta argumentoin, että Dostojevskin reseptiossa keskeistä on Jobin kirjan perustavanlaatuihin jännitteisiin kehyskertomuksen ja dialogiosuuden erilaisten teologisten painotusten välillä. Tutkielmani osoittaa, että Dostojevski pyrki Job-viittauksillaan käymään keskustelua omien aatteellisten vastustajiensa kanssa ja argumentoimaan omien uskonnollisten näkemystensä puolesta. Dostojevskin Job-viittausten erittely auttaa lukijaa ymmärtämään paremmin kärsimyksen ongelman käsittelyyn liittyviä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä muinaisessa Israelissa ja modernilla ajalla.</p>		
Avainsanat – Nyckelord F.M. Dostojevski, Karamazovin veljekset, Jobin kirja, Reseptiohistoria, Vaikutushistoria, Teodikea, Antiteodikea, Ivan Karamazov, Zosima.		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

Sisällysluettelo

1 Johdanto	3
1.1 Tutkielman aihe ja tutkimuskysymys	3
1.2 Tutkielman kulku	3
1.3 Reseptio- ja vaikutushistoriallinen metodi	4
2 Jobin kirja	7
2.1 Juoni ja rakenne	7
2.2 Syntykonteksti	10
2.3 Jobin kirja viisaukirjallisuutena	14
2.4 Teodikea ja antiteodikea	16
2.4.1 Termien määrittely ja soveltuvuus muinaisen Israelin kontekstiin	16
2.4.2 Teodikea ja antiteodikea Jobin kirjassa	17
2.5 Yhteenveto	20
3. F. M. Dostojevski	22
3.1 Dostojevskin merkitys tänä päivänä	22
3.2 Lapsuus ja uskonnollinen kotitausta	25
3.3 Nuoruus ja radikalisoituminen	27
3.4 Vankeus ja yhteys kansaan	30
3.5 Paluu takaisin yhteiskuntaan ja asema kirjailijana	33
3.6 Yhteenveto	36
4. Karamazovin Veljekset	37
4.1 Juoni ja päähenkilöt	37
4.2 Taustaa	39
4.3 Järjen ja uskon vastakkainasettelu	40
4.4 Ivan Karamazov ja Suurinkvisiittori	41
5. Jobin kirjan käyttö Karamazovin veljeksissä	44
5.1 Lyhyet viittaukset	44
5.2 Dialogiosion Job ja Ivan Karamazov	45
5.2.1 Job puhuu Jumalalle, Ivan Jumalasta	45
5.2.2 Viaton kärsimys ja vaatteet sen perusteella	48
5.2.3 Arvokas kyseenalaistaminen	52
5.2.4 Keskenäisyys	56
5.2.5 Yhteenveto	60
5.3 Jobin kirjan käyttö Zosiman puheessa	61
5.3.1 Ohjaajavanhus Zosima	61
5.3.2 Zosiman yksilöllinen kokemus Jobin kirjasta	63
5.3.3 Selittämättömyys	65
5.3.4 Maailman palvonta	68
5.3.5 Yhteenveto	71
6. Johtopäätökset	73
7. Kirjallisuusluettelo	79
7.1 Lähteet ja apuneuvot	79
7.2 Kirjallisuus	79

1 Johdanto

1.1 Tutkielman aihe ja tutkimuskysymys

Tässä tutkielmassa tarkastelen venäläisen kirjailijan Fjodor Mihailovits Dostojevskin (1821–1881) reseptiota Jobin kirjasta hänen viimeiseksi jääneessään pääteoksessa *Karamazovin veljekset* (1880). Tuon esiin kaikki kohdat, joissa Jobin kirjan vaikutus *Karamazovin veljeksiin* on selkeästi havaittavissa. Jobin kirjaan viitataan kyseisessä romaanissa suoraan neljä kertaa. Kolme viittauksista on lyhyempiä ja yksi, ohjaajavanhus Zosiman tulkinta Jobin kirjasta¹, puolestaan pidempi. Lisäksi Jobin kirjan dialogiosion Jobilla ja Ivan Karamazovin hahmoilla on tutkijoiden mukaan lähtökohtaisesti niin merkittäviä yhtäläisyyksiä, että Jobin kirjan vaikutuksen arviointi tämän *Karamazovin veljesten* hahmon osalta on mielekästä.² Tässä tutkielmassa Jobin kirjan reseptiohistoriallinen analyysi keskittyy *Karamazovin veljesten* Ivan Karamazovin hahmoon ja ohjaajavanhus Zosiman puheeseen, jossa Jobin kirjaa tulkitaan. Käsittelen myös lyhyesti kolmea lyhyttä viittausta Jobin kirjaan, mutta ne eivät ole analyysini päähuomion kohteena. Tutkimuskysymykseni on: mihin Jobin kirjan osiin ja näkökulmiin Dostojevskin reseptio kohdistuu Ivan Karamazovin hahmossa ja ohjaajavanhus Zosiman puheessa?

1.2 Tutkielman kulku

Tutkielmani etenee seuraavasti. Tämän johdanto luvun lopuksi selvennän vielä käyttämäni reseptio- ja vaikutushistoriallista metodologiaa ja niitä periaatteita, joita tämä tutkielma noudattaa kyseisen metodin osalta. Sen jälkeen siirryn luvussa 2 Jobin kirjan juonen ja rakenteen esittelyyn. Perustelen tässä yhteydessä myös rajaustani, jonka mukaan keskityn tutkielmassani pääasiassa Jobin kirjan luentaan lopullisessa muodossaan, yhtenäisenä ja jännitteitä sisältävänä tekstinä, en mahdollisten eri aikoina syntyneiden kerrosten tarkasteluun. Luvun 2 lopuksi nostan esiin Jobin kirjassa esiintyvän teodikeaksi ja antiteodikeaksi tulkittavissa olevan aineksen. Tämä on olennaista, koska osioissa joissa, Dostojevski käyttää Jobin kirjaa selkeimmin, Ivanin ja Zosiman hahmojen välityksellä, nostetaan esille argumentteja ensin teodikeaa³ vastaan ja sitten sen puolesta.⁴ Dostojevskin

---

¹ Dostojevski 1879–1880 (2014), 367–368.

² Walsh 1977, 164.

³ Teodikealla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kaikkia yrityksiä selittää Jumalan suhde pahaan ja kärsimykseen jollain tapaa oikeutettuna tai hyväksyttävänä. Braiterman 1998, 4.

⁴ Wasiolek 1971, 89–90; Rosenshield 2016, 610. Jotkut tutkijat eivät painota niin selvästi juuri luvussa kuusi esiintyvää vastausta ateistisia näkökantoja kohtaan, vaan näkevät pikemminkin koko

reseptio kohdistuu siten lähtökohtaisesti Jobin kirjassa ilmenevään teodikeaan ja antiteodikeaan.

Jobin kirjaan keskittyvän osuuden jälkeen esittelen luvussa 3 F.M.

Dostojevskin kirjailijana ja tuon esiin hänen elämästään niitä asioita, joiden voi katsoa vaikuttaneen hänen uskonnollisen ajattelun kehittymiseen ja hänen reseptioonsa Jobin kirjasta *Karamazovin veljeksissä*. Tämän jälkeen esittelen vielä luvussa 4 *Karamazovin veljekset* romaanin juonen ja tuohon romaaniin liittyviä ja analyysini kannalta tärkeitä taustatekijöitä.

Varsinainen analyysini luvussa 5 jakaantuu kolmeen pääosaan. Ensin käyn läpi kolme lyhyttä viittausta Jobin kirjaan ja esitän arvioni niissä ilmenevästä Dostojevskin reseptiosta. Sitten siirryn vertailemaan Ivan Karamazovin ja Jobin kirjan dialogiosion Jobin hahmoja. Analyysin lopuksi tarkastelen ohjaajavanhus Zosiman puhetta, jossa Jobin kirjaa tulkitaan. Lopuksi kertaan vielä tutkielmani tulokset ja tuon esille niiden pohjalta nousseet johtopäätökset.

1.3 Reseptio- ja vaikutushistoriallinen metodi

Tutkimussuuntausta, jossa tarkastellaan Raamatun saamaa vastaanottoa ja tulkintaa jossain historiallisessa kontekstissa, nimitetään usein reseptiohistoriaksi tai vaikutushistoriaksi.⁵ Usein näitä termejä käytetään tutkimuksissa myös rinnakkain. Tämä johtuu siitä, että ne kuvaavat ikään kuin tutkimuksen kahta olennaisesti toisiinsa liittyvää puolta, joiden molempien tarkastelu on tärkeää. Ensin pyritään hahmottamaan reseptio, eli tulkinta Raamatusta jossain historiallisessa kontekstissa ja seuraavaksi tarkastellaan sitä, mikä on Raamatun osuus ja vaikutus tämän tulkinnan muodostumisessa.⁶

Jotta Raamatun vaikutuksen arvioimiseen päästäisiin, on eroteltava kaksi historiallista tasoa, Raamatun tekstin syntykontekstin historiallinen taso sekä tulkitsijan historiallisen kontekstin taso. Kun nämä kaksi erilaista taustaa tuodaan esiin, voidaan alkuperäistä tekstiä ja sen tulkintaa vertailla keskenään ja tehdä arvioita siitä missä määrin kyseessä oleva reseptio eli tulkinta pitää sisällään samoja elementtejä kuin Raamatun teksti. Reseption tarkastelussa olennainen kysymys on se, mitä kauan sitten kirjoitetusta ja erilaisessa kontekstissa

---

kirjan olevan vastausta luvussa viisi esitettyjä näkökantoja kohtaan. Frank & Petrusiewicz 2010, 850.

⁵ Roberts 2011, 1.

⁶ Huttunen 2010, 17.

syntyneestä Raamatun tekstistä tulkitsija on kokenut omassa ajassaan ja tilanteessaan merkitykselliseksi.⁷

Kuten reseptio- ja vaikutushistorian tutkijat huomauttavat Raamatun tekstien merkitys on aina sidoksissa kulloiseenkin tulkintakontekstiin. Tulkitsijat hylkäävät joitain tekstin sisältämiä merkityksiä ja painottavat toisia tai luovat täysin uusia merkityksiä. Kysymys on siten ennen kaikkea tulkitsijan etiikan arvioimisesta. Siitä minkälaisia arvoja, ideologioita ja uskonnollisia näkemyksiä tämä pyrkii tulkinnallaan edistämään ja miten tämä näkyy hänen tulkinnassaan.⁸ Tässä yhteydessä on hyvä huomata, että tulkitsijan historialliseen kontekstiin sidoksissa olevat asiat eivät välttämättä ole sellaisia mitä hän olisi tarkoittanut tulkintaan tietoisesti. Reseptio- ja vaikutushistorian kehittymiseen ratkaisevasti vaikuttanut filosofi Hans-Georg Gadamer (1900–2002) toteaaakin historiallisten olosuhteiden vaikutuksesta meihin seuraavaa:

Historia ei kuulu meille, vaan me sille. Kauan ennen kuin ymmärrämme itsemme itsetutkistelun kautta, ymmärrämme itsemme itsestään selvällä tavalla osana perhettä, yhteiskuntaa ja valtiota, jossa elämme... yksilön ennakkokäsitykset määrittävät, paljon hänen arvioitaan enemmän, hänen olemuksensa historiallista todellisuutta.⁹

Yksittäisen reseption tarkastelu ei siten ole vain yhden yksilön tekemien johtopäätösten ja vaikuttamiskeinojen tarkastelua, vaan sen ajatteluperinteen hahmottamista johon hänen ajattelunsa pohjaa ja jota ilman sitä ei olisi olemassa. Gadamerin mukaan juuri tämän perinteen tunteminen on tie totuuteen, eikä niinkään valistusajalta peräisin oleva usko näennäisesti objektiiviseen historiallisten olosuhteiden tarkasteluun.¹⁰ Gadamerin näkemyksiin nojaava, Matteuksen evankeliumin vaikutushistoriaa tutkinut Ulrich Luz (1938–) onkin kuvannut osuvasti, että historia ei ole enää vain objektiivisen tarkastelun kohde, vaan ennen kaikkea muovaava voima ja että tämän muovaavan voiman, *vaikutushistorian*, tarkastelu viittaa siihen elävään suhteeseen, joka tekstin tulkitsijoilla on omaan traditioon.¹¹

Kaiken kaikkiaan voidaankin sanoa, että Raamatun teksteihin liittyvät merkitykset eivät koskaan ole pysyviä tai muuttumattomia vaan ne rikastuvat ja laajenevat aina uusien tulkintojen myötä ajan saatossa.¹² Tutkimuksellisen

---

⁷ Huttunen 2010, 18–19, 27–28.

⁸ Huttunen 2010, 30–31.

⁹ Gadamer 2004 [1960], 278. Käännös englannista omani.

¹⁰ Gadamer 2004 [1953], 7–8.

¹¹ Luz & Selle 2005, 326–327.

¹² Huttunen 2010, 30–31. Roberts 2011, 8.

tarkastelun ulottaminen näihin yhtä lailla merkityksellisiin tulkintoihin on reseptio- ja vaikutushistoriallisen tutkimuksen suuri ansio, mutta myös yksi sille esitetty olennainen kritiikin kohde. Tulkintoihin keskittyminen jättää nimittäin usein varjoonsa sen mihin perinteinen historiallis-kriittinen tutkimus on kiinnittänyt suurimman huomionsa: tekstin merkitykseen alkuperäisessä syntykontekstissaan.¹³

Syntykontekstia ja Raamatun tekstien mahdollisia eri redaktiokerroksia koskevat kysymykset eivät näyttäisi olevan niin olennaisia reseptio- ja vaikutushistorialliselle tutkimukselle, jossa tarkastellaan tekstiä sen lopullisessa muodossaan ja tämän tekstin tulkintaperinnettä. Silti historiallis-kriittisen tutkimuksen näkemykset tekstin synnystä ja sen merkityksestä alkuperäisessä kontekstissaan ovat lopulta se pohja mihin reseptio- ja vaikutushistoriallisen tutkimuksenkin on nojattava, sillä vertailuun perustuvia arvioita tulkintojen merkityksistä ja Raamatun tekstin vaikutuksesta niiden muodostumisessa on mahdotonta esittää ilman jonkinlaista rekonstruktiota siitä, mitä teksti tarkoitti alkuperäisessä kontekstissaan.¹⁴

---

¹³ Roberts 2011, 4.

¹⁴ Huttunen 2010, 27–28

2 Jobin kirja

Tutkielmani aluksi on syytä esitellä Dostojevskin reseption kohde, eli Jobin kirja. Käyn ensimmäiseksi läpi Jobin kirjan tarinan ja tarkastelen sen rakennetta, ehdotan sen luentaa lopullisessa muodossaan, yhtenäisenä ja jännitteitä sisältävänä tekstinä. Toisessa Jobin kirjaa tarkastelevassa luvussa valotan Jobin kirjan syntykontekstia tuomalla esiin todennäköisimmän ajankohdan, milloin kyseinen kirja syntyi. Sen jälkeen hahmotan Jobin kirjan kirjallista kontekstia ja tuon esiin haasteet, jotka liittyvät Jobin kirjan perinteiseen luokitteluun viisaukirjallisuutena. Lopuksi tarkastelen tutkielmani ja Dostojevskin reseption kannalta olennaista kysymystä Jobin kirjassa ilmenevästä teodikeasta ja antiteodikeasta. Tässä yhteydessä myös määrittelen nuo käsitteet ja perustelen niiden käyttöä tässä tutkielmassa.

2.1 Juoni ja rakenne

Tässä luvussa esittelen aluksi lyhyesti Jobin kirjan juonen ja siitä erottuvat eri osiot. Esittelyn jälkeen nostan esiin tutkijoiden arvioita siitä mitä edellä esiteltä Jobin kirjan rakenne paljastaa sen eri vaiheissa mahdollisesti syntyneistä kirjallisista kerroksista. Lopuksi tarkastelen näitä irrallisilta vaikuttavia osuuksia, siitä näkökulmasta, että niihin sisältyvät jännitteet ovat olennainen osa sitä mitä ja minkälaisia viestejä tällä tekstillä on haluttu välittää. Perustelen toisin sanoen Jobin kirjan luentaa yhtenäisenä tekstinä.

Yksinkertaisimmillaan Jobin kirja koostuu proosamuotoisesta prologista (1–2) ja epilogista (42:7–17), joista usein käytetään nimitystä kehyskertomus, sekä runomuotoisesta ytimeä, josta puolestaan käytetään usein nimitystä dialogi (3–42:6).¹⁵ Prologi alkaa kertomuksella siitä, miten Job menettää kaiken Jumalan ja Saatanan välisen kiistan seurauksena. Job pysyy aluksi nuhteettomana vastoinkäymisistään huolimatta. Sitten kolme hänen ystäväänsä, Elifaf, Bildad ja Sofar tulevat paikalle ja suurin osa koko kirjasta keskittyy Jobin ja näiden ystävien väliseen keskusteluun.¹⁶

Nämä vuoron perään esiintyvät puheenvuorot voidaan jakaa kolmeen sykliin ja ne etenevät kahden ensimmäisen syklin osalta tähän tapaan: Job puhuu ensin, Elifaf vastaa, Job vastaa takaisin Elifasille, Bildad vastaa Jobille, Job vastaa Bildadille, Sofar vastaa Jobille, Job vastaa Sofarille. Sykli alkaa jälleen uudelleen

---

¹⁵ Collins 2005, 505.

¹⁶ Collins 2005, 505–506

luvussa 15 Elifasin puheenvuorolla ja Job vastaa samaan tapaan takaisin kaikille ystävilleen. Kolmas puhesykli alkaa luvussa 22 edellä kuvatulla tavalla Elifasin puheenvuorolla ja Jobin vastauksella, mutta Bildadin puheenvuoro on aiempaa lyhyempi ja Sofarilla ei ole puheenvuoroa lainkaan.¹⁷

Luku 28 keskeyttää dialogin viisaus teemaisella runolla, joka kuvaa tutkijoiden mukaan hyvin Jobin kirjan kokonaisviestiä, mutta tuntuu irralliselta kyseisessä kohdassa. Job päättää keskustelun ystäviensä kanssa pitkällä vastauksella luvuissa 29–31. Tämän jälkeen neljäs ystävä, Elihu, astuu näyttämölle. Elihu on vihainen Jobille, mutta myös aiemmille ystäville, sillä hän ajattelee, että nämä ovat epäonnistuneet yrityksissään vaientaa Job. Elihun puhe jatkuu lukuun 37, mutta ei juurikaan tuo lisää näkökulmia aiempien ystävien esityksiin. Elihua ei mainita prologissa tai epilogissa.¹⁸

Jobin kirja huipentuu lukuihin 38–39, joissa Jumala puhuu Jobille myrskyn keskeltä. Job vastaa Jumalalle nöyryten hänen edessään, mutta Jumala jatkaa vielä uudella puheella. Taas Job nöyrytyy lyhyellä vastauksella.¹⁹ Tämän jälkeen kirja päättyy epilogiin, jossa Jobin onni palautetaan kaksinkertaisesti.²⁰

Tutkijoiden mukaan näihin osuuksiin liittyvät erot ja epäyhtenäisyydet antavat perusteita seuraaville näkökannoille Jobin kirjan kirjoitusprosessista eri vaiheista. Ensinnäkin proosamuotoisen kehyskertomukseen ja runomuotoiseen dialogiin liittyvien eroavaisuuksien perusteella on esitetty, että nämä kaksi osuutta olisivat eri kirjoittajien kirjoittamia. Tälle näkemykselle antavat tukea esimerkiksi se, ettei Prologin keskeinen hahmo Saatana²¹ tule esille millään tavalla dialogiosuudessa. Myös Jobin hahmo poikkeaa voimakkaasti näissä osuuksissa. Kehyskertomuksessa hänet esitetään esimerkillisenä kärsijänä, dialogissa kärsimystä vastaan kapinoivana.²²

Myös ongelmat kolmannessa puhesyklissä, joka ei seuraa samaa kaavaa kuin edelliset puhesyklit, ovat antaneet aihetta epäillä, että sen yhteydessä on kyse redaktiosta ja tekstin uudelleen järjestelystä myöhemmin.²³ Suurin osa tutkijoista

---

¹⁷ Collins 2005, 506.

¹⁸ Collins 2005, 506

¹⁹ Collins 2005, 506.

²⁰ Nissinen 2008, 128.

²¹ Tutkijoiden mukaan Saatanan hahmo ei vielä tässä yhteydessä ole sellainen kuin nykyisin sen käsitämmme, vaan lähinnä vain ”vastustaja” (Vrt. Sak. 3:1–2). Saatana on osa Jumalan taivaallista neuvonpitojoukkoa ja hänelle on annettu ikään kuin provosoijan rooli tarinan kannalta. Kts. Witte 2012, 553.

²² Witte 2012, 557.

²³ Witte 2012, 558.

näkee, että viimeisen ystävän, Elihun aiempia ystäviä kommentoivat puheenvuorot ovat niin ikään myöhempää lisäystä.²⁴ Myös Jumalan puheenvuorot ovat herättäneet kysymyksiä niiden alkuperästä, sillä kuvatessaan näissä osuuksissa luomistyötään, Jumala ei vastaa Jobin aiemmin esittämiin kysymyksiin mitenkään selkeästi ja suoraan.²⁵

Tutkijoiden mukaan on kaiken kaikkiaan hyvin todennäköistä, että Jobin kirja kävi läpi eri kirjoitusvaiheita ja siihen sisällytettiin uusia osuuksia, joiden katsottiin rikastuttavan alkuperäistä tarinaa.²⁶ Mahdolliset lisäykset eivät kuitenkaan muuntaneet alkuperäisen tarinan muotoa ja merkitystä kovinkaan paljoa. Tässä mielessä Jobin kirjaa onkin verrattu ikään kuin keskiaikaiseen katedraaliin, johon rakentui uusia kerroksia ajan myötä.²⁷ Olipa taustalla eri kirjoittajia ja kirjallisia kerrostumia Jobin kirjan voi nähdä lopulta myös hyvin yhtenäisenä teoksena ja myös edellä esitettyjä näkökantoja kohtaan on esitetty kritiikkiä.

Esimerkiksi kehyskertomuksen ja dialogiosuuden välillä on lopulta paljon yhdistäviä tekijöitä, joiden perusteella on aihetta uskoa, että ne on tarkoitettu luettavaksi yhdessä ja että ne ovat mahdollisesti syntyneet myös saman kirjoittajan toimesta. Kumpikaan näistä osuuksista ei nimittäin näytä toimivan ilman toista. Ilman kehyskertomusta dialogiosuudella ei ole kontekstia ja ilman dialogiosuutta kehyskertomus on ilman teologista syvyyttä. Kumpikaan näistä osuuksista ei ole myöskään itsessään kokonainen tarina.²⁸

Myös epäyhtenäisen kolmannen puhesyklin voi nähdä tarkoituksellisesti sekavana ja keskeneräisenä, sillä näin se kuvaa aidosti Jobin ja hänen ystäviensä erimielisyyksistä johtuvaa keskustelun tilaa. Niin ikään dialogiosuuden keskeyttävän viisaurunon luvussa 28 voi nähdä olennaisena ”välisoittona”, joka on yhteydessä ystävien edellä esittämiin näkemyksiin viisaudesta ja Jobin omaan hahmoon Jumalaa pelkäävänä ja pahaa välttelevänä esimerkillisenä viisaana.²⁹ Elihun irralliselta vaikuttavien puheet voi puolestaan nähdä tärkeänä johdatteluna Jumalan puheenvuoroihin. Ne ennakoivat Jumalan puheita ja samalla valmistavat Jobia kohtaamaan Jumalan mahtipontiset puheet, joita hänen saattaisi muuten olla

---

²⁴ Collins 2005, 506.

²⁵ Witte 2012, 559.

²⁶ Seow 2013, 26

²⁷ Collins 2005, 506.

²⁸ Seow 2013, 29.

²⁹ Seow 2013, 30–31.

vaikea ottaa vastaan.³⁰ Näkemykset Jumalan puheista omana kirjallisena kerroksena ja irrallisena lisäyksenä eivät ole puolestaan vakuuttavia siitä syystä, että Job odottaa dialogiosiossa Jumalan vastausta monin paikoin ja koko kirja ikään kuin kasvaa niitä kohti. Myöskään kielellisesti tämä osuus ei eroa muusta dialogiosuuden tai Elihun puheiden materiaalista.³¹

On hyvä huomioda, että Jobin kirjaan ja sen mahdollisiin eri tekstikerroksiin sisältyvät jännitteet ovat elementtejä, jotka luovat lukijalle merkityksiä ja siten ne ovat itsessään olennaisia tämän muinaisen tekstin tulkittamisen kannalta. Eri osuuksia ei tarvitse selittää ikään kuin pois ja irralleen toisistaan.³² Tässä tutkielmassa huomioin tarpeen mukaan Jobin kirjan eri kerroksiin mahdollisesti liittyvät syntykerrokset, mutta pääasiassa keskityn Jobin kirjan luentaan sen lopullisessa muodossa, siinä muodossa, jossa Dostojevski kohtasi kyseisen Raamatun kirjan ja johon hänen tulkintansa ja reseptionsa perustuvat.

2.2 Syntykonteksti

Jos Raamatun kirjojen kautta pyritään hahmottamaan historiallisia tilanteita, joista ne väitetysti kertovat tai joissa ne aikoinaan kirjoitettiin, tutkijat tarvitsevat näiden tekstien lisäksi myös muuta todistusaineistoa johon tarkastelun kohteena olevat tekstit voidaan ikään kuin sitoa tai mihin niitä voidaan verrata.³³ Tässä selvitystyössä Raamatun kirjat ovat lähes aina vain sekundääristä todistusaineistoa, sillä ne ovat usein kirjoitettu vasta paljon kuvattuja tapahtumia myöhemmin ja olleet vielä monenlaisen muokkauksen kohteena tämän jälkeenkin.³⁴ Jobin kirjan kohdalla täytyy todeta, että sen todistusarvoon täytyy suhtautua vielä astetta kriittisemmin, sillä kyseisen kirjan luonne on erilainen verrattuna esimerkiksi niihin Raamatun kirjoihin, joiden voidaan katsoa kertovan edes jollain tasolla myös historiallisista tapahtumista teologisten ja uskonnollisten motiivien lisäksi.³⁵ Jobin kirja ei nimittäin ole tutkijoiden mukaan yritys kuvata

---

³⁰ Seow 2013, 37.

³¹ Seow 2013, 38.

³² Seow 2013, 38.

³³ Tähän muuhun todistusaineistoon kuuluvat esimerkiksi arkeologisten kaivausten yhteydessä esiin kaivettu, niin sanottu materiaallinen kulttuuri, muut muinaisen Lähi-idän tekstit, lähteet, piirtokirjoitukset sekä ympäristövaikutusten ottaminen huomioon. Grabbe 2017, 263–264, 268

³⁴ Lähteet, jotka ovat ajoitettavissa lähemmäs selvityksen kohteena olevia tilanteita, esimerkiksi juuri piirtokirjoitukset, on katsottava ensisijaisiksi. Tämä ei tee Raamatun kirjoista selvitystyön kannalta merkityksellisiä, vaan jokaisen tekstin luotettavuus historiallisesta tilanteesta kertovana lähteenä täytyy ottaa aina erikseen tarkasteluun. Grabbe 2017, 263–264, 268.

³⁵ Vrt. esim. Kuninkaiden kirjat, Aikakirjat, Jeremian kirja; Grabbe 2017, 268.

jonkin aikoinaan eläneen Job nimisen henkilön kokemuksia, vaan Job, kuten muutkin kirjan henkilöt ovat pikemminkin esimerkkeinä toimivia hahmoja opetukseen tähtäävässä kertomuksessa.³⁶

Usein Jobin kirjaa, kertomusta nuhteettomasta miehestä, joka joutuu kohtaamaan kärsimystä Jumalan ja Saatanan välisen kiistan seurauksena, onkin luonnehdittu kokonaisuudessaan vertaukseksi ja ajattomaksi opetuksiksi.³⁷ Jobin kirja on yksinkertaisesti runoutta, jolla on varmasti jollain tasolla kosketus kirjoittamisajankohtinaan vallinneisiin tilanteisiin, mutta joka ei tule näkyviin kovinkaan eksplisiittisesti erilaisten yksityiskohtien tai kuvattujen tapahtumien tasolla. On myös todettu, etteivät edes ne teemat, tai kysymykset, joita Jobin kirja käsittelee voi osoittaa selkeästi johonkin tiettyyn aikaan, sillä sen keskiössä oleva elämän raakuuden selittämättömyys on osa perimmäistä ihmisluontoa ja siten aina ajankohtaista.³⁸ Nämä Jobin kirjan luonteeseen liittyvät elementit ovatkin saaneet useat tutkijat toteamaan, että sen taustalla olevan historiallisen tilanteen selvittäminen on lähinnä valistunutta arvailua.³⁹

Kenties asiaa helpottaisi se, jos Jobin kirjan tapahtumat, vaikkakin fiktiiviset, olisi sijoitettu kirjoitushetkensä mukaiseen ympäristöön ja aikakauteen, mutta myös tällä saralla kirja asettaa omat haasteensa. Jobin kirjan taiteellinen kyvykkyys näkyy nimittäin myös siinä, että sen kirjoittaja on onnistunut hämärtämään oman ajankohtaisen kontekstinsa piirteet melko hyvin. Jobin hahmo rinnastetaan monin tavoin kauan sitten eläneisiin patriarkkoihin, sillä hänen omaisuutensa koostuu eläimistä, hän yksin uhraa perheensä puolesta ilman pappien välitystä ja hän saavuttaa lopulta myös hyvin korkean iän.⁴⁰ Piirteet hämärtyvät myös siitä syystä että, Jobin kirjan taustalla vaikuttaa pyrkimys välittää totuusväitteitä universaalissa valossa. Jobin kerrotaan asuvan Usin maassa (Job 1:1), joka todennäköisesti sijaitsi Israelin itäpuolella, Edomissa. Jobin kirjassa ei myöskään ylipäänsä keskitytä niinkään Israelin kansan, vaan yksilön ja Jumalan väliseen kanssakäymiseen.⁴¹

---

³⁶ Witte 2010, 552.

³⁷ Seow 2013, 252; Witte 2010, 564.

³⁸ Brueggemann 2003, 303.

³⁹ Clines 1989, lvi–lvii; Brueggemann 2003, 302–303.

⁴⁰ Clines 1989, lvi.

⁴¹ Sneed 2011, 70–71. Jobin kirjassa esiintyvä suora puhe Jumalalle ja se miten etenkin sen dialogiosiossa Job näyttäytyy moraalisesti itsenäisenä hahmona, on ollut yksi merkittävä tekijä siinä, että jobin kirjasta muodostui tärkeä teos 1700-luvulla teodikean kysymysten käsittelyn yhteydessä. Esim. Kant piti Jobin kirjaa arvossa tästä syystä. Larrimore 2013, 164.

Miten siis lähestyä tällaista omat taustansa ja syntykontekstinsa hämärtävää tekstiä ja yrittää osoittaa mihin se kuuluu ja missä se on saanut syntynsä ja kenen toimesta? Kysymykset ovat haastavia, mutta muutamia mahdollisuuksia näiden asioiden tarkastelemiseen silti on.

Ensimmäinen keino, joka voisi antaa osviittaa Jobin kirjan ajoittamisen suhteen, on tarkastella tekstissä ilmeneviä mahdollisia viittauksia muista lähteistä tunnettuihin historiallisiin tapahtumiin. Valitettavasti Jobin kirjan osalta merkittäviä viittauksia ilmenee tekstissä kuitenkin melko vähän ja nekin mitkä ilmenevät mahdollistavat vain tiettyjä rajauksia kirjoitusajankohdan määrittämiselle. Tarkastelen seuraavaksi näitä tekstissä ilmeneviä, mahdollisesti paljastavia, viittauksia.

Jobin kirjan ensimmäisessä luvussa jo mainitut sanansaattajat, jotka tuovat Jobille ikäviä uutisia, kertovat, että ”sabalaiset” ja ”kaldealaiset” ovat olleet Jobin omaisuuteen kohdistuvien hyökkäysten takana (1:15, 1:17). Näiden ryhmittymien mainitseminen on herättänyt spekulatioita vuosille 550–540 ekr. kohdistuvasta ajanjaksosta, joka on ainoa tutkijoiden tiedossa oleva ajanjakso, jolloin kaldealaisten arvioidaan liikkuneen muinaisen Israelin lähialueilla, eteläisessä Edomissa ja pohjoisessa Arabiassa päällikkönsä Nabonidiuksen johdolla.⁴² Näihin viittauksiin kohdistuva arvio kyseisestä ajanjaksosta on kuitenkin todettava vain aikaisinta takarajaa määrittäväksi ja mahdollisesti siten, että se kohdistuu vain tähän kyseiseen osaan Jobin tekstiä.⁴³

Toinen viittaus, joka antaa osviittaa kirjoitusajankohdan määrittämisen suhteen on Jobin yhdessä puheessaan mainitsema lyijyllä tehty piirtokirjoitus (19:23–24). Kyseisessä kohdassa Job valittaa karua kohtaloaan ja toivoo etteivät hänen tuntemuksensa koskaan unohtuisi ja että ne ”uurrettaisiin kallioon ikuisiksi ajoiksi taltalla hakaten, lyijyllä piirtäen.” Erikoinen maininta lyijyllä tehdystä piirtokirjoituksesta on antanut tutkijoille syyn epäillä, että kyseessä olisi viittaus Darius Suuren saavutusten muistoksi tehtyyn ja Lähi-idässä laajasti mainetta saaneeseen Behistunin piirtokirjoitukseen. Tämä piirtokirjoitus on ajoitettu noin vuoden 515 ekr. tienoille ja viittauksen liittyessä tähän tapahtumaan se rajaisi myös Jobin kirjan kirjoitusajankohdan aikaisintaan 500- luvun ekr. loppuun.⁴⁴

---

⁴² Seow 2013, 40.

⁴³ Larrimore 2013, 11.

⁴⁴ Crenshaw 2001, 332; Seow 2013, 43.

Toinen lähestymistapa Jobin kirjan kirjoitusajankohdan määrittämiseen on tarkastella yhteyksiä ja samankaltaisuuksia muihin Raamatun kirjoihin. Kirjoitusajankohdan määrittämisen kannalta merkitykselliset yhteydet muihin Raamatun kirjoihin kohdistuvat lähinnä kolmeen tekstiin: Jeremian kirjaan, Valitusvirsiin ja erityisesti Deutero-Jesajan tekstiin. Deutero-Jesajan osalta yhteydet eivät rajoitu pelkästään yksittäisiin viittauksiin, vaan samankaltaisuutta näiden tekstien välillä ilmenee myös yleisellä tasolla sanastossa, sanojen käyttötavoissa ja ylipäänsä tekstien käsittelemissä teemoissa. Erityinen yhteys näkyy etenkin vanhurskaan ja kärsivän palvelijan tematiikassa, joka on molemmissa teksteissä hyvin vahvasti läsnä. Deutero-Jesajan kirjoitusajankohta on tutkijoiden mukaan myöhäisimmillään 539 ekr. mikä tukisi edellisessä kappaleessa kerrottujen viittausten perusteella syntynyttä käsitystä aikaisintaan 500-luvun ekr. loppupuolelle sijoittuvasta ajoituksesta Jobin kirjan suhteen. Tekstiyhteyksistä puhuttaessa oma tarkastelua hankaloittava kysymys on tietenkin se, kumpi teksti on vaikuttanut kumpaan. Jobin kirjan ja Deutero-Jesajan suhteen muu todistusaineisto, esimerkiksi edellä mainittu Behistunin piirtokirjoituksen ajankohta, antaa jonkun verran tukea sille käsitykselle, että Jobin kirja on Deutero-Jesajan tekstiä nuorempi.⁴⁵

Kolmas Jobin kirjan kirjoitusajankohtaa valaiseva lähestymistapa on historiallinen lingvistiikka, jonka tutkimusalueisiin kuuluvat kielen kehittymisen tarkastelu, sanojen etymologia sekä kielten muinaishistorian rekonstruoiminen.⁴⁶ Historiallisen lingvistiikan perusteella onkin mahdollista tehdä arvioita siitä, mihin ajanjaksoon Jobin kirjan teksti sijoittuu muinaisen heprean kielen kehittymisen aikajanalla. Tutkimuksessa on aiemmin huomioitu erityisesti Jobin kirjan kehyskertomuksen sisältämät kielelliset yhteydet persialaisajalla (539–332 ekr.) kirjoitettuihin Aikakirjoihin ja Esran, Nehemian, Esterin kirjoihin sekä hellenistisellä kaudella kirjoitettuihin Saarnaajan ja Danielin kirjoihin, jotka edustavat niin sanottua myöhäisempää hepreaa (LBH).⁴⁷ Nämä näkemykset ovat kuitenkin uusimmassa tutkimuksessa osoitettu kiistanalaisiksi ja jotkut tutkijat arvioivatkin, että Jobin kirjan kielelliset piirteet viittaavatkin enemmän jonkinlaiseen välivaiheeseen klassisen heprean ja myöhäisen heprean välillä. Tämän myötä teoksen kirjoitusajankohta sijoittuisi siten pikemminkin Babylonian

---

⁴⁵ Seow 2013, 42–43.

⁴⁶ Radford 1999, 17–18.

⁴⁷ Hurvitz 1974, 17–34.

pakkosiirtolaisuuden ajalle (587/586–538 ekr.).⁴⁸ Oma hämäävä kielellinen tekijä Jobin kirjan ajoittamisen suhteen ovat myös niin sanotut arkaismit, esimerkiksi vanhahtava sanojen oikeinkirjoitustyyli, jossa *matres lectionis* merkit puuttuvat. Nämä arkaismit ovat antaneet joissain yhteyksissä aihetta epäillä varhaista alkuperää, mutta ne näyttäisivät olevan pikemminkin kirjallinen tehokeino, jolla on haluttu ilmentää tekstin kertovan ikään kuin menneistä ja kaukaisista ajoista, eikä niiden perusteella voida lopulta tukea näkemyksiä kovin varhaisesta kirjoitusajankohdasta.⁴⁹

Vahvimman näytön ajankohdan sijoittamisen puolesta näyttäisivät antavan mahdollinen viittaus Behistunin piirtokirjoitukseen sekä kirjalliset yhteydet Jeremian kirjaan, Valitusvirsiin sekä Deutero Jesajaan. Historiallisen lingvistiikan antama näyttö toisaalta tukee käsitystä Jobin sijoittamisesta persialaisajalle, mutta toisaalta myös kritisoi tätä. Näiden perusteella yhdyn Seow`n näkemykseen siitä, että Jobin kirja on varminta sijoittaa aikavälille 515–450 ekr.⁵⁰

2.3 Jobin kirja viisaukirjallisuutena

Helpoin ja perinteisin tapa sijoittaa Jobin kirja Heprealaisen Raamatun ja muiden muinaisen Lähi-Idän tekstien kontekstiin on liittää se viisaukirjojen ja viisaukirjallisuuden joukkoon, johon kuuluvat Heprealaisessa Raamatussa Saarnaajan kirja ja Sananlaskut sekä Apokryfikirjojen puolelta Sirakin kirja ja Salomonin viisaus.⁵¹ Kun Jobin kirjan katsotaan kuuluvan viisaukirjojen joukkoon, sen ajatellaan edustavan viisauajattelua tai viisaustraditiota,⁵² jonka tutkijat ovat katsoneet olleen muinaisen Lähi-Idän alueella hyvin pitkän aikaa merkityksellisenä pysynyt ja laaja-alaisesti vaikuttanut ajattelusuuntaus.⁵³

Nykytutkimuksessa käsitykset tällaisesta laaja-alaisesta viisauajattelusta ja selkeästä viisaukirjojen ryhmästä ovat kuitenkin saaneet osakseen paljon kritiikkiä.⁵⁴ Tämä kritiikki pohjaa ensinnäkin siihen, että viisaukirjojen on oletettu olleen toistensa kaltaisia, vaikka samankaltaisuus ei käy usein ilmi itse

---

⁴⁸ Joosten 2013, 356–357.

⁴⁹ Seow 2013, 20.

⁵⁰ Seow 2013, 45.

⁵¹ Näin tekee esim. Clines 1989, lx;

⁵² Kts. ”viisauden”, viisaustradition ja viisaukirjojen määrittelystä Weeks 2016, 3.

⁵³ Viisaustradition piirteitä on havaittavissa jo kolmannelta vuosituhannelta ekr. Mesopotamiasta ja Egyptistä missä oppineiden piirissä kehittyi mielenkiinto erilaisten luonnonilmiöiden ja yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden luokitteluun. Nämä luokittelut ovat tutkijoiden mukaan osoituksia viisaustraditiolle tyypillisestä jumalallisen maailmanjärjestyksen ilmentämisestä ja sen vaalimisesta Gray & Clines 2010, 5.

⁵⁴ Kts Esim. Weeks 2016; Kynes 2018.

tekstien sisällöstä.⁵⁵ Kritiikki on kohdistunut myös siihen, että viisaukirjat on nähty irrallisina muista Heprealaisen Raamatun teksteistä, vaikka yhteyksiä myös näiden tekstien väleillä on selkeästi olemassa.⁵⁶

Myös viisaustradition taustalle oletettu opetuksellinen konteksti, toisin sanoen se melko vakiintunut käsitys, että viisaustraditio olisi ollut merkityksellinen suuntaus juuri oppineiden piirissä ja kenties jonkinlaisena oppilaiden koulutusvälineenä,⁵⁷ on noussut arvostelun kohteeksi. Joidenkin tutkijoiden mukaan opetusmaisuuksien voi nimittäin nähdä pikemminkin valmiina, aiemmista lähteistä omaksuttuna, kirjallisena tyylikeinona, eivätkä siten esimerkiksi Sananlaskujen kasvatukselliset ohjeet (Sananl. 1–9) kuvaa niinkään itse kontekstia tai tekstien käyttötarkoitusta. Opetuskontekstin painottaminen on tutkijoiden mukaan usein jättänyt varjoonsa myös sen, että monet viisaukirjat näyttävät olleen tarkoitettuja nimenomaan esitettäväksi. Opetukselliset ja ”viihteelliset” puolet on erotettu tutkimuksissa liian herkästi toisistaan, vaikka esimerkiksi Jobin kirjan runollista taidokkuutta olisi hyvä tarkastella samalla kun arvioidaan siinä esitettyjä ideoita ja ajatuksia.⁵⁸

Syy miksi tutkimuksessa on päädytty puhumaan viisaustraditiosta ja viisaukirjojen ryhmästä, johtuu näihin määreisiin kriittisesti suhtautuvien mukaan lähinnä totunnaisuudesta nähdä tiettyjä yhtäläisyyksiä eri tekstien välillä.⁵⁹ Viisaustraditio on toisin sanoen tutkijoiden ulkopuolelta, omista lähtökohdistaan, sitä koskeviin teksteihin liittävä määre, josta emme voi lopulta tietää kuinka tietoisia alkuperäiset kirjoittajat olivat.⁶⁰ Kriitikoiden mukaan olisikin parempi puhua yksittäisten tekstien välisistä suhteista, liian väljän ja epäselvän viisaustraditio käsitteen sijaan.⁶¹

Näiden yksittäisten tekstien välisten vastaavuuksien kautta Jobin kirjassa voi havaita useita eri kirjallisia genrejä⁶², jotka Jobin kirjaan sijoitettuina saavat

---

⁵⁵ Weeks nostaa esimerkiksi Jobin ja Saarnaajan kirjojen erilaisuuden ja ongelmat jotka syntyvät näiden tekstien luokittelemisesta samaan kategoriaan Weeks 2016, 13.

⁵⁶ Weeksin yksi esimerkki tässä on Jobin kirjan ja monien psalmien yhtymäkohdat. Weeks 2016, 14.

⁵⁷ Opetuksellisen kontekstin olettavat taustalle esim. Gray & Clines 2010, 5; Sneed 2011, 71.

⁵⁸ Weeks 2016, 15–16.

⁵⁹ Weeks 2016, 23. Viisaukirjojen jaottelun ja viisaustraditio käsitteen kehittämisestä Raamatun tutkimuksessa kts. Kynes 2016, 86–98; Weeks 2016, 4–12.

⁶⁰ Weeks 2016, 22.

⁶¹ Weeks 2016, 18, 21.

⁶² Kehyskertomuksen on nähty edustavan opettavaisen kertomuksen genreä, jolla on lähimmät yhteydet Ruutin ja Joonan kirjoihin ja että se hyödyntää sadun, legendan ja myytin kerronnallisia tekniikoita. Jobin dialogisuuden runouden voi puolestaan katsoa hyödyntävän viisau-, psalmi-, laki- ja profeettakirjallisuuden aineksia. Witte 2012, 559.

kuitenkin usein alkuperäisestä genrestä poikkeavan merkityksen.⁶³ Vaikka Jobin kirjasta voikin havaita useita eri genrejä ja yhteyksiä muihin teksteihin, tutkijat joutuvat usein toteamaan, että kokonaisuudessaan Jobin kirja on muodoltaan ainutlaatuinen.⁶⁴ Toisaalta täysin omanalaiseksi luokittelemisessakin on omat vaaransa, sillä se tekee myös teoksen tulkinnasta hankalaa. Uusimmissa tutkimuksissa onkin ehdotettu Jobin kirjan tarkastelua erityislaatuiseina tekstinä, mutta ei sen takia että se on muista erilainen, vaan siksi, että sillä on yhteyksiä niin moniin muihin teksteihin.⁶⁵

2.4 Teodikea ja antiteodikea

Tässä osiossa määrittelen sen mitä tässä tutkielmassa tarkoitetaan käsitteillä teodikea ja antiteodikea. Perustelen tutkijoiden huomioiden kautta näiden modernina aikana syntyneiden käsitteiden käyttöä Jobin kirjassa ilmenevän kärsimyksen ongelman tarkastelussa. Sen jälkeen tuon esiin sen, miten teodikea ja antiteodikea Jobin kirjassa kytkeytyvät niin sanottuun teko–seuraus-ajattelumalliin ja sen kritiikkiin. Tarkastelen lopuksi teko–seuraus-ajattelumallin ja siten myös teodikean ja antiteodikean ilmenemistä Jobin kirjassa. Havainnollistan tätä nostamalla tarkasteluun joitain osia Jobin ja tämän ystävien puheista.

2.4.1 Termien määrittely ja soveltuvuus muinaisen Israelin kontekstiin

Termillä ”teodikea” tarkoitetaan nykyisin yleisesti apologeettista yritystä puolustaa Jumalaa maailmassa, jossa ilmenee kärsimystä ja pahuutta.⁶⁶ Zachary Braitermannin määrittelee teodikean ja sen vastinparin antiteodikean seuraavasti: teodikealla tarkoitetaan kaikkia yrityksiä selittää Jumalan suhde pahaan ja kärsimykseen jollain tapaa oikeutettuna tai hyväksyttävänä. Antiteodikealla tarkoitetaan puolestaan näiden selitysten, oikeutuksien ja hyväksyttävien merkityksien hylkäämistä tai vastustamista.⁶⁷ Seuraan tässä tutkielmassa näitä määritelmiä. Tässä luvussa osoitan kuinka nämä näkökulmat tulevat ilmi Jobin kirjassa ja myöhemmin luvun 5 analyysissäni sen, miten ne näkyvät Dostojevskin reseptiossa Jobin kirjasta.

---

⁶³ Witte pitää tarkoituksellisenä genren ”väärinkäyttönä” esim. luojan ylistyksestä tuttujen elementtien käyttämistä Jumalan syyttämisen yhteydessä. (Job 7:17) Witte 2012, 560.

⁶⁴ Seow 2013, 61. Yksittäisistä koko kirjaa koskevista genre-ehdotuksista kts. Seow 2013, 47– 61

⁶⁵ Kynes (sa.)

⁶⁶ Sarot 2003, 4.

⁶⁷ Braiterman 1998, 4.

Ensimmäinen kritiikki, joka teodikea termin käyttämiselle usein esitetään on se, että se on valistuksen aikana syntynyt käsite, eikä se siten sovellu puhuttaessa pahan ja Jumalan välisestä suhteesta sitä aikaisemmissa ja esimerkiksi muinaisen Israelin aikaisessa kontekstissa, koska ihmisten ymmärrys näistä asioista on muuttunut ratkaisevasti teodikea termin tullessa käyttöön 1700-luvulla.⁶⁸ Tutkijoiden mukaan lähestymme pahan ja Jumalan välistä suhdetta eri tavalla kuin esimodernina aikana, jolloin ihmisten taipumus oli kärsimystä kohdattaessa ensimmäisenä epäillä itseään, toisin kuin nyt, jolloin epäillään ensimmäisenä Jumalaa.⁶⁹

Tutkijoiden mukaan teodikea termin käyttäminen muinaisen Israelin ja Heprealaisen Raamatun aikaisessa kontekstissa on kuitenkin perusteltua siitä syystä, että termiä ei aikoinaan määritelty mitenkään tarkkaan ja myös sen käyttö on ollut ylipäänsä varsin laaja-alaista.⁷⁰ Teodikea termin soveltaminen pelkästään valistuksen jälkeiseen aikaan ei ole perusteltua myöskään siksi, että modernilla käsityksellä Jumalan ja pahuuden välisestä suhteesta on myös paljon yhteistä muinaisen Lähi-Idän aikaisille tavoille käsitellä tuota kysymystä.⁷¹

Sarot näkee esimerkiksi, että muinaisia israelilaisia ympäröineessä yhteiskunnassa vallitsi jollain tapaa modernin ajalle tyypillinen uskonnollinen monimuotoisuus, joka vaikutti siihen miten teodikea ilmeni. Molempien aikojen tavoissa käsitellä tuota kysymystä näkyy nimittäin se, että teodikean avulla pyritään vakuuttamaan epäileviä ja lähtökohtaisesti epäuskoisia tai toisiin jumaliin uskovia omalle puolelle.⁷² Toinen Sarotin esiin nostama yhtäläisyys on oikeudenkäynnin konteksti, jota ei tulisi nähdä pelkästään valistusaikana syntyneenä uutuutena teodikean käsittelyssä, kuten Jobin kirjassa varsin intensiivisesti hyödynnetystä lakikontekstista voimme huomata.⁷³

2.4.2 Teodikea ja antiteodikea Jobin kirjassa

Siirryn nyt tarkastelemaan sitä, miten Jobin kirjassa pyritään oikeuttamaan ja selittämään Jumalan suhde pahaan jollain tapaa hyväksyttävänä. Tämä pyrkimys teodikeaan ilmenee Jobin kirjassa niin sanotussa teko–seuraus-ajattelumallissa. Yksinkertaisesti määriteltynä tällä ajattelumallilla tarkoitetaan sitä, että yksilön

---

⁶⁸ Sarot 2003, 5.

⁶⁹ Sarot 2003, 9–10.

⁷⁰ Sarot 2003, 21.

⁷¹ Sarot 2003, 25.

⁷² Sarot 2003, 23–24.

⁷³ Sarot 2003, 25 ; Kts. Lakigenrestä Jobin kirjassa: Seow 2013, 59–61.

käyttäytymisellä ja hänen kohtalollaan on välitön suhde. Tämä ajattelumalli oli hyvin leimallinen muinaisessa Israelissa ja sen perusteella myös Jumalan toimet nähtiin lähtökohtaisesti oikeutettuina. Jos yksilö kärsi, tämä kärsimys ei voinut johtua Jumalasta, vaan jostain mitä kärsimykseen joutunut oli itse tehnyt. Hänen teoillaan ja seurauksillaan oli välitön suhde.⁷⁴

Sananlaskuissa⁷⁵ tätä ajattelua ilmentävät hyvin alla olevat jakeet, joiden mukaan tieto siitä kuinka elää hyvin johtaa elämään ja tietämättömyys puolestaan kuolemaan:⁷⁶

Älä kadehdi väkivallantekijää, älä mieli niille teille, joita hän kulkee.
Väärämielistä Herra kammoksuu, mutta oikeamielisen hän ottaa suojaansa.
Jumalattoman kodissa on Herran kirous, mutta oikeamielisten asuinsijan hän siunaa.
(Sananl. 3:31–33).

Tällaisen ajattelun lähtökohta on myös Jobin kirjan taustalla ja näkyy erityisesti sen kehyskertomuksessa, jossa Jobin nuhteettomuus ja menestys rinnastetaan toisiinsa heti aluksi:⁷⁷

Usin maassa eli mies, jonka nimi oli Job. Hän oli kunnon mies, rehellinen ja jumalaapelkäävä, ja hän karttoi kaikkea pahaa. Hänellä oli seitsemän poikaa ja kolme tytärtä ja runsaasti omaisuutta: lampaita ja vuohia seitsemäntuhatta, kolmetuhatta kamelia, viisisataa kyntöparia härkiä ja viisisataa aasintammaa. Myös palvelusväkeä hänellä oli paljon. Job oli mahtavin mies idän mailla. (Job 1:1–3).

Teko–seuraus-ajattelumalli näkyy selkeästi myös Jobin ystävien puheissa, jotka kukin hieman eri näkökulmasta toistavat tämän ajattelumallin mukaisia näkemyksiä. Ensimmäisenä Jobille vastaava Elifas näkee, että Jobin kohtaaman kärsimyksen täytyy olla väliaikaista ja hän uskookin Jobin olevan yleisesti ottaen nuhteeton, vaikka hän jotain väärää onkin tehnyt. Tätä kautta Elifas ikään kuin sovittaa yhteen Jobin erityistä tilannetta sekä oppia hyvästä ja pahasta seurauksina ihmisten teoista.⁷⁸ Jobin kirjan 4. luvussa Elifas kannustaa Jobia pysymään edelleen lujana:

Kun vastoinkäyminen tulee omalle kohdallesi, et kestä hetkeäkään. Kun se koskettaa sinua, joudut kauhun valtaan. Sinun luottamuksesi perustana on jumalanpelko, sinun toivosi perustana oman vaelluksesi puhtaus. (Job 4:5–6).

---

⁷⁴ Witte 2012, 554.

⁷⁵ Vaikka yhteiseksi nimittäjäksi ei nostettaisikaan aiemmassa luvussa 2.3 käsittelemäni viisaustraditiota, on Jobin kirjaa edelleen järkevää tarkastella yhteydessä Sananlaskuihin, sillä yhteyksiä näiden tekstien väleillä on selkeästi olemassa, esimerkiksi juuri teko–seuraus-ajattelumallin perusteella.

⁷⁶ Clines 1989, lxi.

⁷⁷ Clines 1989, xxxix.

⁷⁸ Clines 1989, xl.

Toisena Jobille vastaava Bildad painottaa, että teoista seuraavat seuraukset voivat olla suhteellisia. Näkemys, jonka hän näkee toteutuneen siinä, että Jobin lapset ovat kuolleet vakavien rikkomustensa takia ja Job itse puolestaan säilynyt hengissä, koska hänen syntinsä eivät ole olleet niin vakavia.⁷⁹

Ehkä poikasi tekivät syntiä Jumalaa vastaan ja hän antoi heille heidän rikkomustensa mukaan (Job 8:4)

Kolmantena Jobille vastaava Zophar näkee Jobin olevan vain tietämättään syntinen. Jumala on jo osoittanut hänelle armollisuutta säätäessään hänelle rangaistuksen, joka on vähemmän kuin mitä tämä ansaitsisi.⁸⁰

Toivoisinpa tosiaan, että Jumala avaisi suunsa ja sanoisi sinulle suorat sanat! Hän ilmoittaisi sinulle viisauden salaisuudet, jotka ovat meidän järjellemme käsittämättömät. Silloin ymmärtäisit, miten paljon syntejä hän antaa sinulle anteeksi. (Job 13:5–6)

Myös viimeisenä hieman myöhemmin tekstissä Jobille vastaavan Elihun voi edelleen nähdä jatkavan teko–seuraus-ajattelumallin mukaisten näkemysten tukemista, vaikka hän painottaa myös muita teologisia näkökantoja kärsimyksen merkityksen suhteen. Kukaan ystäväistä ei ole valmis muuttamaan näkemyksiään teko–seuraus-ajattelumallin suhteen Jobin kokemusten perusteella.⁸¹

Job, joka puolustaa itseään Jobin kirjan dialogiosiossa nuhteettomana kärsijänä, on Sananlaskujen ja hänen ystäviensä esittämän maailmanjärjestyksen valossa täysi mahdottomuus. Tutkijoiden mukaan Jobin protesti ilmentääkin Jobin kirjan kirjoittajan tai kirjoittajien pyrkimystä kärsimyksen ongelman syvällisempään käsittelyyn ja ymmärrystä teko–seuraus-ajattelumallin riittämättömyydestä ja pätemättömyydestä, jokaisessa tilanteessa ja yksittäisten tapausten osalta.⁸² Tämä antiteodikeaksi tulkittavissa oleva aines, jossa vastustetaan Jumalan ja kärsimyksen välisen suhteen hyväksymistä, ilmenee Jobin puheissa monin paikoin.

Esimerkiksi Luvussa kymmenen Job kuvittelee itsensä oikeudenkäyntiin ja argumentoi oman tapauksensa puolesta oikeudenkäytöllisin termein. Job ei suostu ottamaan vastaan Jumalan hänelle langettamaa kärsimystä, sillä hän ei tiedä mistä häntä rangaistaan, eikä hän pysty ymmärtämään mikä on kärsimyksen syy:

---

⁷⁹ Clines 1989, xl.

⁸⁰ Clines 1989, xli.

⁸¹ Clines 1989, xli–xlii.

⁸² Clines 1989, lxi–lxii.

Jumala, älä tuomitse minua syyliseksi! Kerro minulle, miksi käyt oikeutta minua vastaan. Mitä sinä siitä hyödyt, että sorrat minua, että hyljeksit omien kättesi luomusta ja annat menestyksen valaista jumalattomien tiet? (Job 10:2–3)

Protestin kohteena on se, ettei Jumala ole esittänyt konkreettisia syytöksiä, johon Job voisi vastata. Job voi vain valittaa sillä aikaa, kun Jumala on hiljaa.⁸³

Niin ikään luvussa 9 Job näkee itsensä syyttömänä ja kritisoi Jumalaa ja ystäviensä näkemyksiä siitä, ettei teko–seuraus-ajattelumalli näytä toteutuvan maailmassa hänen oman kokemuksensa perusteella:

Vaikka minä olen oikeassa, oma suuni joutuu tuomitsemaan minut. Vaikka olen syytön, hän tuomitsee minut väärintekijäksi. Syytön olen. Mutta mitäpä minun elämästäni! Minä inhoan sitä. Yhdentekevää! Siksi minä sanon: Yhtä lailla hän tekee sinusta lopun, olitpa syytön tai syyllinen. Kun tuhon ruoska iskee ihmisiin, hän ei välitä viattomien kärsimyksistä. Kun maa on annettu kelvottomien käsiin, hän peittää tuomarien silmät. Ellei se ole hän – kuka sitten? (Job 9:20–24)

Jobin intensiiviset vakuutukset omasta syyttömyydestään kuvastavat hänen ongelmansa epätoivoisuutta, sillä jos Job on syytön, teko–seuraus-ajattelumalli ei pidä paikkaansa, eikä hänellä ole toista periaatetta, joka pitäisi pystyssä moraalista järjestystä ja joka voisi korvata sen.⁸⁴ Jobin tapauksessa syyttömät on asetettu niin epätoivoiseen ja epäoikeudenmukaiseen asemaan, että he alkavat inhota itseään ja tulevat välinpitämättömiksi itsensä suhteen.⁸⁵ Voisikin sanoa, että Jobin dialogiosion puheiden perusteella Jumalan ja kärsimyksen välistä suhdetta ei ainoastaan vastusteta vaan se koetaan sietämättömänä. Jobin ja hänen ystäviensä näkökannat ovat täten sovittamattoman kaukana toisistaan.

2.5 Yhteenveto

Tässä Jobin kirjaan keskittyvässä luvussa 2 esittelin Jobin kirjan tarinan ja rakenteen. Tein rajauksen, että tässä tutkielmassa keskityn pääasiassa sen luentaan lopullisessa muodossaan, yhtenäisenä ja jännitteitä sisältävänä tekstinä, en mahdollisten eri aikoina syntyneiden kerrosten tarkasteluun.

Tutkijoiden näkemyksiin pohjaten ajoitin Jobin kirjan synnyn pakkosiirtolaisuuden jälkeiseen aikaan, aikavälille 515–450 eKr. Kirjallisen kontekstin puolesta toin esiin Jobin kirjan perinteisen luokittelun viisaukirjallisuutena ja osana viisaukirjojen ryhmää. Nostin esiin tähän luokitteluun liittyviä ongelmia, jotka eivät tee oikeutta Jobin kirjan tarkastelulle ainutlaatuisena, joskin hyvin paljon kirjallisia yhteyksiä sisältävänä, tekstinä.

---

⁸³ Seow 2013, 579.

⁸⁴ Clines 1989, xliv.

⁸⁵ Seow 2013, 549.

Lopuksi tarkastelin tutkielmani ja Dostojevskin reseption kannalta olennaista kysymystä Jobin kirjassa ilmenevästä teodikeasta ja antiteodikeasta. Määrittelin nuo käsitteet ja perustelin niiden käyttöä tässä tutkielmassa. Toin esiin, että teko–seuraus-ajattelumalli on keskeinen Jumalan ja kärsimyksen välisen hyväksyttävän suhteen eli teodikean perustelemissa. Tein havainnon, että tätä ajattelumallia edustavat Jobin kirjassa kehyskertomus ja Jobin ystävien puheet. Teko-seuraus–ajattelumallin kritiikki, ja siten myös Jumalan ja kärsimyksen välisen hyväksyttävän suhteen vastustaminen eli antiteodikea, tulevat ilmi puolestaan Jobin puheissa Jobin kirjan dialogiosiossa.

3. F. M. Dostojevski

Tämä luku keskittyy venäläiseen kirjailijan Fjodor Mihailovits Dostojevskin (1821–1881) ajatteluun ja elämään. Paneudun niihin taustatekijöihin ja tulkintakontekstista ilmeneviin asioihin, jotka välttämättömiä tuoda esiin, jotta ymmärtäisimme Dostojevskin Raamatun käyttöä ja sitä miksi hän päätyi käyttämään Jobin kirjaa romaaninsa *Karamazovin veljekset* yhteydessä.

Tuon aluksi esiin sen minkä ajatellaan olevan kestävää ja merkityksellistä hänen teoksissaan yhä tänä päivänä ja ehdotan tutkijoiden näkemyksiin pohjaten, että Dostojevski tulisi nähdä ennen kaikkea kirjailijana, joka asetti kirjoilleen selkeitä ideologisia tavoitteita. Sen jälkeen käyn läpi kirjailijan elämänvaiheita ja tuon esiin erityisesti niitä asioita, jotka vaikuttivat hänen uskonnollisten näkemystensä kehittymiseen ja Jobin kirjan käyttämiseen *Karamazovin veljeksissä*.

3.1 Dostojevskin merkitys tänä päivänä

Dostojevski on varmasti nimenä tuttu kaikille maailmankirjallisuuteen perehtyneille. Kirjallisuuden harrastajat somistavat kirjahyllynsä vähintään joillakin Dostojevskin suurista romaaneista, *Rikoksella ja Rangaistuksella* (1866), *Idiootilla* (1868), tai *Karamazovin veljeksillä* (1879–1880). Yksinä niistä lukuisista klassikkokirjoista, ”tiiliskivistä”, jotka jokaisen olisi joskus luettava, ne painavat mieltämme velvollisuuksien tavoin. Onkin sanottu, että Dostojevskin teosten, kuten muidenkin suureen arvoon kohotettujen ja paljon tutkimusta osakseen saaneiden klassikkokirjojen kohdalla, haaste piilee paradoksaalisesti juuri siinä, että ne ovat jo saavuttaneet asemansa kaanonissa. Niistä on tullut ikään kuin liian abstrakteja, jotta lukijat voisivat muodostaa niihin elävän ja aidon suhteen.⁸⁶ On siis aivan aiheellista kysyä mikä oikeasti tekee 1800-luvulla Pietarissa asuneesta Dostojevskista ja hänen sanataiteestaan merkityksellisen yhä tänä päivänä?

Tutkijoiden mukaan Dostojevski oli monella tapaa edelläkävijä. Se mikä hänen romaaneissaan, jotka usein käsittelivät jonkinlaisia poikkeusyksilöitä, rikollisia ja ihmisiä äärimäisissä kriiseissä, nykyään koetaan arvokkaana, oli useimmille hänen aikalaisistaan ja tuon ajan kriitikoista liian erikoista ja etäällä todellisuudesta.⁸⁷ Dostojevski tavoittikin romaaneissaan jonkin huomattavasti

---

⁸⁶ Wallace 2005, 261.

⁸⁷ Mochulsky 1967 [1947], xvii–xviii.

syvemmän ja vasta idullaan olevan kerroksen kuin tuon ajan muut kirjailijat, jotka myös pyrkivät kuvaamaan oman aikakautensa yhteiskuntaa ja ilmiöitä.⁸⁸

Tutkijoiden mukaan yksi iso ero Dostojevskin ja esimerkiksi toisen kirjallisen jättiläisen, Leo Tolstoin, välillä on se, että Tolstoin kuvaama maailma on huomattavan paljon staattisempi ja sisältää käsityksen jonkinlaisesta pysyvästä sosiaalisesta järjestyksestä siinä missä Dostojevskin käsitys yhteiskunnasta ja varsinkin sen tulevasta suunnasta on paljon epävakaampi ja kaoottisempi.⁸⁹

Hyvän näytteen Dostojevskin ennakoivasta, jopa ”profetoivasta” kyvystä tavoittaa tällaisia tulevia virtauksia ja suuntia, saa esimerkiksi *Karamazovin veljesten* viidennen kirjan Suurinkvisiittori-runoelmasta ja sen totalitarismia ennakoivasta kuvauksesta, jonka ennustukset ovat tulleet sittemmin liiankin tutuiksi siirryttäessä 1900-luvulle.⁹⁰ Voisikin sanoa että Dostojevski oli ennen kaikkea oman aikansa kirjailija, jota on myös syytä tarkastella tästä kontekstista käsin, mutta hänen kirjansa ovat melkein päemmän suunnattuja meille myöhemmille lukijoille. Näyttää selvältä, että Dostojevski, joka oli luonnollisesti pettynyt kriitikoiden arvioihin hänestä epärealistisena kirjailijana, itsekin tiedosti tämän, kirjoittaessaan romaaninsa *Raaka nuoruus* muistiinpanoihin:

... elämä jota kuvaan on elämää joka on yleinen sääntö. Tulevat sukupolvet, jotka ovat objektiivisempia näkökannoissaan, tulevat näkemään, että näin on. Totuus on puolellani, olen vakuuttunut siitä.⁹¹

Toinen, enemmän kirjalliseen ilmaisuun liittyvä asia, jonka tutkijat ovat arvioineet olevan yksi niistä syistä jotka tekevät Dostojevskin romaaneista helposti ymmärrettäviä ja suosittuja nykypäivänä on hänen epätavallinen kykynsä sekoittaa ”alhaista” sekä ”korkeaa” kirjallista tyyliä.⁹² Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että hänen romaaneissaan on lähes aina taidokkaasti rakennettu ja läpikotaisin dramaattinen juoni ja mieltä kiihdyttäviä elementtejä; murhia, murhan yrityksiä, poliisikuulusteluja, ongelmallisia perhesuhteita, juonittelua ja vakuuttavia pahiksia, aiheita jotka kuuluvat lähinnä etsiväromaanien genreen.

Se mikä on Dostojevskin romaaneissa näitä räiskyviä ja sensaationhakuisia elementtejä tärkeämpää on kuitenkin hänen kykynsä tehdä hahmoistaan eläviä ja erityisen mieleen jääviä. Dostojevski saa tämän aikaan kuljettamalla hahmonsia

---

⁸⁸ Leatherbarrow 2002, 1, 3.

⁸⁹ Mochulsky 1967 [1947], xvii; Leatherbarrow 2002, 6–7.

⁹⁰ Frank & Petrusiewicz 2010, 873 alaviite 3.

⁹¹ Dostojevski 1969, 425.

⁹² Leatherbarrow 2002, 2.

moraalisesti uskottaviin ja vetoaviin tilanteisiin, jotka dramatisoivat ja tuovat näkyväksi jotain hyvin perustavanlaatuisia ihmisenä olemisen ristiriitaisuuksista ja niistä osista millä on eniten merkitystä.⁹³ Hyvä esimerkki ”alhaisen” kirjallisen tyylin tekemisestä syvällisemmäksi löytyy *Rikoksesta ja Rangaistuksesta* (1866), jossa päähuomio kohdistuu lopulta murhaaja Raskolnikovin omaan sisäiseen etsintään tekemänsä murhan syistä sen sijaan, että juoni keskittyisi tuon ajan tavanomaisten murhamysteerien sijaan poliiseihin, jotka koittavat päästä selville hänestä.⁹⁴ Dostojevski kirjoittaa lopulta hyvin vakavista ja tärkeistä asioista: identiteetistä, moraalisista arvoista, kuolemasta, tahdosta, seksuaalisesta ja henkisestä rakkaudesta, ahneudesta, uskon ja järjen välisistä jännitteistä.⁹⁵

Toisaalta Dostojevskin arvo nähdään varsinkin akateemisessa kirjallisuuden tutkimuksessa nykyään usein hänen teoksissaan esiin tulevan uudenalaisen romaanityypin, polyfonisen eli moniäänisen romaanin, kautta. Polyfonisuudella tarkoitetaan Dostojevskin yhteydessä sitä, että hänen luomansa henkilöhahmot ja näkemykset toimivat useimmissa hänen romaaneissaan ikään kuin tasa-arvoisessa asemassa toisiinsa ja jopa kirjan kirjoittajan omiin näkemyksiin nähden ilman, että joku näkemys jättäisi toiset varjoonsa.⁹⁶ Jotkut ovat nähneet tässä polyfonisuudessa, eli toisin sanoen siinä, etteivät Dostojevskin romaanit näennäisesti sisällä näkemystä jostain yhdestä kestävästä vakaumuksesta, myös syyn hänen romaaniensa jatkuvaan suosioon omana epävarmuuksien sävyttämänä aikanamme.⁹⁷ On kuitenkin liioiteltua sanoa, etteivät Dostojevskin romaanit sisällä näkemystä jostain yhdestä kestävästä poliittisesta, sosiaalisesta, uskonnollisesta tai tieteellisestä näkemyksestä, joka antaisi yksilölle lopullisen varmuuden. Dostojevski kyllä tasapainoilee romaaneissaan erilaisten näkemysten välillä paikoin jopa oman kristillisen vakaumuksensa kustannuksella, mutta polyfonisuus kuten toiset tutkijat huomauttavat, on pikemminkin tyyllillistä siinä missä hänen romaaninsa

---

⁹³ Wallace 2005, 264–265.

⁹⁴ Frank 1995, 102.

⁹⁵ Wallace 2005, 265.

⁹⁶ Bahtin 1991 [1929], 21. Venäläisen filosofin ja kirjallisuuskriitikon Mihail Bahtinin Dostojevskin romaanien pohjalta kehittämät teoriat polyfonisuudesta ovat sittemmin vaikuttaneet paljon kirjallisuuden tutkimukseen ja sitä kautta lopulta myös viimeisimpään Raamatun tutkimukseen mistä osoituksena voi pitää esim. Carol Newsomin tutkimusta *The Book of Job: A Contest of Moral Imaginations* (2002), jossa Jobin kirjan eri osuuksia tarkastellaan Bahtinin luoman polyfonisen teorian pohjalta.

⁹⁷ Leatherbarrow 2002, 3–4.

sisällöllisesti yhä ajavat kirjailijan omien tavoitteiden mukaista yhtä selkeää ydin ajatusta.⁹⁸

Dostojevski tulisikin nähdä ennen kaikkea ideologisena kirjailijana. Tutkijoiden esiin nostama todistusaineisto siitä kontekstista, jossa Dostojevski kirjoitti, viittaa selkeästi siihen, että hänen päämotiivinaan oli kirjojensa kautta osallistua aikansa yhteiskunnalliseen ja aatteelliseen keskusteluun. Dostojevski tekee näkyväksi oman aikansa ideologisia ajatusrakennelmia ja oppeja romaaniensa henkilöhahmoissa ja heidän käyttäytymisessään. Hän ei kuitenkaan saata hahmojaan vain jonkinlaisiin väittelytilanteisiin, vaan ennen kaikkea nämä hahmot ja heidän ideologiset suuntauksensa ovat hänen romaaneissaan todella kiinteästi osa sitä psykologisesti tarkkanäköistä ja inhimillistä kuvausta mitä heistä muutoin annetaan. He eivät toisin sanoen ole vain edustamiensa ideologioiden allegorioita, vaan myös moraalisen käyttäytymisenkin puolesta uskottavia ja siten, kuten todettua, hyvin elävän tuntuisia.⁹⁹

Minkälaisia nämä ideologiset näkemykset sitten olivat ja kuinka ne kehittyivät Dostojevskin elämän aikana? Mihin hän tarkalleen ottaen pyrki teostensa kautta vastamaan? Näihin kysymyksiin pyrin vastaamaan seuraavassa alaluvussa Dostojevskin elämänvaiheista ja hänen kirjallisten tuotostensa syntymisestä. Keskityn tutkielmani tavoitteiden mukaisesti erityisesti Dostojevskin uskonnollisten näkemysten kehittymisen kartoittamiseen ja niihin asioihin, jotka näyttävät olevan *Karamazovin veljeksiin* sisältyvän teodikean teeman kehittymisen ja Jobin kirjan käyttämisen kannalta olennaisia Dostojevskin elämässä ja siinä kontekstissa, jossa hän eli.

3.2 Lapsuus ja uskonnollinen kotitausta

Fjodor Mihailovits Dostojevski syntyi Moskovassa vuonna 1821. Isä Mikhail oli moskovalainen lääkäri, jonka sukutausta oli papillisessa perheessä. Äiti Maria puolestaan oli kauppiassuvun lapsi. Sosiaalisen statuksensa puolesta Dostojevskit sijaitsivat tuon ajan yhteiskunnan keskivaiheilla ja välimaastossa, eikä perhe ollut erityisen varakas, toisin kuin jo asemansa vakiinnuttanut maataomistava ylimystö.¹⁰⁰

Perhe oli hyvin uskonnollinen. Monotonisen arkielämän keskelle välähdyksiä muualta toivat käynnit joka sunnuntai kirkossa sekä joka vuotiset

---

⁹⁸ Frank 1990, 29–30; Scanlan 2002, 2–4.

⁹⁹ Frank & Petrusiewicz 2010, xii–xv.

¹⁰⁰ Frank & Petrusiewicz 2010, 5–7.

vierailut Moskovon lähistöllä sijainneessa Pyhän Sergein luostarissa.¹⁰¹ Äiti Maria opetti lapset lukemaan Raamatun tarinoita sisältäneen kuvitetun kirjan avulla.¹⁰² Dostojevskin mieleen painuneita muistikuvia jättivät myös perheen lähipiiriin kuuluneet, kansan parista tulleet imettäjät, jotka kertoivat tarinoita pyhimyksistä. Näissä tarinoissa ja usein myös itse imettäjien käytöksessäkkin tuli näkyväksi venäläiselle kansalle tyypillinen kenotismi, ihannoitu itsensä kieltäminen, hädän keskellä omastaan luopuminen, uhrautuminen muiden puolesta ja alistuminen kärsimyksiin ilman vastustusta. Lapsille palkattiin myös opettajia, jotka valmensivat heitä sekulaarien ajatusten ja ranskan kielen lisäksi ortodoksisen uskonnon mukaisiin rukouksiin ja Raamatun tuntemukseen.¹⁰³

Tämän kaltainen kotiympäristö, jossa uskonnolla oli jopa keskeinen asema perheen elämässä, oli tutkijoiden mukaan 1800-luvun venäläisen ylimystön piirissä iso poikkeus. Alkaen Pietari Suuren (1672–1725) uudistuksista edellisen vuosisadan alussa suuri osa tästä ylimystöstä oli jo useiden sukupolvien ajan saanut oppinsa ranskalaisen valistusajattelun pohjalta, jossa korostuivat usko järkeen ja tieteelliseen tietoon perinteisten uskonnollisten näkemysten sijaan. Venäläinen yhteiskunta olikin jakaantunut ajan kuluessa oikeastaan kahteen toisiansa ymmärtämättömään osaan: pieneen oppineeseen ja lännestä vaikutteita saaneeseen ylimystöön, joka piti kiinni vanhoista tavoista vain näennäisesti, sekä kansaan, joka eli ortodoksisen uskon ja maaorjuuden useiden vuosisatojen aikana muovaamassa maailmassa ja joka pysyi vielä pitkään suhteellisen koskemattomina läntisille vaikutteille.¹⁰⁴ Dostojevskin lapsuudessaan kokeman harmonisen yhteyden kansaan on sanottu olleen yksi keskeinen tekijä hänen kirjallisten tavoitteidensa muotoutumisessa ja hänen toiveissaan saattaa nämä kaksi toisistaan erilleen joutunutta kansan osaa takaisin yhteyteen.¹⁰⁵

Dostojevskin isästä välittyy tutkijoiden mukaan kuva ankarana kurinpitäjä, joka kirjeissään vaimolleen toisaalta usein ylisti Jumalaa, mutta myös paljasti halunsa kirota tätä vaikeuksien keskellä. Näiden Dostojevskin isässä ilmenevien ristiriitaisten tunteiden Jumalaa kohtaan tutkijat arvelevatkin välittyneen lopulta

---

¹⁰¹ Frank & Petrusiewicz 2010, 26, 28–29.

¹⁰² Tutkijat ovat huomioineet, että tämä kirja *104 pyhää tarinaa Vanhasta ja Uudesta testamentista* sisälsi paljon niitä kertomuksia, jotka tulisivat olemaan merkityksellisiä Dostojevskin teoksissa esim. kertomuksen Jobin kirjasta. Grossman 1974 [1962], 12; Jones 2010, 150.

¹⁰³ Frank & Petrusiewicz 2010, 24–25, 27.

¹⁰⁴ Pattison & Thompson 2001, 2–3. Jones 2010, 150.

¹⁰⁵ Frank nostaa esiin esim. sen, että Dostojevski vietti perheen maaseudulla sijainneella tilalla paljon aikaa kesäisin maalaislapsien parissa, joihin erityisesti hänen äitinsä Maria suhtautui ajan tapojen vastaisesti hyvin suopeasti ja jalomielisesti. Frank & Petrusiewicz 2010, 15–16.

myös nuorempaan Dostojevskiin ja siihen, että hän altistui jo varhain teodikean ongelmalle, toisin sanoen kysymykselle pahan olemassaolosta Jumalan luomassa ja hallitsemassa maailmassa.¹⁰⁶ Näkemyksen Jobin kirjan varhaisesta merkityksestä ja sen yhteydestä *Karamazovin veljeksiin* tekee ilmeiseksi Dostojevskin kirjoittama kirje vaimolleen 10.6.1875, hänen suunnitellessaan viimeiseksi jääneitä romaanejaan.

Olen lukenut Jobin kirjaa ja se ilahduttaa minua suuresti: Lopetan lukemisen ja kuljen huoneessa tunnin kerrallaan, käytännössä itkien, ja ilman kääntäjän ilkeitä huomioita olisin luultavasti onnellinen. Tuo kirja Anya, merkillistä kyllä– on ensimmäinen, joka vaikutti elämääni. Olin silloin vain pieni lapsi!¹⁰⁷

Tämän omaan lapsuuteensa liittyvän muiston Dostojevski siirsi sittemmin *Karamazovin veljesten* Zosima-hahmolle, jonka Jobin kirjaa käsittelevän puheen analysointi on yksi tämän tutkielman tavoitteista ja analysoinnin kohteista luvussa 5.3.

Dostojevskin isäsuhteen tarkastelu ei ole muutoinkaan vailla perusteita, sillä käsitteleväthän useat hänen suurista romaaneistaan joko vertauskuvallisesti tai suoraan, kuten *Karamazovin veljekset*, isän murhaa. Psykologisesti katsottuna tutkijat ovat arvioineet, että Dostojevskin vaativa isä asetti pojalleen paineita menestyä ja saada hänen hyväksyntänsä. Tämä asetelma synnytti nuoressa Dostojevskissa puolestaan mitä ilmeisimmin ristiriitaisia tunteita, toisaalta vihaa, mutta myös halun ymmärtää ja antaa ankaralle isälleen anteeksi, vaikka tämä anteeksianto tapahtuisikin eräänlaisen itsensä kieltämisen ja oman egon kustannuksella. Näitä asetelmia Dostojevski jäsenteli hänen lapsuudessaan joka puolella läsnä olleen kristillisen uskon tarjoaman kuvaston ja ideaalien avulla ja alun perin perhetaustasta kumpuavat kysymykset tulivat näin liitetyksi osaksi paljon suurempia koko ihmiskuntaa koskevia ikuisia kysymyksiä.¹⁰⁸

3.3 Nuoruus ja radikalisoituminen

Lapsuutensa Moskovassa viettänyt Dostojevski muutti veljensä kanssa vuonna 1837 Pietariin, missä heidän oli isänsä toiveiden mukaisesti tarkoitus aloittaa opinnot insinööriakatemiassa, pääsykokeista ensin selvittyään.¹⁰⁹ Näinä aikoina Dostojevski sai ensimmäiset kosketuksensa Venäjällä vallitsevaan sosiaaliseen

---

¹⁰⁶ Frank & Petrusiewicz 2010, 30. Tähän ehkä viite Braitermannin teodikean määrittelystä.

¹⁰⁷ Dostojevski 1991, 235.

¹⁰⁸ Frank & Petrusiewicz 2010, 21–22.

¹⁰⁹ Mochulsky 1967 [1947], 10.

epäoikeudenmukaisuuteen. Matkalla Moskovasta Pietariin Dostojevski näki eräällä pysähdyspaikalla univormuun pukeutuneen lähetin hakkaamassa ajajana toimivaa palvelijaansa ja tämä alun perin vain ohi kiitävä näky jäi lopulta hänen mieleensä loppuelämäksi ja synnytti hänessä aikojen saatossa yhä kasvavan halun muuttaa alempisäätyisten kohtelua.¹¹⁰ Myös Dostojevskin isän sanotaan kohdelleen palvelijoitaan huonosti. Hieman myöhemmin, hänen kuoltuaan hämärissä olosuhteissa ja mahdollisesti jopa omien palvelijoidensa toimesta, tutkijat ovat tulkinneet Dostojevskin saaneen yhä lisää motivaatiota puuttua vallitsevaan sosiaaliseen epäoikeudenmukaisuuteen ja maaorjien tilanteeseen, nyt myös jonkinlaisen isänsä käytöksestä ja omasta etuoikeutetusta asemasta johtuneen syyllisyyden tunteen painamana.¹¹¹

Insinööriakatemian aikana Dostojevskin eteen tulleiden sosiaalisten kysymysten on nähty yhdistyneen hänen kotitaustastaan peräisin olevaan uskonnolliseen ajatteluun, joka sai vaikutteita tuona aikana Venäjälle tuloa tehneestä kristillisestä sosialismista. Tässä kristinuskon tulkinnassa olennaista oli opillisten yksityiskohtien sijaan kristillisen lähimmäisenrakkauden soveltaminen vallitsevaan sosiaaliseen tilanteeseen. Silti aikalaislähteet yhä antavat selkeästi kuvan Dostojevskista hartaana ortodoksisen uskonnon noudattajana.¹¹² Voisikin sanoa, että Dostojevski joutui tuona aikana ikään kuin kahden tulen väliin: toisaalta hänen mieltään polttivat sosiaaliseen epäoikeudenmukaisuuteen liittyvät kysymykset ja erityisesti maaorjien asema, mutta samalla hän kuitenkin koki vaikeana, joidenkin sosiaalisia muutoksia innokkaasti ajavien tuon ajan venäläisten toimijoiden, paikoin hyvin kielteisen ja ajansaatossa yhä kiristyvän suhtautumisen uskontoa kohtaan.¹¹³

Myöhemmin Dostojevski, joka isänsä kuoltua koki saaneensa lopullisen kimmokkeen taiteelliselle uralle ja insinööriakatemian jättämiselle, julkaisi vuonna 1846 ensimmäisen romaaninsa *Köyhää väkeä*. Tällä romantiikan perinteitä mukailevalla, mutta kyseistä genreä myös rohkeasti uudistavalla, kirjemuotoon kirjoitetulla kirjalla ja sen aikaansaamalla nosteella tulisi olemaan merkittävä vaikutus Dostojevskin myöhemmälle elämälle. Radikaalit sosialistiset piirit ottivat suurella ilolla vastaan Dostojevskin luokkakajakoja ja ylimystön ylempiarvoisuutta hienovaraisesti arvostelevan romaanin, joka täytti heidän

---

¹¹⁰ Frank & Petrusiewicz 2010, 39–40.

¹¹¹ Frank & Petrusiewicz 2010, 48–49.

¹¹² Jones 2010, 151.

¹¹³ Jones 2010, 153.

taiteelle asettamansa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoittelemisen ihanteet.¹¹⁴ *Köyhän väen* suosion myötä myös Dostojevski tuli vedetyksi yhä syvemmälle radikaaleihin piireihin, mutta tässä kirjassa on toisaalta nähtävissä jo idullaan se mikä lopulta tulisi ajamaan Dostojevskin ja 1860-luvun myöhempien radikaalien tiet erilleen. Vastauksena sosiaalisiin ongelmiin Dostojevski ei nimittäin *Köyhän väenkään* yhteydessä yksiselitteisesti nähnyt materiaalisten asetelmien oikeudenmukaistamista vaan myös uskonnollisen aspektin ja ihmisen sisäisen tarpeen tälle kärsimyksien keskellä.¹¹⁵

Kristillisen sosialismin kannattajissa oli tutkijoiden mukaan tuon ajan Venäjällä kaksi haaraa. Lievemässä haarassa sosialismi nähtiin ikään kuin vain kristillisen uskon nykyaikaisena sovellutuksena, eikä siinä tehty suoraa pesäeroa perinteiseen uskonnollisuuteen. Jyrkemässä ateistisessa suuntauksessa nähtiin puolestaan kristinuskko yhtenä vaikuttimena syntyneeseen epäoikeudenmukaiseen yhteiskuntaan ja siteet tähän haluttiin katkaista lopullisesti. Jotkut tutkijat pitävät Dostojevskin myöhempien muistelmien perusteella ilmeisenä, että hän liukui aiemmasta maltillisuudestaan tietyin varauksin lopulta melko pitkälle tässä jyrkemässä ateistisessa suuntauksessa.¹¹⁶ Vaikka tästä ei vallitsekaan tutkijoiden keskuudessa täyttä konsensusta, siitä voidaan olla varmoja, että kiistat joita tuolloin käytiin näiden suuntausten välillä, selkeästi jättivät jälkensä Dostojevskiin itseensä sekä hänen myöhempien teostensa hahmoihin, jotka kamppailevat uskon kysymysten kanssa.¹¹⁷ Tutkijoiden mukaan *Karamazovin veljesten* kristillisen uskon lähtökohtia ja teodikeaa kritisoivat osuudet, jotka tulevat erityisesti esille Ivan Karamazovin hahmon kautta, saivat vaikutteita Dostojevskin tämän ajan kokemuksista.¹¹⁸

On tärkeää huomata, että tullessaan tietoiseksi maassaan vallitsevista sosiaalisista epäoikeudenmukaisuuksista ja alkaessaan ottaa niihin kantaa Dostojevski liittyi osaltaan siihen 1800-luvun Venäjää perustavalla tavalla määrittäneeseen tulen arkaan kenttään Tsaarin johtaman autoritäärisen vallan ja uudistusmielisen ylimystön välillä. Dostojevskin nuoruuden, Nikolai I:n (1796–1855) hallitsema Venäjä oli käytännöllisesti katsoen ankara poliisivaltio, jossa vallitsi tiukka sensuuri ja jossa toisinajattelijat passitettiin herkästi Siperiaan.

---

¹¹⁴ Frank & Petrusiewicz 2010, 76–77, 79.

¹¹⁵ Frank & Petrusiewicz 2010, 81

¹¹⁶ Mochulsky 1967 [1947], 118–119.

¹¹⁷ Jones 2002, 153; Frank & Petrusiewicz 2010, 127.

¹¹⁸ Jones 2002, 169; Frank & Petrusiewicz 2010, 790 alanootti 5.

1820-luvun epäonnistuneen dekambristikapinan¹¹⁹ jälkeen uudistukset, esimerkiksi maaorjuuden suhteen, jotka olivat aiempien hallitsijoiden aikoina näyttäneet välillä jopa toiveikkailta, olivat nyt täysin utopiaa.¹²⁰

Tutkijoille on myöhemmin käynyt selväksi, että Dostojevski liittyi radikalisoituessaan myös ihan käytännön toimia maaorjuutta vastaan ajaviin piireihin.¹²¹ Osa näissä piireissä mukana olleista uudistusmielisistä ajatteli sosialistisen vallankumouksen olevan ainoa lopullinen vaihtoehto asioiden muuttamiseksi, mutta Dostojevski itse näyttäisi olleen hieman maltillisempi ja uskoneensa pikemminkin uudistukseen joka olisi suhteutettu Venäjän omiin erityisiin oloihin ja osittain jo vallitseviin rakenteisiin.¹²² Olipa Dostojevskin oma kanta kuinka maltillinen tahansa, ajankohta oli tuolloin erityisen tulenarka Euroopan vuoden 1848 valtaapitäviin kohdistuneiden kansannousujen johdosta ja kaikenlainen radikaali toiminta oli tarkan syynin alla.¹²³ Tsaari Nikolai I:n saadessa vihiä sen salapiirin toiminnasta johon Dostojevski kuului, hän antoi hyväksynnän koko ryhmän pidättämiselle.¹²⁴

3.4 Vankeus ja yhteys kansaan

23. huhtikuuta vuonna 1849 salainen poliisi pidätti Dostojevskin kumppaneineen. Useita kuukausia kestäneiden kuulustelujen ja tutkinnan jälkeen viranomaiset katsoivat, että salaliittolaisten rangaistus olisi kuolemantuomio tulituskomppanian edessä, mutta koska he olivat nuoria ja katuivat, tätä tuomiota voitaisiin myös lieventää. Tsaari hyväksyi lievennyksen, mutta määräsi, että tuomituille kerrottaisiin kuolemantuomiosta ja kaikki teloituksen mukaiset valmistelut tehtäisiin aina siihen pisteeseen asti, kunnes he ovat tulitusjoukkojen edessä ja komentaja on sanomassa: ”Tulta!”.¹²⁵ Dostojevski kumppaneineen joutuivat siten tilanteeseen, jossa he luulivat kuolevansa aivan hetken kuluttua. Tuomitut saivat suudella ristiä papin tuodessa sen jokaisen kohdalle vuorollaan. Dostojevskin sanotaan tokaisseen ateisti toverilleen: ”Tulemme olemaan Kristuksen kanssa”, johon tämä oli vastannut: ”Pelkkää tomua.” Ensimmäiset vietiin jo

---

¹¹⁹ Dekambristit olivat pieni joukko venäläisen ylimystön edustajia, jotka nousivat kapinaan Pietarissa joulukuussa vuonna 1825 tavoitteenaan saada aikaan tasavalta tai perustuslaillinen monarkia. Kapina nujerrettiin nopeasti ja perusteellisesti, osa jäsenistä tuomittiin kuolemaan ja loput pakkotyöhön Siperiaan. Martinsen & Maiorova 2015, 303.

¹²⁰ Frank & Petrusiewicz 2010, 3–4.

¹²¹ Mochulsky 1967 [1947], 128–129. Frank & Petrusiewicz 2010, 151.

¹²² Frank & Petrusiewicz 2010, 143–144.

¹²³ Frank & Petrusiewicz 2010, 140–141, 159.

¹²⁴ Mochulsky 1967 [1947], 133.

¹²⁵ Grossman 1974 [1962], 157.

ampumapaikalle, kunnes tuomion muutosta ennakoivat rummut alkoivat päristä. Heille kerrottiin Tsaarin armahduksesta ja tuomion muuttamisesta karkotukseksi Siperiaan.¹²⁶

Dostojevskin toverilleen lausuman toteamuksen perusteella on ilmeistä, että tässä äärimmäisessä tilanteessa hän piti kiinni uskostaan kuoleman jälkeiseen elämään. Tapahtuman jälkeen kirjoitetussa kirjeessä veljelleen Dostojevski kertoo olevansa jonkinlaisessa sisäisen rauhan tilassa ja vakuuttuneensa moraalista velvollisuudestaan toimia hyvin tulevan vankeustuomion yhteydessä olivat olosuhteet minkälaiset tahansa. Hän kertoo kokeneensa jonkinlaisen sisäisen puhdistautumisen tunteen, tulleen tietoiseksi siitä miten tärkeää on pyytää anteeksi omia syntejään. Kokemus kuoleman lähellä saa hänet pitämään kaikkia toimia anteeksiantavan rakkauden edistämiseksi välttämättöminä ja kiireellisinä.¹²⁷ Vaikka nämä valeteloituksen jälkeiset Dostojevskin ajatukset olisivatkin olleet vain hetkellisiä ja jonkinlaisen sekavan tunnetilan vallassa kirjoitettuja, voi niiden nähdä nousevan esiin myös hänen myöhemmissä teoksissaan. *Karamazovin veljeksissä* näkemykset kaikkien ihmisten yhteisestä syyllisyydestä ja sitä kautta anteeksiannon välttämättömyydestä ovat keskeisessä asemassa ohjaajavanhus Zosiman ajattelussa.¹²⁸

Valeteloitusta seuranneina pakkotyö- ja vankilavuosinaan 1850–1854 Dostojevskin aiemmat sosialististen utopioiden mukaiset käsitykset joutuvat koetukselle, kun hän huomaa alempisäätyisten vankien vihaavan ylempisäätyisiä syvästi ja etteivät he tämän perusteella koskaan voisi hyväksyä heitä johtajikseen taistelussa omasta vapaudestaan.¹²⁹ Vangit ovat keskenään myös hyvin julmia ja Dostojevski, joka on uskonut naiivisti kansan vankkumattomaan moraaliin, joutuu sisäiseen kriisiin. Hänen on haettava yhteyttä kansaan ja perusteita sen arvostamiselle jostain muualta kuin järkipäisistä todisteista. Dostojevskin mieleen palaakin lapsuusmuisto hänen isänsä palvelijasta, maaorjasta, joka oli hänelle lapsena kiltti hyvin pyyteettömällä tavalla. Tuosta muistosta hän saa voimaa uskoa siihen, että oppimattomien ja paikoin julmienkin vankien pinnan alla on lopulta kykyä hyvään, ja että heidän, ja laajemmin katsottuna koko

---

¹²⁶ Frank & Petrusiewicz 2010, 177–179.

¹²⁷ Frank & Petrusiewicz 2010, 182.

¹²⁸ Dostojevski 1879–1880 (2014), 364, 379.

¹²⁹ Frank & Petrusiewicz 2010, 202.

Venäjän kansan, olosuhteet huomioon ottaen on oikeastaan ihme, että heidän keskuudessaan moraalialia ylipäänsä on jäljellä.¹³⁰

Dostojevski oppii jälleen arvostamaan ortodoksisista kirkkoa, sillä hän kokee, että kaikista vajavaisuuksistaan huolimatta, se on lopulta läpi vuosisatojen pitänyt kansan yhteydessä kristinuskon moraalikäsityksiin ja Kristuksen kuvaan.¹³¹ Vankilamuistojensa pohjalta kirjoittamassaan *Muistelmia kuolleesta talosta* (1861) teoksessa Dostojevski kuvaa vankeja, jotka käyttäytyvät joulun aikaan tavanomaisesta poiketen hyvinkin hartain tavoin:

Tämä vankien mieliala oli hyvin merkillinen, suorastaan liikuttava. Vanki tunsi synnynnäistä kunnioitusta suurta päivää kohtaan, tajusi, että hän juhliessaan ikään kuin joutui kosketuksiin koko muun maailman kanssa, että hän ei ollutkaan hylätty, kokonaan mennyt mies, vaan että vankilassakin saattoi elää kuten muuallakin... ei riideltä, eikä torailtu kuten tavallisesti. Kaikki ymmärsivät, että oli suuri päivä ja suuri juhla.¹³²

Nämä kokemukset saavat Dostojevskin vakuuttumaan siitä, että kansalla oli lopulta jo olemassa ne moraaliset tavat ja perusta, joita lännestä vaikutteita saaneet uudistusmieliset tahtoivat tuoda heidän keskuuteensa. Dostojevski vastustaakin myöhemmin kaikkia niitä näkemyksiä, joiden tavoitteena on korvata tuo kansan jo omaama moraalinen perusta jollain muulla.¹³³ Usko kansan moraaliin ja aivan erityisesti sen harjoittamaan uskonnollisen uskon näkyy olennaisella tavalla myös Dostojevskin viimeisen teoksen *Karamazovin veljesten* taustatekijöissä ja hänen näkemyseroissaan suhteessa niin sanottuihin narodnikkeihin, joiden ajatteluun paneudun seuraavassa alaluvussa 3.5.¹³⁴ Dostojevskin pyrkimys vastata narodnikkien näkemyksiin Ivan Karamazovin hahmon kautta vaikuttaa myös hänen reseptioonsa Jobin kirjasta, kuten osoitan tulevassa analyysissäni luvussa 5.2.2.

Vankeja tarkkaillessaan Dostojevski on myös vaikuttunut heidän kyvystään pitää yllä jonkinlaista paikoin hyvin epäuskottavaa ja orastavaa toivoa. Dostojevskin tulkinnan mukaan tämä toivo on, kuvitteellisuudestaan huolimatta, vangeille aivan ensiarvoisen tärkeää, sillä se takaa heille konkreettisen päämäärän, jonka avulla he pysyvät järjissään. Dostojevski johtaa tästä näkemyksen, että samaan tapaan vankilan ulkopuolellakin, usko Jumalaan ja iankaikkiseen elämään on välttämätöntä toiveikkuuden säilyttämiseksi ja jotta elämä ylipäänsä olisi

---

¹³⁰ Frank & Petrusiewicz 2010, 209–211.

¹³¹ Jones 2002, 155.

¹³² Dostojevski 1861 (1931), 139, 142.

¹³³ Frank & Petrusiewicz 2010, 212–213.

¹³⁴ Frank & Petrusiewicz 2010, 693.

mielekästä. Ne Dostojevskin myöhemmät hahmot, jotka eivät hyväksy tätä perustavanlaatuisia, mutta järjellä selittämätöntä toiveikkuutta väistämättä menettävät järkensä tai muuttuvat luonnottoman julmiksi kärsimystensä keskellä.¹³⁵

Tämä tuo meidät Dostojevski-tutkijoiden keskuudessa kiistanalaisen kirjoituksen äärelle. Vain vähän aikaa pakkotyövangilasta vapautumisensa jälkeen tammi-helmikuussa 1854 Dostojevski kirjoittaa eräälle kristillisyydestään tunnetulle entiselle karkotetulle, Natalie Fonvizinalle:

”Olen oman aikani lapsi, epäuskon ja epäilyksen lapsi aina näihin päiviin asti ja olen varma siitä, että myös hautaani asti. Kuinka suuria kidutuksia tämä jano uskoa onkaan minulle maksanut ja yhä edelleen maksaa. Se palaa aina vain voimakkaammin mitä enemmän sillä on vastakkaisia argumentteja. Siitä huolimatta, Jumala lähettää minulle täydellisen rauhan hetkiä. Sellaisina hetkinä rakastan ja pystyn näkemään, että toiset rakastavat minua ja sellaisina hetkinä olen varjellut itsessäni totuuden symbolia, jossa kaikki on selvää ja pyhää minulle. Tämä symboli on hyvin yksinkertainen: se on uskoa, että ei ole olemassa mitään parempaa, perustavampaa, puoleensa vetävämpää, järkevämpää, rohkeampaa tai täydellisempää kuin Kristus. Ja sen lisäksi, ettei mitään sellaista ole olemassa, sanon itselleni kiivaan rakkauden vallassa, ettei edes voi olla. Jos vaikka joku todistaisi minulle, että totuus on Kristuksen ulkopuolella, valitsisin mieluummin pitäytyä Kristuksessa kuin totuudessa.”¹³⁶

Edellä kuvattujen Dostojevskin vankila-ajan kokemusten valossa tutkijat ovat nähneet tämän kirjeen kuvastavan ensiksikin Dostojevskin kääntymiskokemuksensa yhteydessä saavuttamaansa rauhan tunnetta ja toiseksi, sitä syvää vakaumusta irrationaaliseen valintaan, jonka Dostojevski nyt katsoo olevan uskon suhteen välttämätön. Kaiken kaikkiaan, vankilassa kohtaamassaan sisäisessä ja ulkoisessa kriisitilanteessa usko näyttää osoittautuneen Dostojevskille järkeä vahvemiksi selviytymiskeinoksi.¹³⁷ Toiset tutkijat korostavat, että kirjeestä käy edelleen ilmi Dostojevskin kyky eläytyä epäilykseen ja epäuskoon, joka on säilynyt uskonnollisen vakaumuksen syventymisestä huolimatta. Ateistiset argumentit toimivat Dostojevskille ikään kuin positiivisessa mielessä provosoivina ja uskon janoa kasvattavina, sen sijaan että ne mitätöisivät sitä.¹³⁸

3.5 Paluu takaisin yhteiskuntaan ja asema kirjailijana

Vankila-ajan jälkeen Dostojevskin uskonnollisessa vakaumuksessa ei tapahdu enää perustavanlaatuisia muutoksia. Palattuaan Pietariin vuonna 1860 Dostojevski osallistuu lehtikirjoituksillaan ja teoksillaan tuon ajan yhteiskunnalliseen ja

¹³⁵ Frank & Petrusiewicz 2010, 219–220.

¹³⁶ Dostojevski (1988), 194–195. Suomennos englannista omani.

¹³⁷ Frank & Petrusiewicz 2010, 221–222.

¹³⁸ Jones 2002, 156.

uskonnolliseen keskusteluun. Suurteoksissa *Kirjoituksia kellarista* (1864), *Rikos ja rangaistus* (1866), *Idiootti* (1868), *Riivaajat* (1871–1872) sekä lopulta *Karamazovin veljekset* (1879–1880), Dostojevski kuvaa erilaisten radikaalien ideoiden vaikutusta hahmojensa elämään ja hänen kyvystään havainnollistaa näissä hahmoissa ilmenevää ideologioiden ja psykologian välistä suhdetta tulee hänen kirjojensa luonteenomaisin piirre.¹³⁹ Teokset käsittelevät radikaaleja ja ajankohtaisia kristinuskolle esitettyjä haasteita, joihin hän yrittää kirjoitusprosessinsa aikana löytää toimivan kristillisen vastauksen.¹⁴⁰

1860-luku on Venäjällä suurten muutosten aikaa. Maaorjat vapautetaan ja oppineen ylimystönkin piirissä on toiveikkuutta yhteiskunnallisista muutoksista.¹⁴¹ Palattuaan Pietariin vuonna 1860 Dostojevski huomaa, että ilmapiiri kaupungissa on muuttunut niistä ajoista, jolloin hän on ollut siellä viimeksi 1840-luvulla. Nihilismi¹⁴² on oppineen ylimystön piirissä valtavirtaa ja perinteiseen uskonnollisuuteen on tehty yhä selkeämpi pesäero.¹⁴³

1870-luvulla, jolloin Dostojevski kirjoittaa viimeiset teoksensa, tapahtuu kuitenkin yleisessä ilmapiirissä jälleen hienoinen, mutta merkittävä muutos. Niin sanotut *narodnikit*¹⁴⁴ järkyttyvät niistä äärimmäisyyksistä, joihin 1860-luvun nihilistit ovat olleet valmiita menemään saavuttaakseen oikeaksi katsomiaan päämääriään. Tämä johtaa heidät tarkastelemaan uudelleen omia moraalisia arvojaan ja sitä mihin niiden olisi syytä pohjata.¹⁴⁵ He kokevat jälleen yhdentymistä tavallisen kansan omaamiin kristillisiin arvoihin. Kristinuskoa ja siitä kumpuavaa itseuhrautumista aletaan arvostaa enemmän. Viha ja skeptisismi uskontoa kohtaan laskee, aletaan kiinnostua evankeliumeista, kristillisestä etiikasta ja Jeesuksesta ihmisenä. Tämä näyttää paluulta Dostojevskin oman nuoruuden kristillisen sosialismin ihanteisiin, jotka välillä 1860-luvulla ovat olleet

---

¹³⁹ Frank 2002, 11.

¹⁴⁰ Jones 2002, 160.

¹⁴¹ 1860-1870-lukuja Venäjällä on sanottu ”suurten reformien ajaksi” Tsaari Aleksanteri II:n käynnistämien yhteiskunnan uudistamishankkeiden johdosta. Tämä aika oli huomattavan paljon vapaampi kuin Dostojevskin nuoruuden Nikolai I:n aika. Maiorova & Martinsen 2015, 4.

¹⁴² Nihilismia on käytetty kuvaamaan laajasti 1860-luvun venäläisten radikaalien ajattelua, joka oli sekoitus materialismia, utilitarismia ja uskoa tieteeseen. Lantz 2004, 279; Maiorova & Martinsen 2015, 304.

¹⁴³ Frank 2002, 9.

¹⁴⁴ Nimitys tulee venäjänkielisestä tavallista kansaa tarkoittavasta sanasta ”narod”. Tässä kansanosassa ajateltiin Dostojevskin aikaan yleisesti olevan varastoituna Venäjän kansallinen identiteetti ja siihen liittyen käytiin paljon kiivasta keskustelua. Maiorova & Martinsen 2015, 304. Niitä, jotka alkoivat nähdä arvon ”narodissa” on kutsuttu myös populisteiksi, mutta pitäydyn tässä ”narodnikkeihin”, joka on vakiintuneempi termi tälle liikkeelle suomalaisessa tutkimuskentässä.

¹⁴⁵ Frank & Petrusiewicz 2010, 682–683.

hyljeksittyjä ateistisin perustein.¹⁴⁶ Dostojevski, joka on pitkään haaveillut erilleen ajautuneiden ylimystön ja alemman kansanosan yhdentymisestä, näkee tässä liikehdinnässä hänen omien toiveidensa toteutumisen ensiasteen. Narodnikit eivät ainoastaan toivo opettavansa alempaa kansanosaa vaan myös oppivansa heiltä itse.¹⁴⁷

Narodnikit eivät kuitenkaan ole täysin avoimia alemman kansanosan uskon suhteen ja he ajattelevat voivansa hyväksyä siitä ne osat, jotka toimivat yhdessä heidän lännestä omaksumiensa sosialististen ihanteidensa kanssa.¹⁴⁸ Dostojevskin mukaan narodnikkien suurin heikkous on juuri siinä, että vaikka he arvostavat kansan moraalisia totuuskäsityksiä he eivät kuitenkaan hyväksy sitä mistä nämä käsitykset pohjimmiltaan kumpuavat, nimittäin uskosta kristukseen Jumalana, ei pelkästään esimerkillisenä moraalin opettajana ja ihmisenä.¹⁴⁹ Dostojevski pysyy varauksellisena narodnikkien suhteen, sillä hän katsoo heidän pohjaavan ajattelunsa edelleen järkiperusteisiin ja että heidän edustamansa sosialismi on pohjimmiltaan ateistista. Hänelle ne, jotka näkevät sosialismin päivitettyinä versiona kristinuskosta, ovat edelleen alttiita samoille ylilyönneille kuin aikaisemmat nihilistit.¹⁵⁰

Tapahtuneen lähentymisen johdosta Dostojevski kokee nyt kuitenkin voivansa puhutella oppinutta ylimystöä vetoamalla myös suoraan kristilliseen moraalin, ilman, että sen kautta esiin tuodut näkemykset hylätään saman tien. Viimeisten romaanien keskeiseksi teemaksi tarkentuu tarve uskonnolliseen uskoon. Uskon kysymykset nousevat myös näkyvämmiin ja konkreettisemmin esille, ikään kuin lavan eteen.¹⁵¹ Dostojevskin varhaisimmassa ”suurteoksessa” *Kirjoituksia kellarista* ja sen Kellarimieheksi nimetyssä päähahmossa esitetään vielä oikeastaan vain negatiivinen kuvaus kristinuskoa vastustavista näkemyksistä.¹⁵² Myöhemmissä teoksissa esille nousee puolestaan koko ajan enemmän positiivisia ideaaleja hahmoja, ensin vaatimattomuudessaan hyvät *Rikoksen ja rangaistuksen* Sonja ja *Idiootin* Ruhtinas Myskin sekä lopuksi vanhat viisaat miehet, jotka ovat jättäneet myrskyisän nuoruuden taaksensa ja löytäneet sisäisen rauhan. Näitä viimeisiä pyhimyshahmoja ovat Piispa Tikhon *Riivaajissa*,

---

¹⁴⁶ Frank & Petrusiewicz 2010, 686.

¹⁴⁷ Frank & Petrusiewicz 2010, 689–690.

¹⁴⁸ Frank & Petrusiewicz 2010, 690.

¹⁴⁹ Frank & Petrusiewicz 2010, 693.

¹⁵⁰ Frank & Petrusiewicz 2010, 691–692.

¹⁵¹ Frank & Petrusiewicz 2010, 692–693.

¹⁵² Jones 2002, 161.

iloinen Makar *Raa'assa nuoruudessa* ja jatkumon huipentumana *Karamazovin veljesten* Ohjaajavanhus Zosima.¹⁵³

Karamazovin veljeksien aikaan yhteiskunnallinen tilanne Venäjällä on kärjistynyt äärimmilleen. Aluksi rauhanomaiset narodnikitkin ovat kääntyneet yhä enemmän radikaalien terroristien kannalle ja yritykset salamurhata Tsaari yleistyvät. Tässä kansakuntaa koettelevassa vakavassa kriisissä Dostojevski huomaa olevansa erityislaatuaisessa asemassa kirjailijana.¹⁵⁴ Toisaalta nuorempi narodnikkien sukupolvi kunnioittaa hänen näkemyksiään ja heitä tukevat sanomalehdet julkaisevat mielellään Dostojevskin kirjallisia tuotoksia.¹⁵⁵ Toisaalta hän on puolestaan tervetullut vieras Tsaarin ja valtakunnan ylimpien piireissä.¹⁵⁶ Hän kokee kiireellistä tarvetta ja kutsumusta puuttua tilanteeseen viimeisen kirjansa kautta.¹⁵⁷

3.6 Yhteenveto

Edellytyksiä edellä mainittuun sovittelijan tehtävään Dostojevskille on kertynyt pitkin hänen elämänsä. Kuten olen osoittanut, siinä näkyy sen eri vaiheissa aina jonkinlainen rajankäynti ja halu sovittaa eri näkemyksiä keskenään. Dostojevski syntyy perheeseen, joka kuuluu ylimystöön, mutta jonka uskonnollisuus lähentää häntä alempaan kansanosaan. Nuoruudessa Dostojevski koittaa sovittaa yhteen uskoaan ja sosiaalista valveutumistaan. Vankila-aikoina hänen vakaumuksensa täsmentyy. Uskon ja järjen välisestä kamppailusta ja vastakkainasettelusta tulee hänen myöhempien teoksiensa keskeinen teema. Argumentoin seuraavaksi, että tämä Dostojevskin elämästäkin välittyvä rajankäynti ja halu edistää omia näkemyksiään jonkinlaisen sovittelun ja kiivaiden vastaväitteiden avulla näkyy myös hänen Raamatun käytössään ja siten myös siinä, miten hän käyttää Jobin kirjaa *Karamazovin veljeksissä*.

---

¹⁵³ Linnér1975, 7–8.

¹⁵⁴ Frank & Petrusiewicz 2010, 692–693.

¹⁵⁵ Kirje K. Pobedonostseville 24.8.1879, Dostojevski 1991, 153–155

¹⁵⁶ Dostojevskin asialistalla tuohon aikaan oli esimerkiksi juhlapuheen pitäminen Tsaarin kunniaksi. Frank & Petrusiewicz 2010, 805–806.

¹⁵⁷ Frank & Petrusiewicz 2010, 797.

4. *Karamazovin Veljekset*

Tässä luvussa esittelen ensin *Karamazovin veljekset* teoksen juonen pääpiirteet ja päähenkilöiden kehityksen romaanin edetessä. Avaan myös *Karamazovin veljesten* pääteemaa, uskon ja järjen vastakkainasettelua, sillä tämä teema on olennainen tutkimuskohteeni ja Jobin kirjan käytön kannalta, mihin keskityn tulevassa analyysiosiossa.

4.1 *Juoni ja päähenkilöt*

Karamazovin veljekset kertoo nimensä mukaisesti veljeksistä, Dimitristä, Ivanista, Aljosasta sekä heidän isästään Fjodorista. Fjodor Karamazov on moraalisesti turmeltunut ja varakas maanomistaja, joka on ollut kahdesti naimisissa. Molempia vaimojaan Fjodor on kohdellut julmasti ja näiden kuoltua hän on lähettänyt avioliitoista syntyneet kolme poikaansa kasvatettaviksi muualle. Dimitristä, vanhimma pojasta, on tullut upseeri, keskimäinen Ivan on opiskelija ja nuorin Aljosa puolestaan on luostarin noviisijäsen ja kunnioitetun ohjaajavanhus Zosiman seuraaja.¹⁵⁸ Vaikka romaanin päähenkilön kerrotaan kirjan esipuheessa olevan Aljosa, ovat tutkijat tulkinneet päähenkilöksi myös Dimitrin, sillä romaanin juoni ja keskeiset tapahtumat kulminoituvat pitkälti häneen.¹⁵⁹

Dimitrillä ja isä Fjodorilla on ongelmallinen suhde, joka esitellään jo kirjan alussa, jossa koko Karamazovien perhe on kokoontunut selvittämään kiristyneitä välejä luostariin ohjaajavanhus Zosiman ja muiden munkkien luokse. Dimitri, joka on velkaantunut entiselle kihlatulleen Katerina Ivanovnalle, kokee olevansa osallinen tiettyyn perintöosaan, jota Fjodor ei ole mitenkään halukas hänelle luovuttamaan. Lisäksi näiden kahden suhdetta kiristää rakastuminen samaiseen viettelijään, Grusenkaan. Dimitri provosoituu isänsä käytöksestä kokouksessa ja kysyy isänmurhaa enteilevästi: ”Miksi tuollainen mies elää?”. Tämä osio paljastaa samalla romaanin perustavat vastakkainasettelut ja kysymyksen: murhaako Dimitri isänsä vai pystyykö hän pidättäytymään tästä teosta.¹⁶⁰

Kun Fjodor Karamazov lopulta murhataan, epäilykset kohdistuvat luonnollisesti Dimitriin. Hänellä on motiivi tekoon ja murhailtana hän on mustasukkaisuuden puuskassa liikkunut Fjodorin talon edustalla ja mukiloinut vieläpä tämän palvelijan Grigorin. Tässä kohtaa Dostojevski pitää lukijan

---

¹⁵⁸ Shute (s.a.)

¹⁵⁹ Terras 1981, 101.

¹⁶⁰ Wasiolek 1971, 149–150.

jännityksessä, sillä kertomuksesta ei käy selkeästi ilmi murhasiko Dimitri isänsä. Tapahtunutta selvitetään oikeudessa, jossa todetaan Dimitri lopulta syylliseksi, vaikka hän ei olekaan murhaaja. Syyttömyydestään huolimatta Dimitri kokee olevansa syyllinen menneisiin synteihinsä sekä osaltaan myös tapahtuneeseen murhaan, mikä johtaa hänet henkiseen muutokseen. Hän päättää hyväksyä saamansa tuomion ja ottaa vastaan siitä aiheutuvat seuraukset.¹⁶¹

Myös kaksi muuta veljestä Ivan ja Aljosa kokevat muutoksen romaanin edetessä. Ivan kertoo Aljosalle omista epäilyksistään uskon suhteen tuomalla esille keräämänsä mittavan todistusaineiston lapsiin kohdistuneista väkivallanteoista ja herättää siten kysymyksen Jumalan luoman maailman mielekkyydestä. Hän kertoo olevansa kykenemätön hyväksymään käsitystä iankaikkisuudesta, jossa vääryydet lopulta korjataan. Aljosa koittaa vastata Ivanin esittämiin haasteisiin oman vakaumuksensa mukaisesti, mutta ei pysty kääntämään veljensä päätä. Zosiman alun kokouksessa esittämä ennustus Ivanille, ettei tämän uskon ja epäuskon kysymys tule ratkaistuksi ja että hän jää tältä osin tuskalliseen välitilaan näyttää toteutuvan, sillä hän tulee romaanin edetessä yhä sairaammaksi sekä fyysisesti että henkisesti. Tähän tilaan hänet sysää lopullisesti keskustelu Fjodorin palvelijan Smerdjakovin kanssa. Tämä palvelija, jonka vihjataan teoksessa olevan myös yksi Fjodorin pojista avioliiton ulkopuolisesta suhteesta, on ollut Ivanin ateismista erityisen vaikuttunut ja omaksunut sen katsomukseksi. Tässä keskustelussa Ivanin kanssa hän paljastaa olevansa Fjodorin todellinen murhaaja ja saa Ivanin vakuuttuneeksi myös siitä, että hän on toiminut murhatyössä ikään kuin Ivanin tahdon välineenä ja toimesta. Teoksen lopulla Ivan näkee hallusinaatiossa itsensä paholaisen ja vaipuu syvään kuumetilaan, josta on epäselvää, selviytyykö hän.¹⁶²

Munkin kutsumusta tunteva Aljosa puolestaan kokee muutoksen ohjaajansa Zosiman kuoleman yhteydessä. Vanhus, jonka ihmeellinen elämä ja hengelliset kyvyt ovat antaneet uskoville lupauksen siitä, että myös hänen kuolemansa tulisi olemaan kunnianarvoisa, alkaakin kuolemansa jälkeen haista nopeasti mätänemiseltä. Tämä saa luostarin munkit ja muut kävijät suunniltaan ja kateelliset munkit purkavat tapahtuneeseen patoutuneita tunteitaan. He uskovat mätänemisen osoittavan, että Zosima onkin ollut itsensä paholaisen asialla ja että Herra ei lopulta ole katsonut suopeasti hänen toimiaan. Aljosa joutuu

---

¹⁶¹ Shute (s.a.)

¹⁶² Shute (s.a.)

rakastamansa vanhuksen häpeällisestä kohtelusta suunniltaan ja lähtee luostarista epäselvin aikein. Hän kokee uskon kriisiin ja menee tapaamaan viettelijä Grusenkaa. Aljosa ja Grusenka tapaavat ja Grusenka on jo viettelemässä Aljosaa, mutta kuultuaan vanhus Zosiman kuolemasta hän ymmärtää Aljosan mielen järkytyksen ja pidättäytyy lähentymisyrityksestään. Aljosan ja Grusenkan välille syntyykin myötätuntoinen ymmärrys toisiaan kohtaan. Aljosa saa voimia palata vielä takaisin luostariin, jossa hän kokee uskoaan ja Zosiman hänelle viitoittamaa tehtävää vahvistavan näyn. Hänen on lähdettävä luostarin sijaan maailmaan ja eletävä vielä kauan ihmisten keskuudessa ennen luostarin elämään sitoutumista.¹⁶³

4.2 Taustaa

*Karamazovin veljekset*¹⁶⁴ ilmestyi kuukausittaisina osina *Russkii vestniki*-lehdessä vuosina 1879–1880 ja tuli päätökseensä vuosi ennen Dostojevskin kuolemaa.¹⁶⁵ Dostojevskin henkilökohtaisesta elämästä *Karamazovin veljesten* kirjoittamisen aikoihin on syytä mainita hänen 3-vuotiaan lapsensa Alekseinin kuolema (1878), joka vaikutti kirjailijaan syvästi. Tämän odottamattoman tragedian seurauksena Dostojevski, jolta oli jo aiemmin kuollut tytär (1868), matkusti suremaan ja saamaan lohtua kuuluisasta Optina Pustynin luostarista. Molemmista näistä tapahtumista, pojan kuolemasta ja pyhiinvaelluksesta luostariin tuli merkittäviä *Karamazovin veljekset* teoksen kehittymisen kannalta.¹⁶⁶

Luostarissa Dostojevski tapasi ohjaajavanhus Amvrosyn, kuuluisan hengellisen ohjaajan, joka veti puoleensa monista eri taustoista kotoisin olevia venäläisiä pyhiinvaeltajia. Amvrosy toimi sitten Dostojevskille mallina hänen luodessaan kirjansa yhtä päähenkilöä, ohjaajavanhus Zosimaa. Tämän lisäksi luostariympäristö itsessään on yksi *Karamazovin veljesten* tärkeimmistä miljöistä ja sen kuvaus kirjassa sai tutkijoiden mukaan paljon vaikutteita Dostojevskin

---

¹⁶³ Shute (s.a.)

¹⁶⁴ *Karamazovin veljesten* esipuheessa, Dostojevski kertoo, että hänen tarkoituksenaan on kirjoittaa kaksiosainen teos, jonka nyt käsillä oleva ensimmäinen osa toimii johdantona tulevaan tärkeämpään jälkimmäiseen osaan. Dostojevski 1879–1880 (2014) 9–10. Toinen osa ei koskaan valmistunut ja sen huomioiminen ei ole kuitenkaan tämän tutkielman puitteissa olennaista, sillä kuten teoksen suomentaja Martti Anhava toteaa kirjan jälkisanoissa, säilynyt osa itsessään on jo varsin laaja ja eräässä mielessä ”loputon”, Anhava 2014, 969–970.

¹⁶⁵ Terras 1981, 3.

¹⁶⁶ Terras 1981, 3.

vierailusta.¹⁶⁷ Lapsen kuolema ja sen aiheuttamat hengelliset kysymykset puolestaan näkyvät hyvin monissa kohdissa *Karamazovin veljeksiä*, ei vähiten Ivan Karamazov hahmon esiin tuomissa lapsia kohtaan tehdyissä julmuuksissa, jotka nostavat esiin teodikean ongelman ja joiden on sanottu kummunneen romaaniin juuri Dostojevskin omista vaikeista tuntemuksista.¹⁶⁸

Karamazovin veljesten kirjoittamisen aikoihin Dostojevskiin vaikuttivat erityisesti myös tuohon aikaan yleistyneet ja yhä kiivaammiksi käyneet radikaalien piirien yritykset salamurhata Tsaari Aleksanteri II. Nämä yritykset jättivät Dostojevskin ristiriitaisiin tunnelmiin, sillä vaikka hän kunnioittikin Tsaaria ja piti monarkiaa kansanvallan sijaan oikeana hallitusmuotona Venäjälle, hän ei voinut olla tuntematta sympatiaa myös radikaaleja kohtaan. Dostojevski katsoi Tsaarin ja hänen kansansa suhteen vertautuvan isän ja lasten väliseen suhteeseen ja siinä mielessä *Karamazovien veljesten* keskeinen teema isänmurhasta ja sen aiheuttamasta syyllisyydestä on helposti nähtävissä allegoriana myös vallitsevasta yhteiskunnallisesta tilanteesta ja Dostojevskin omista tuntemuksista tämän asian suhteen.¹⁶⁹

4.3 Järjen ja uskon vastakkainasettelu

Tutkijoiden mukaan, *Karamazovin veljekset*, kirjailijan viimeiseksi jäänyt teos, summaa ja vie edelleen eteenpäin Dostojevskin koko siihenastisen kirjailijanuran keskeisimpiä teemoja.¹⁷⁰ Sitä on lähestytty esimerkiksi isien ja poikien välisten suhteiden näkökulmasta, sitä on tulkittu sosiaalisena romaanina, moraalinen ja uskonnollisen filosofian näkökulmasta, psykologisena romaanina ja allegoriana.¹⁷¹ Tutkijoiden mukaan *Karamazovin veljesten* keskeisin teema on kuitenkin lopulta kristillisen uskon ja järjen välinen vastakkainasettelu ja kamppailu, jonka kuvaamiseen Dostojevski oli keskittynyt aina *Kirjoituksia kellarista* (1864) teoksestaan asti.¹⁷² Tätä kamppailua käydään olennaisessa määrin teodikean

---

¹⁶⁷ Dostojevski käytti Zosiman hahmoa luodessaan hyväksi myös muiden legendaaristen munkkien, pyhimysten ja ohjaajavanhusten elämäkertoja ja legendoja. Grillaert 2015, 189. Malli jonka Dostojevski otti Amvrosyilta ei päde teoksessa ilmi tuleviin Zosiman luomakuntaa ylistäviin uskonnollisiin ajatuksiin jotka vertautuvat paljon luontevammin esim. Fransiscus Assisilaisen näkemyksiin. Berdyaev 1957 [1921], 205–206.

¹⁶⁸ Mochulsky 1967 [1947], 333.

¹⁶⁹ Frank & Petrusiewicz 2010, 806–808.

¹⁷⁰ Terras 1981, 4.

¹⁷¹ Terras 1981, 40–47, 59–84.

¹⁷² Frank & Petrusiewicz 2010, 848.

ongelman ympärillä ja tässä yhteydessä kirjailija on katsonut tärkeäksi tuoda esiin myös Jobin kirjan eri aspektoja, joita analysoin tuonnempana.¹⁷³

Yksinkertaisesti ilmaistuna voisi sanoa, että Dostojevskin tarkoitus on tuoda romaanissaan esiin joitain ihmisiä, jotka uskovat Jumalaan ja iankaikkiseen elämään ja jotka ovat valmiita hyväksymään Kristuksen opetukset, sekä joitain ihmisiä, jotka haluaisivat edellä mainittujen näkemysten sijaan rakentaa maailman järkiperusteiden varaan. Dostojevskin kirjallinen strategia on näyttää mihin näiden eriävien näkemysten varaan rakentavien ihmisten käytännön elämät johtavat ja mitkä ovat konkreettisen elämän seuraukset kummastakin edellä mainitusta asenteesta.¹⁷⁴ Tutkijat ovat osoittaneet, että kaikki *Karamazovin veljesten* päähahmot ovat sidottuja uskon ja järjen kysymyksiin. Hahmot kohtaavat vaateen ylittää henkilökohtainen egoisminsa ja tehdä epätsekäs, pohjimmiltaan irrationaalinen valinta, kukin oman erityisen tilanteensa vaatimalla tavalla.¹⁷⁵ *Karamazovin veljesten* koettelemuksia kohtaavat hahmot saavuttavatkin lopulta varsin suuret mittasuhteet, koska sen sijaan, että ne olisivat vain aikalaiskuvauksia tuon ajan ihmisistä, Dostojevskin heihin liittämien symbolien ja viittausten juuret yltävät myös paljon suurempiin, ikiaikaisiin kulttuurihistoriallisiin voimiin sekä moraalisiin ja hengellisiin konflikteihin.¹⁷⁶

4.4 Ivan Karamazov ja Suurinkvisiittori

Karamazovin veljeksissä uskonnolliselle uskolle esitetyt haasteet huipentuvat ennen kaikkea jaksoissa Kapina ja Suurinkvisiittori. Kapina luvussa Ivan Karamazov kyseenalaistaa Jumalan luoman maailmanjärjestyksen ja teodikean lapsiin kohdistuvien julmuuksien perusteella. Tätä seuraa laaja kaunokirjalliseen asuun puettu kritiikki kristillisen uskon perustuksia ja järjestäytyntä uskontoa kohtaan Ivanin sepittämässä Suurinkvisiittori runoelmassa, jonka hän esittelee veljelleen Aljosalle.¹⁷⁷ Suurinkvisiittori-runoelma on kirjan kuuluisin ja myös kiistellyin yksittäinen osa, sillä siinä esitetyt ajatukset ovat tulkittavissa hyvin monella tavalla. Avaan seuraavaksi muutamia näkökulmia tähän osioon, sillä käsittelen sitä myös analyysissäni luvuissa 5.2.1, 5.2.3 ja 5.2.4.

---

¹⁷³ Terras 1981, 47–59.

¹⁷⁴ Terras 1981, 48.

¹⁷⁵ Frank & Petrusiewicz 2010, 849–850.

¹⁷⁶ Esimerkiksi Zosiman hahmo voi sanoa seisovan tuhat vuotisen itäisen ortodoksisuuden perinteiden ja ohjaajavanhus tradition jalustalla. Frank & Petrusiewicz 2010, 848.

¹⁷⁷ Dostojevski 1879–1880 (2014), 313–336.

Runoelma sijoittuu 1500-luvun Sevillaan, pahimman inkvisition aikaan. Jeesus itse ilmestyy ihmisille, mutta Suurinkvisiittori määrää hänet vangittavaksi. Yön saapuessa Suurinkvisiittori tulee tyrmään Jeesuksen luo ja kuulustelee tätä ja vuodattaa hänelle oman näkemyksensä ihmiskunnan tilasta ja siitä johtuvista edustamansa kirkon toimista. Ivanin tarinassa kirkko ja vanha Suurinkvisiittori ovat omaksuneet ihmisiä ohjailevan roolin, sillä uskomisen vapaasti Jeesukseen ilman konkreettisia todisteita: leipää, ihmeitä ja auktoriteettia, on osoittautunut heille liian raskaaksi taakaksi kantaa. Suurinkvisiittori myöntää, että ehkä muutamat ovat pystyneet tähän vapaaseen ja irrationaaliseen valintaan, mutta ihmisten suuri enemmistö ei, ja siten vapaus, jonka Jeesus on heille antanut kieltäytymällä paholaisen kolmesta houkutuksesta (Matt. 4:1–11; Luuk. 4:1–13), aiheuttaa heille vain turhaa kärsimystä.

Ivanin ja Suurinkvisiittori runoelman kautta Dostojevski tuo omalle henkilökohtaiselle uskolleen vastakkaiset näkemykset esille täydessä vahvuudessaan ja joidenkin mielestä jopa niin perustellusti, ettei hän enää pysty niitä myöhemmin kumoamaan.¹⁷⁸ Aljosa, jolle Ivan on tarinansa kertonut, toteaa lopuksi, että se on ollut oikeasti Kristuksen ylistykseksi ja tähän tulkintaan ovat päätyneet monet muutkin tarinan esittämistä haasteista huolimatta tai milteipä juuri niiden takia. Suurinkvisiittorin esiin nostamat vasta-argumentit näyttävät nimittäin korostavan juuri Jeesuksen ihmisille myöntämää vapautta ja jonkinlaista aitoa uskoa.¹⁷⁹ Tarina viitoittaa ikään kuin tietä pois ihmeiden, aineellisen hyödyn ja ulkopuolisen auktoriteetin tarjoamista näennäisestä turvasta ja suojasta. Kuten tutkijat huomauttavat: valinta ei ole vapaa, jos se perustuu johonkin muuhun kuin puhtaasti uskoon.¹⁸⁰ Kyse onkin enemmän siitä, minkälaisen ihmiskäsityksen tarinan pohjalta hyväksyy. Suurinkvisiittori, menetettyään uskon Jumalaan, on myös menettänyt uskonsa ihmiseen.¹⁸¹

Tutkijoiden mukaan Ivanin argumentit teodikeaa vastaan ovatkin uskottavia, mikäli lukija hyväksyy niiden taustalla olevan ihmiskäsityksen, toisin sanoen sen, että ihmisluonto on pohjimmiltaan liian heikkoa, jotta se pystyisi uskomaan vapaasta tahdostaan ilman varmoja todisteita ja vakuutusta. Suurinkvisiittori tarinan Kristuksen, joka ei koko pitkän kuulustelun aikana sano

---

¹⁷⁸ Wasiolek 1971, 4–5.

¹⁷⁹ Berdyaevin mukaan Dostojevski halusi näyttää, että tämän vapauden kanssa yhteensopivaa on ainoastaan rakkaus, ei mikään maallinen valta tai voima. Berdyaev 1957 [1921]

¹⁸⁰ Kartano 2017, 159–160.

¹⁸¹ Berdyaev 1957 [1921],

sanaakaan, argumentit, ovat puolestaan uskottavia, mikäli hyväksyy niihin sisältyvän ihmiskäsityksen: ihminen pystyy ylittämään luontonsa, että hän pohjimmiltaan kaipaa kosketusta iankaikkiseen ja tekemään valinnan uskoa, vaikka ei voikaan tämän ratkaisun pitävydestä vakuuttua.¹⁸²

---

¹⁸² Wasiolek 1964, 169–170.

5. Jobin kirjan käyttö *Karamazovin veljeksissä*

Karamazovin veljesten laajin suora viittaus Jobin kirjaan, sijoittuu kuudennen kirjan ”Venäläinen munkki” alalukuun ”Pyhistä kirjoituksista isä Zosiman elämässä”.¹⁸³ On kuitenkin ilmeistä, että myös tuota lainausta edeltävä osuus, viidennessä kirjassa ja sen Ivan Karamazov hahmossa, on hyvin olennaisella tavalla osa sitä, miten Dostojevski käyttää Jobin kirjaa *Karamazovin veljeksissä*.¹⁸⁴ Näissä osuuksissa *Karamazovin veljesten* pääteema, järjen ja uskon vastakkainasettelu, huipentuu ja Jobin kirjan vaikutus on selkeästi havaittavissa.¹⁸⁵

Jobin kirja näyttääkin tarjonneen Dostojevskille aineksia sekä Ivanin, viidennen kirjan keskeisen hahmon, että kuudennessa kirjassa pääosassa olevan, Zosiman, näkemysten puolusteluun.¹⁸⁶ On arvioitu, että Ivanin ja Aljosan keskustelut viidennessä kirjassa ja erityisesti sen alaluvuissa *Kapina* ja *Suurinkvisiittori* vastaavat Jobin kirjan dialogiosiota ja Zosiman osuus kuudennessa kirjassa puolestaan painottaa Jobin kirjan kehyskertomuksen tarinaa ja näkemyksiä.¹⁸⁷ Siirryn nyt arvioimaan sitä, missä määrin nämä ennakko-olettamukset Jobin kirjan reseption kohdentumisesta Dostojevskin teoksessa pitävät paikkansa.

5.1 Lyhyet viittaukset

Karamazovin veljeksissä viitataan Jobin kirjaan suoraan neljä kertaa. Tässä osiossa tuon esille kaikki kolme lyhyempää viittausta ja esitän arvion siitä miksi Dostojevski viittaa Jobin kirjaan tällä tavalla useaan otteeseen.

Tutkijoiden mukaan monet Dostojevskin viittauksista Jobin kirjaan hänen muistiinpanoissaan, kirjeissään ja teoksissaan ovat jollain tapaa kryptisiä. Yksi keskeinen ja toistuva teema on kuitenkin nähtävissä: Jobin koettelemus hänen menettäessään lapsensa.¹⁸⁸ *Karamazovin veljesten* lyhyissä viittauksissa Jobin kirjaan, tämä näkyy siinä, miten Fjodor Karamazovin palvelijan Grigorin kerrotaan alkaneen lukea Jobin kirjaa ainoan lapsensa kuoleman jälkeen ja pitäneen tuosta kirjasta.¹⁸⁹ Tutkijoiden mukaan tällä toistuvalla teemalla on selkeät yhteydet Dostojevskin omiin kokemuksiin lastensa menettämisestä.¹⁹⁰

---

¹⁸³ Dostojevski 1879–1880 (2014), 366–368.

¹⁸⁴ Walsh 1977, 162; Rampton 2010, 211.

¹⁸⁵ Frank & Petrusiewicz 2010, 849–850.

¹⁸⁶ Cassidy 2005, 61–62.

¹⁸⁷ Rosenshield 2016, 611.

¹⁸⁸ Rampton 2010, 210. Käsitelin Dostojevskin lasten kuolemaa aiemmin luvussa 4.2.

¹⁸⁹ Dostojevski 1879–1880 (2014), 125–126.

¹⁹⁰ Rampton 2010, 211.

Toinen lyhyistä viittauksista Jobin kirjaan ilmenee, kun ohjaajavanhus Zosiman kuoleman jälkeen kerrotaan luostarissa eläneestä, aikoinaan kunnioitetusta Job-nimisestä munkista, jonka ruumis ei alkanut mädäntyä kuoleman yhteydessä.¹⁹¹ Kolmas lyhyt viittaus tulee puolestaan ilmi teoksen loppupuolella, kun Paholainen keskustelee Ivanin kanssa ja viittaa oikeamieliseen Jobiin selittäessään omaa rooliaan ja merkitystään tässä Raamatun tarinassa.¹⁹²

Näiden lyhyiden viittausten tarkempi analyysi jää tutkimuskysymykseni ulkopuolelle, mutta jo niiden perusteella on selvää, että Dostojevski haluaa mainita Jobin kirjan toistuvasti, jotta lukija varmasti yhdistäisi Jobin kirjan *Karamazovin veljeksiin*.¹⁹³ Tämä käy ilmi myös Dostojevskin tavasta, muidenkin teostensa yhteydessä, tarjota lukijoille selkeitä vihjeitä siitä, mitkä maailmankirjallisuuden tekstit toimivat hänen romaaniensa hahmojen ja tilanteiden kommentaareina, ikään kuin minkä valossa niitä olisi syytä lukea. Näin on esimerkiksi *Idiootissa*, jossa taustatekstinä toimii Miguel de Cervantes Saavedran (1547–1616) *Don Quijote* (1605/1615).¹⁹⁴

5.2 Dialogiosion Job ja Ivan Karamazov

Tutkijat ovat jo pitkään yhdistäneet *Karamazovin veljesten* viidennen kirjan luvuissa *Kapina* ja *Suurinkvisiittori* esiintyvän Ivan Karamazov hahmon hyökkäyksen teodikean perustuksia kohtaan, niin sanottuun ”kärsimättömän Jobin” voimakkaaseen valitukseen Jobin kirjan dialogiosiossa.¹⁹⁵ Seuraavaksi tarkastelen tätä väitettä ja esitän oman arvioni näiden hahmojen välisistä yhteyksistä. Olen jakanut analyysini neljään näkökulmaan, joissa näiden hahmojen yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia on havaittavissa. Näitä eroja ja yhtäläisyyksiä tarkastelemalla pyrin kuvaamaan Dostojevskin reseptiota Jobin kirjasta Ivan Karamazovin hahmossa. Peilaan vertailua myös tässä tutkielmassa aiemmin esille tuotuihin tietoihin Dostojevskista, *Karamazovin veljeksistä* sekä Jobin kirjasta.

5.2.1 Job puhuu Jumalalle, Ivan Jumalasta

Seuraavaksi tarkastelen muinaisen Israelin ja modernin teodikean ja antiteodikean erityispiirteitä ja tuon esiin sen, miten nämä erityispiirteet näkyvät Jobin ja Ivanin

---

¹⁹¹ Dostojevski 1879–1880 (2014), 417–418.

¹⁹² Dostojevski 1879–1880 (2014), 800.

¹⁹³ Terras 1981, 167.

¹⁹⁴ Kantor 2001, 195.

¹⁹⁵ Walsh 1977, 164.

protesteissa. Tämän tarkastelun avulla hahmotan niitä lähtökohtaisia eroja mitä kyseisiin teksteihin liittyy ja sitä mikä Dostojevskin reseptiossa on sidoksissa hänen omaan moderniin aikaansa ja mihin hänen varsinainen reseptionsa Jobin kirjassa kohdentuu.

Odo Marquardin mukaan kysymys Jumalan oikeudenmukaisuudesta maailmassa esiintyvän pahan valossa, on ikiaikainen, kuten Jobin kirjakin osoittaa, mutta varsinaisesti näiden kysymysten teoreettinen käsittely ja teodikea ovat tulleet mahdollisiksi vasta modernina aikana. Marquard perustelee rajanvetoaan sillä, että ennen modernia aikaa ja teodikean kysymyksen nousemista filosofisen keskustelun keskiöön 1700-luvulla, kärsimyksen käsittely, on tarvittavan etäisyyden puuttuessa, liittynyt enemmän kärsimyksestä selviämiseen ja sitä kautta käytännöllisiin ratkaisuihin. Modernina aikana, jolloin moni kärsimys on lieventynyt ja kyvyttömyys niiden suhteen ei ole enää itsestään selvää, on puolestaan saavutettu riittävä etäisyys, jotta teodikean ongelmaa on pystytty lähestymään teoreettisesti.¹⁹⁶

Marquardin huomio kärsimyksen ongelmaan liittyvästä etäisyydestä, joka on leimallinen ja olennainen moderneissa lähestymistavoissa, on nähtävissä myös Ivanin hahmossa. Keskustelussa Aljosan kanssa hän osoittaa olevansa kiinnostunut erityisesti Jumalaan ja kärsimyksen ongelmaan liittyvistä filosofisista ulottuvuuksista:

... meidän tulee ennen kaikkea ratkaista ikuisista ikuisimmat kysymykset, se on meidän huolestumme.¹⁹⁷

Jumalaan ja kärsimyksen ongelmaan liittyviä ikuisia kysymyksiä Ivan analysoi esimerkiksi Suurinkvisiittori-runoelmassaan.¹⁹⁸ Taiteellisen ilmaisunsa kautta Ivan luo etäisyyttä näiden kysymysten ja omien henkilökohtaisten mielipiteidensä välille, eikä hän tutkijoiden mukaan esitä omaa lopullista kantaansa asioihin.¹⁹⁹ Ivan toisin sanoen välttelee ilmaisemasta suoraan mitä mieltä hän on, eikä paljastaa tunteitaan tai itseään liiaksi.

Tutkijoiden mukaan muinaisten israelilaisten teodikeaan liittyvissä käytännöissä tyypillistä oli puolestaan juuri rehellisyys omista tunteista. Jumalalle voitiin ilmaista asiat niin kuin ne ovat, eikä liiallinen kohteliaisuus, peittely tai

---

¹⁹⁶ Marquard 1991, 11–12.

¹⁹⁷ Dostojevski 1879–1880 (2014), 296.

¹⁹⁸ Esittelin Suurinkvisiittori-runoelman luvussa 4.4.

¹⁹⁹ Kantor 2001, 197.

tunteiden kieltäminen ollut tarpeen. Myöskään syyllisyyden myöntäminen ei ollut tarpeen, jos koettiin vahvasti, että oltiin syyttömiä vaikeuksiin, jotka olivat tulleet eteen.²⁰⁰ Tämä näkyy hyvin siinä, miten Job ilmaisee omat tunteensa hyvin peittelemättä ja avoimesti:

Jumala, älä tuomitse minua syylliseksi! Kerro minulle, miksi käyt oikeutta minua vastaan. Mitä sinä siitä hyödyt, että sorrat minua, että hyljeksit omien kättesi luomusta ja annat menestyksen valaista jumalattomien tiet. Job 10:2–3.

Ivanista poiketen, Job myös osoittaa puheensa useissa kohdin suoraan Jumalalle ja toteaa nimenomaan tarpeensa lähestyä Jumalaa henkilökohtaisesti ja selvittää välinsä tämän kanssa:

Kaikkivaltiaalle minä tahdon puhua, tahdon selvittää asiat Jumalan kanssa. (Job 13:3)

Jobin halu selvittää kärsimykseen liittyvät kysymykset suoraan Jumalan kanssa kuvaa hyvin muinaisten israelilaisten tapaa käsitellä kärsimykseen liittyviä ongelmia. Walter Brueggemannin mukaan muinaisille israelilaisille kärsimyksen ongelmassa ei nimittäin ollut kyse samanlaisesta intellektuaalisesta ja rationaalisesta haasteesta kuin esimerkiksi termiä ensiksi käyttäneille valistusfilosofeille, Gottfried Wilhelm Leibnizille (1646–1716) ja Voltairille (1694–1778)²⁰¹, ajattelijoille, joiden vaikutus oli edelleen merkittävä Dostojevskin ajan Venäjällä²⁰². Päämääränä kärsimyksen ongelman käsittelyssä muinaisille israelilaisille oli ennen kaikkea paluu takaisin suhteeseen Jumalan kanssa, ei intellektuaalinen tyydytys tai spekulatiivinen tarkastelu. Brueggemann näkee esimerkiksi juuri Jobin kirjan draamana, jossa olennaista on kärsimykseen liittyvien tunteiden läpi käyminen ja sitä kautta uuden syvyyden saavuttaminen suhteessa Jumalaan. Muinaiset israelilaiset lähestyvät kärsimyksen ongelmaa siis hyvin käytännöllisellä tavalla.²⁰³

---

²⁰⁰ Brueggemann 1999, 265.

²⁰¹ Brueggemann 1999, 264.

²⁰² Kyseiset valistusajattelijat elivät noin sata vuotta ennen Dostojevskia (1821–1881), mutta heidän ja ylipäänsä valistusajattelun vaikutus oli silti edelleen hyvin merkittävää ja relevanttia Dostojevskin elinajan venäläisen ylimystön keskuudessa; Pattison & Thompson 2001, 2–3. Jones 2010, 150. Valistusajattelun merkitystä olen taustoittanut aiemmin Dostojevskin elämää kartoittavassa luvussa 3.2.

²⁰³ Brueggemann 1999, 265. Myös Antti Laatto ja Johannes De Moor korostavat kirjassaan *Theodicy in the World of the Bible* modernin maailmankuvan ja muinaisten israelilaisten maailmankuvan välistä eroa. Heidän mukaansa muinaisten israelilaisten maailmankuvan puitteissa ei ollut nimittäin mahdollista kyseenalaistaa Jumalan olemassaoloa tai ylivertaista valtaa ihmisiä kohtaan. Olivat sattumukset sitten hyviä tai huonoja, kaiken takana oli lopulta Jumala; Laatto & De Moor 2003, xiv-xvi.

Kuten tutkijat ovat esittäneet Ivan on kiinnostunut enemmän järjestä ja dialektiikasta eli totuuden etsimisestä väittelyn avulla. Hänen väittelynsä Jumalan kanssa, jos hänen väittelyään sellaiseksi voi luonnehtia, on etäännytettyä ja luonteeltaan halveksuvaa. Job puolestaan edelleen pysyttelee suhteessa Jumalaan ja riippuvaisena tästä.²⁰⁴ Ivanilta puuttuvat niin ikään Jobin rehellisyys, korkea moraali ja hengellinen kestävyys, jotka tutkijoiden tulkinnan mukaan lopulta voittavat Jobin tapauksessa Jumalan tämän puolelle.²⁰⁵

Vaikka Ivanin ja Jobin samankaltaisuudeksi on joissain yhteyksissä nostettu heidän halunsa ennen kaikkea väitellä Jumalan kanssa,²⁰⁶ edellä käsitellyn perusteella sanoisin että, Ivan pikemmin puhuu Jumalasta kuin Jumalalle, eikä näin ollen varsinaisesti väittele hänen kanssaan. Näin tehdessään hän itse asiassa tulee lähelle Jobin ystäviä, joiden tutkijat katsovat niin ikään puhuvan enemmän Jumalasta kuin Jumalalle.²⁰⁷

Tässä alaluvussa esitettyjen lähtökohtaisten erojen perusteella väitän, että Dostojevskin reseptio Jobin kirjasta Ivanin hahmossa ei kohdistu Jobin kärsimyksen läpi elämiseen ja Jumalalle puhumiseen, vaan se on kiinni modernin teodikean kysymyksen asettelussa Jumalan olemassaolosta ja tämän kysymyksen rationaalisesta selvittelystä. Ivanin tapa puhua Jumalasta, suoran konfrontaation sijaan, nostaa esiin sen mahdollisuuden, että Dostojevskin reseptio Ivanin hahmossa kohdistuu jossain määrin Jobin kirjan dialogiosion toiseen osapuoleen eli ystäviin.

5.2.2 Viaton kärsimys ja vaateet sen perusteella

Tässä alaluvussa tarkastelen sitä mihin tarkalleen ottaen Jobin ja Ivanin kritiikit kohdistuvat ja mitkä ovat heidän Jumalan toimien kyseenalaistamisen perusteet. Tuon esiin sen, että heidän kritiikkinsä kumpuaa osin samoista viattomaan kärsimykseen liittyvistä perusteista ja kohdistuu yhtenevin tavoin siihen, ettei oikeudenmukaisuus toteudu tässä maailmassa. Tarkastelussani tuon esille sen, että Jobin ja Ivanin kritiikkien yhtymäkohdista huolimatta, ne kumpuavat hyvin erilaisista lähtökohdista. Esitän lopuksi arvion siitä, miksi Dostojevskille juuri Jobin hahmo oli otollinen kirjallinen esikuva ja reseption kohde, viattoman

---

²⁰⁴ Rosen 1971, 357; Pachmuss 1979, 34; Rampton 2010, 206.

²⁰⁵ Rosen 1971, 357.

²⁰⁶ Kantor 2001, 196.

²⁰⁷ Seow 2013, 652–653.

kärsimyksen ja siitä kumpuavien vaateiden näkökulmasta, *Karamazovin Veljesten* kirjoittamisen aikaan.

Tutkijoiden mukaan viaton kärsimys kuuluu niin lähtemättömästi Jobin kirjan tematiikkaan, ettei sen yhteyttä Ivanin samoihin epäkohtiin kohdistuvaan kritiikkiin voi olla noteeraamatta, varsinkaan kun Jobin kirjaan viitataan suoraan heti *Karamazovin veljesten* seuraavassa osiossa ja Zosiman puheessa, jonka tarkoitus on vastata Ivanin esittämiin haasteisiin.²⁰⁸ Ivan käy väittelyyn veljensä Aljonsa kanssa perusteenaan erityisesti *Kapina* luvussa esiin tuomansa viattomien lasten kärsimys:

Kuuntele minua: otin pelkkiä lapsia jotta asia kävisi ilmeisemmäksi. Ihmiskunnan loppuista kyynelistä, joilla koko maa on kasteltu sen kamarasta keskipisteeseen saakka, minä en puhu halaistua sanaa, olen tietten tahtoen rajannut aiheeni. Minä olen lude ja tunnustan aivan nöyrästi että en mitenkään saata ymmärtää minkä vuoksi kaikki on järjestetty näin... Kuule: jos kaikkien täytyy kärsiä jotta kärsimyksillä ostettaisiin ikuinen sopusointu, niin mitä lapsilla on tämän kanssa tekemistä, sano minulle, ole hyvä. On täysin käsittämätöntä minkä tähden heidätkin on vedetty mukaan ja lannoittamaan omalla itsellään jonkun muun tulevaa sopusointua? Ihmisten keskinäisen yhteisvastuun minä ymmärrän syntien kohdalla, ymmärrän yhteisvastuun koston kohdalla niin ikään, mutta eihän nyt lapsia vedetä syntiä koskevaan yhteisvastuuseen, ja jos totuus tosiaan on se että hekin ovat isiensä kanssa vastuussa kaikista isien pahoista teoista, niin silloin tuo totuus ei tietenkään ole tästä maailmasta enkä sitä ymmärrä.²⁰⁹

Edellisessä alaluvussa toin esiin sen, että Ivanin modernin teodikean kysymyksenasetteluihin sidottu taipumus, on käsitellä asioita etäältä ja teoreettisesti. Tämä edellä esitetty lähtökohta näkyy nyt hyvin myös siinä, miten yllä olevan lainauksen kritiikki kohdentuu juuri yleisluontoiseen kärsimykseen hänen omansa sijaan. Ivan ei valita omaa kärsimystään, vaan puhuu kärsimyksestä.

Tutkijat ovat panneet merkille, että Ivanin ja Jobin hahmoissa on tässä kohden samankaltaisuutta, sillä myös Job puhuu viattomasta kärsimyksestä ja Jumalan välinpitämättömyydestä yleisellä tasolla:²¹⁰

Yhdentekevää! Siksi minä sanon: "Yhtä lailla hän tekee sinusta lopun, olitpa syytön tai syyllinen." Kun tuhon ruoska iskee ihmisiin, hän ei välitä viattomien kärsimyksistä. Kun maa on annettu keltvottomien käsiin, hän peittää tuomarien silmät. Ellei se ole hän -- kuka sitten? (Job 9:22–24)

Yhtymäkohtia on tältä osin havaittavissa, mutta Imania enemmän Job käy lopulta oikeutta oman syyttömyytensä ja viattomaksi katsomansa kärsimyksen

---

²⁰⁸ Cassedy 2005, 100.

²⁰⁹ Dostojevski 1879–1880 (2014), 309–310.

²¹⁰ Kantor 2001, 196.

perusteella. Tämä henkilökohtainen oikeudenkäynti näkyy Jobin kirjassa runsaasti käytetyissä oikeudenkäytöllisissä metaforissa, mutta erityisesti viattomuuden valaan huipentuvassa luvussa 31, jonka syyttömyyttä vakuuttava kirjallinen vyörytys myös päättää Jobin omat dialogiosuuden puheenvuorot:²¹¹

Olenko kieltänyt avuttomalta avun, sammuttanut lesken silmistä toivon? Ei, nuoresta pitäen olen ruokkinut orpoja kuin isä, koko elinaikani olen pitänyt leskistä huolta. Olenko syönyt leipäni yksin ja jättänyt orvon vaille osaansa? Olenko piittaamatta katsellut köyhää, jolla ei ole ollut vaatetta ylleen, tai kurjaa, jolla ei ole ollut millä itsensä peittää? (Job 31:16–19)

Jos viaton kärsimys, tapahtui se sitten yleisellä tai henkilökohtaisella tasolla, toimii Jobin ja Ivanin kritiikin lähtökohtana, mitkä ovat heidän tämän kritiikin pohjalta kumpuavat vaateensa? Tarkastelen ensin Ivanin hahmoa ja sitä mitä kirjallisia tavoitteita Dostojevski pyrkii Ivanin hahmon kautta tältä osin saavuttamaan. Esiteltyään veljelleen Aljosalle keräämäänsä tuntuvaa aineistoa erilaisista julmuuksista, joita ihmiset ovat tehneet erityisesti lapsia kohtaan, hän toteaa:

...minulle pitää olla kosto, muutenhan minä tuhoan itseni. Eikä kosta jossakin ja jolloinkin loputtomuudessa, vaan täällä, maan päällä jo, ja niin että minä näen sen itse... En halua sopusointua, rakkaudesta ihmiskuntaa kohtaan en sitä halua. Haluan mieluummin pitää kiinni kostamatta jääneistä kärsimyksistä. Mieluummin minä siis pitäydyn kostamattomissa kärsimyksissäni ja kyltymättömässä paheksunnassani, vaikka olisin väärässä. Ja liian korkea hinta on pantu sopusoinnulle, noin kova sisäänpääsymaksu ei ole ollenkaan meidän kukkaromme mukainen. Senpä tähden minä palautan kiireimmän kaupalla pääsylippuni... Ei niin että en ota vastaan Jumalaa, Aljosa, minä vain kohteliaimmin palautan pääsylipun hänelle.²¹²

Ivan haluaa, että odotettavissa oleva oikeudenmukaisuus tulisi näkyväksi hänen maallisen järkensä puitteissa.²¹³ Toisin sanoen hän siis kieltäytyy hyväksymästä tuonpuoleista, kristillistä käsitystä iankaikkisuudesta, jossa oikeus lopulta tapahtuu. Kuten tutkijat ovat huomioineet, nämä ovat käsityksiä, jotka ovat Dostojevskin oman eettisen teologian kulmakiviä.²¹⁴ Onkin olennaista huomioida, että Dostojevskin kirjallinen tavoite oli aina ollut kuvata omat aatteelliset vastustajansa mahdollisimman realistisesti ja vahvimmassa kohtaamassaan muodossa, eikä Ivan Karamazov ole tässä poikkeus. Tähän hahmoon hän sisällytti oman aikansa nuorten tavan hylätä Jumala ja heidän negatiivisen suhtautumisensa luotua maailmaa ja sen merkitystä kohtaan.²¹⁵ Dostojevskin keskeisimpiä kritiikin

²¹¹ Kts. lakigenren käytöstä Jobin kirjassa Seow 2013, 59–61.

²¹² Dostojevski 1879–1880 (2014), 310–311.

²¹³ Frank & Petrusiewicz 2010, 869.

²¹⁴ Rosenshield 2016, 614.

²¹⁵ Frank & Petrusiewicz 2010, 790–791.

kohteita hänen viimeisinä vuosinaan oli myös narodnikkien sukupolven kyvyttömyys uskonnolliseen uskoon ja siten esimerkiksi taivaaseen ja siellä tapahtuvaan oikeudenmukaisuuteen. Kritiikki oli Dostojevskille erityisen tärkeää, sillä hänelle nämä uskon kohteet merkitsivät kaiken moraalien perustaa.²¹⁶

Myös Jobin hahmolle olennaista on oikeudenmukaisuuden toteutuminen tässä maailmassa, mikä käy hyvin ilmi hänen haaveestaan kohdata Jumala ja käydä tämän kanssa kaikki asianhaarat paljastava ja vapauttava oikeudenkäynti:

Kunpa tietäisin, mistä hänet voin löytää ja miten pääsen sinne, missä hän asuu! Minä esittäisin hänelle asiani ja toisin julki kaikki todisteeni. Niin saisin kuulla, mitä hän minulle vastaa, ja saisin tietää, mitä hän tahtoo minulle sanoa. Käräjäisikö hän kanssani valtiaan voimalla? Ei, hän kuuntelisi minua. Hänen vastapuolenaan seisoi nuhteeton mies, ja tuomarini vapauttaisi minut syytteestä lopullisesti. (Job 23:3–7)

Tutkijoiden mukaan Jobin vaade oikeudenmukaisuuden toteutumisesta tässä maailmassa kumpuaa kuitenkin, toisin kuin Ivanilla, siitä luonnollisesta syystä, ettei muinaisille israelilaisille ollut olemassa muuta paikkaa missä saavuttaa se. Muinaisten israelilaisten käsitykset tuonpuoleisuudesta eivät yksinkertaisesti sisältäneet ajatusta siitä, että Jahven oikeudenmukaisuus toteutuisi siellä.²¹⁷

Vaikka taustalla onkin lähtökohtainen ero siinä, mistä Jobin ja Ivanin vaateet tässä maailmassa tapahtuvasta oikeudenmukaisuudesta kumpuavat, ovat hahmot itse kritiikin kohteen ja sen perusteella syntyvien vaateiden puolesta samankaltaisia. Näiden yhtymäkohtien valossa, on siten perusteltua väittää, että Dostojevskin reseptiossa näkyy dialogiosion Jobin kirjallinen esikuva, hahmosta, joka protestoi Jumalan luomaa maailmanjärjestystä vastaan viattoman kärsimyksen perusteella ja vaatii oikeudenmukaisuuden toteutumista tässä maailmassa. Reseption kohdistuminen näihin näkökulmiin on syntynyt Dostojevskin omista kirjallisista tavoitteista käsin.

Palaan jälleen Dostojevskin vaimolleen 10.6.1875 kirjoittamaan kirjeeseen, hänen suunnitellessaan viimeiseksi jääneitä romaanejaan, kirjeeseen, jossa hän kertoo vaikuttuneensa syvästi Jobin kirjan lukemisesta:²¹⁸

Olen lukenut Jobin kirjaa ja se ilahduttaa minua suuresti: Lopetan lukemisen ja kuljen huoneessa tunnin kerrallaan, käytännössä itkien, ja ilman kääntäjän ilkeitä huomioita olisin luultavasti onnellinen. Tuo kirja Anya, merkillistä kyllä– on ensimmäinen, joka vaikutti elämäni. Olin silloin vain pieni lapsi!²¹⁹

²¹⁶ Frank & Petrusiewicz 2010, 693. Narodnikeista aiemmin tässä tutkielmassa luvussa 3.5.

²¹⁷ Rosenshield 2016, 614.

²¹⁸ Käsittelin tätä kirjettä aiemmin tässä tutkielmassa luvussa 3.2.

²¹⁹ Dostojevski 1991, 235.

Kääntäjän huomioidut, joita Dostojevski pitää ilkeinä, liittyvät tutkijoiden mukaan kirjan toimittajan kriittisiin huomioihin juuri dialogisuuden Jobista, joita Dostojevski siis näyttää pitäneen samalla tavalla arvokkaana kuin koko muuta Jobin kirjaa.²²⁰ Kun mietin Dostojevskin voimakasta emotionaalista kokemusta ja edellä kuvaamiani yhteyksiä dialogiosion Jobin ja Ivanin välillä tulkintani on se, että Dostojevski sai Jobin kirjasta rohkaisua kuvata realistisesti ja vahvoina sellaisia näkemyksiä, joita hän itse vastusti. Hän näyttää löytäneen Jobin kirjasta kaksi ääntä: toisen, joka ottaa tosissaan maailmassa tapahtuvan viattoman kärsimyksen ja esimerkiksi lasten kuoleman, mutta myös äänen, joka kaiken tämän jälkeen edelleen vakuuttaa, että elämä ja ilo ovat vielä mahdollisia.

Tässä alaluvussa olen esittänyt sen, että vaikka Ivanin ja Jobin kritiikit kohdistuvat viattomaan kärsimykseen he tekevät tämän hieman eri tavoin: Ivan vetoamalla viattoman kärsimyksen yleiseen ongelmaan, Job ennen kaikkea vetoamalla omaan viattomaan kärsimykseensä. Edelleen hahmot samaan tapaan vaativat oikeudenmukaisuuden toteutumista tämän maailman ja heidän oman ymmärryksensä puitteissa, vaikkakin eri lähtökohdista käsin: Ivan kieltäytyksestä hyväksyä näkyvän maailman takana olevia yliluonnollisia, järjen ylittäviä, perustuksia. Job luonnollisista sidoksistaan muinaisen Israelin uskomuksiin, joissa tuonpuoleiseen ei liitetty samanlaisia merkityksiä kuin esimerkiksi myöhemmässä kristinuskossa. Peilaamalla yhtymäkohtia aiemmin käsiteltyyn *Karamazovin veljesten* kirjoittamiskontekstiin ja Dostojevskin elämänhistoriaan, olen tuonut esiin sen, miksi Dostojevskin reseptio Jobin kirjasta kohdistui juuri näihin näkökulmiin ja miksi juuri ne näyttäytyivät hänelle merkityksellisinä.

5.2.3 Arvokas kyseenalaistaminen

Tässä alaluvussa tarkastelen ensin Jobin kirjassa ilmenevää arvostusta Jobin protestointia ja Jumalan toimien kyseenalaistamista kohtaan. Arvioin tämän jälkeen sitä, tuleeko myös *Karamazovin veljeksissä* näkyviin samankaltaista arvostusta ja missä kohdin. Lopuksi esitän oman arvioni siitä, miksi protestoinnin arvostamisen näkökulma on ollut Dostojevskille merkityksellinen ja luonteva reseption kohde.

---

²²⁰ Rosenshield 2016, 620.

Jobin kirjassa, Jobin ja viimeisenä puheenvuoron ottavan ystävän, Elihun, puheiden jälkeen, Jumala antaa oman vastauksensa, jonka alussa hän nuhtelee Jobin tämän kyseenalaistavista ja protestoivista puheista:

Silloin Herra vastasi Jobille. Myrskyn keskeltä hän puhui: ”Kuka on tämä, joka peittää minun tarkoitukseni mielettömillä puheillaan?” (Job 38:1–2)

Tästä nuhtelusta huolimatta Seown mukaan Jobin kirjasta välittyy lopulta kuva siitä, että valitusperinteen, ja jopa jumalanpilkkaa lähentelevän kritiikin, arvo tunnustetaan. Tätä näkemystä Seow perustelee sillä, että Jumala antaa nuhtelun jälkeen Jobille tunnustusta siitä, että tämä on puhunut hänestä totta, ja moitteita hänen ystävilleen, jotka eivät ole näin tehneet.²²¹

Kun Herra oli puhunut Jobille, hän sanoi temanilaiselle Elifasille: ”Minä olen vihastunut sinuun ja kahteen kumppaniisi, sillä te olette puhuneet minusta vastoin totuutta, toisin kuin palvelijani Job.” (Job 42:7)

Seown mukaan nämä jakeet ovat monitulkintaisia. Ne voivat tarkoittaa sitä, että Job on puhunut totta Jumalasta itsestään. Job on toisin sanoen puhunut totta traditiosta, joka käsittelee Jumalan hyvyyden ja ihmisten kokemusten välistä ristiriitaa, ja myös siitä, että Jumala itse on aiheuttanut Jobin kärsimyksen ilman syytä. Pois sulkematta näitä näkemyksiä, jakeet voi tulkita samaan aikaan myös niin, että Job on ollut myös oikeassa osoittaessaan puheensa Jumalalle, toisin kuin ystävät, jotka ainoastaan puhuvat Jumalasta, eivätkä siten ole olleet avoimia ymmärryksensä laajentumiselle aidossa dialogissa Jumalan kanssa.²²²

Jobin kirjan 13. luvussa Job on syyttänyt itsekin ystäviään Jumalan puolesta puhumisesta:

Yritätkö te valheella puolustaa Jumalaa, ajaa vilpillä hänen asiaansa? Yritätkö te kaunistella hänen tekojaan, toimia hänen asianajajinaan? (Job 13:7–8)

Tuomas Akvinolaisen mukaan Jobin kirjan 13. luvussa näkyy se, miten Jobin ystävät asettuvat kiistan osapuolista vahvemman puolelle ja koittavat tästä positiosta käsin osoittaa, että Jobin onnettomuuksien takana on hänen oma syntisyytensä eikä se, että Jumala on ollut epäoikeudenmukainen. Akvinolainen arvioi Jobin vastaväitteiden perusteella, että ystävien näkökannat näyttäytyvät lopulta heikompina, sillä he asettuvat liian itsevarmoina edustamaan Jumalaa,

---

²²¹ Seow 2013, 92.

²²² Seow 2013, 91–92.

vaikka Jumala ei tarvitse hänen oikeutensa puolesta puhujia.²²³ Jobin protestoinnin ja suoraan Jumalalle osoitettujen puheiden arvostuksen voi siten tulkita näkyvän Jobin kirjassa jo ennen kehyskertomuksen epilogia ja Jumalan Jobille osoittamaa suoraa tunnustusta.

Seuraavaksi tarkastelen sitä, miten protestoiville hahmoille osoitettu arvostus näkyy Jobin ja Ivanin hahmojen koeteltuna olemisessa. Jobin kirjan dialogiosuudessa Jobin koeteltuna oleminen tulee näkyviin, kun otetaan huomioon Seown näkemys siitä, minkälaisia odotuksia tuohon osioon ladataan sitä edeltävässä kehyskertomuksessa. Rakenteellisesti kehyskertomuksessa ovat toistuneet kokoontumiset taivaassa Jumalan luona (Job 1:6–12; 2:1–6) sekä näitä kokoontumisia seuranneet Jobin kaksi testiä (Job 1:13–22; 2:7–10). Saatana ennustaa testien yhteydessä Jumalalle, että Job epäonnistuu ja tulee kiroamaan Jumalan vasten tämän kasvoja:

Mutta ojennapa kätesi ja tartu siihen mitä hänellä on. Saat nähdä, että hän kiroaa sinua vasten kasvoja! (Job 1:11)

Job kuitenkin kestää ja on kiroamatta Jumalaa:

Kaiken tämän keskellä Job ei kapinoinut Herraa vastaan eikä syyttänyt häntä. (Job 1:22)

Testien jälkeen kehyskertomus loppuu kolmanteen, nyt maan päällä tapahtuvaan kokoontumiseen, kun Jobin ystävät saapuvat tämän luokse, (2:11–13.) mutta mikä huomionarvoista, ilman samanlaista, selkeästi ilmaistua, kolmatta testiä. Niinpä Seow onkin tulkinnut, että kolmatta kokoontumista seuraava koettelemus ja testi on itse asiassa juuri dialogi Jobin ja hänen ystäviensä välillä. Tämän testin lopputulema jää roikkumaan ilmaan ja säilyy koko tämän pitkän osuuden (Job 3–42:6) läpi kulkevana jännitteenä.²²⁴ Tämän perusteella Job on edelleen mahdollista tulkita ennen kaikkea koeteltuna ja myös protestoidessaan arvokkaana hahmona.

Myös Dostojevski näyttäisi suhtautuvan Ivan hahmoonsa, ja sitä kautta koko siihen nuoreen sukupolveen, jota tämän hahmon oli tarkoitus kuvastaa, pohjimmiltaan myötätuntoisesti ja arvostavasti, ikään kuin tämä hahmo olisi vain koettelemusten kourissa. Frankin mukaan sympatia Ivania kohtaan käy ilmi

---

²²³ Akvinolainen (sa.)

²²⁴ Seow 2013, 313–314, 316–318; Kts. myös siunaamisen ja kiroamisen monimerkityksellisestä käytöstä Jobin kirjassa. Seow 2013, 270

Zosiman myötämielisissä ja kannustavissa sanoissa heidän keskustellessaan Ivanin piinallisesta tilasta:²²⁵

Mutta kiittäkää Luoja, että hän on ylentänyt teidän sydämenne kykeneväksi kantamaan sellaista piinaa, ”miettikää sitä mikä ylhäällä on ja sitä etsikääte, sillä meillä on yhdyskuntamme taivaissa”. Jumala suokoon että ratkaisu saavuttaisi teidän sydämenne vielä täällä maan päällä ja Jumala siunatkoon tietänne!”²²⁶

Myös Kantorin mukaan Ivanin ja Jobin hahmoja yhdistää se, että ne ilmentävät lopulta pikemmin koeteltuna kuin koettelijana olemista. Dostojevskin Jobin kirjan käyttämisessä näkyy siten hänen pohjimmiltaan myötämielinen suhtautuminen Ivanin hahmoa kohtaan, vaikka tämä hahmo tuokin esiin argumentteja, jotka ovatkin vastoin Dostojevskin omia vakaumuksia. Ivanin hahmossa Dostojevski ikään kuin kirjoittaa omaa versiotaan miehestä, jota, Jobin tapaan, koettelee Jumalan luoma maailmanjärjestys ja joka pyrkii kohti itseymmärrystä ja ymmärrystä maailman merkityksestä, vaikka tämä tie onkin vaikea.²²⁷

Rosenshieldin mukaan Ivanin hahmossa näkyy hänen sepittämänsä Suurinkvisiittori tarinan perusteella tarve ja halu nähdä ja kokea Kristus ja Jumala. Hän toisin sanoen kaipaa lopulta enemmän Jumalan ilmestymistä, kuin oikeutta viattomien lasten kärsimyksille, joita hän on kuvannut hetkeä aiemmin Kapina osiossa. Tämä aspekti liittyy hänet edelleen vahvasti Jobin kirjan dialogiosion Jobiin, joka myös etsii ennen kaikkea Jumalan ilmestymistä ja näyttäytymistä.²²⁸ Ivan on pohjimmiltaan sympaattinen, mutta myös traaginen hahmo, joka kuvittelee Jumalan näyttäytymisen Suurinkvisiittori tarinassaan, mutta ei toisin kuin Job Jobin kirjan lopussa koe oikeasti tätä näyttäytymistä. Hänen pyrkimyksensä kohti Jumalan ilmestymistä epäonnistuu hänen itsepintaisesta kieltäytyksestään ensin uskoa ja sitten nähdä.²²⁹

On hyvä huomioda, että tutkijoiden mukaan Dostojevski vaikutti jo nuoruudessaan romantiikan perinteen mukaisista sankarihahmoista, joille, Jobin tapaan, usko ei ollut vain nöyrää ja rauhallista dogmien hyväksyntää, vaan sisälsi myös kapinaa ja ylevää kärsimystä.²³⁰ Näistä lähtökohdista kumpuavaa epäilyä ja kyseenalaistamisen arvostusta, joka oli olennaista Dostojevskin uskonnolliselle ajattelulle, olen tarkastellut aiemmin tässä tutkielmassa luvussa 3.²³¹

²²⁵ Frank & Petrusiewicz 2010, 858.

²²⁶ Dostojevski 1879–1880 (2014), 94.

²²⁷ Kantor 2001, 196–197.

²²⁸ Rosenshield 2016, 615–616.

²²⁹ Rosenshield 2016, 617, 629.

²³⁰ Frank & Petrusiewicz 2010, 53–54.

²³¹ Kts. esim. tiivistelmä luvussa 3.6

Tässä analyysin osiossa olen tuonut esille sen, että Jobin kirjassa ja Karamazovin veljeksissä molemmissa osoitetaan protestoiville Jobin ja Ivanin hahmoille myötätuntoa ja, että heitä myös arvostetaan tästä huolimatta. Jobin kirjassa protestointiin liittyviä positiivisia merkityksiä korostavat Job itse, Jumala ja dialogiosuuden yllä oleva jännite, jonka perusteella Job on protestoidessaankin ennen kaikkea koeteltu eikä niinkään koettelija. Jobin kirjan tämä näkökulma on selkeästi nähtävissä Dostojevskin reseptiossa ja se on muodostunut hänelle merkitykselliseksi hänen jo hyvin varhaisessa vaiheessa muotoutuvien ihanteidensa ja kirjallisten tavoitteidensa kautta.

5.2.4 Keskeneräisyys

Tässä viimeisessä Dostojevskin reseptiota Jobin kirjasta Ivanin hahmossa tarkastelevassa analyysini osiossa keskityn vertailemaan Ivanin ja Jobin hahmoja keskeneräisyyden näkökulmasta. Tuon esille sen, että Ivanin hahmo näyttäytyy Jobia epävarmempana ja keskeneräisempänä hahmona. Arvioideni perusteella esitän, että Dostojevskin reseptio Ivanin hahmossa kohdistuu keskeneräisyyden perusteella Jobin kirjan dialogiosuuden kokonaisuuteen.

Verratessaan Jobin kirjan dialogiosuutta muinaisen Lähi-Idän muihin samankaltaisiin teksteihin ja erityisesti Babylonialaiseen teodikeaan, jonka katsotaan olevan tämän Jobin kirjan osuuden lähin verrokki, Carol Newsom arvioi, ettei näiden eri osapuolten väittelyä sisältävien tekstien tarkoitus ollut pyrkiä vastakkaisten näkemysten sovittamisen kautta saavutettuun uuteen konsensukseen tai jommankumman argumentin voittoon toisesta. Sen sijaan niiden luonteeseen kuului Newsomin mukaan tarkoituksellinen keskeneräisyys ja sovittamattomuus. Näissä teksteissä erilaiset näkemykset kyllä kehittyvät, mutta eivät kohti selkeitä lopputulemia ja ratkaisuja, joita me moderneina lukijoina usein odotamme.²³²

Keskeneräisyys ja päättämättömyys kuuluvat olennaisena osana myös Ivanin hahmoon, joka on jumiutunut itselleen kipua aiheuttavaan pattitilanteeseen oman uskonsa ja epäuskonsa suhteen.²³³ Tämä tulee hyvin esiin jo *Karamazovin veljesten* alkupuolella Zosiman ja Ivanin käymän keskustelun yhteydessä:

... Teidän sisällänne tuo kysymys on ratkaisematon, ja siinä on teidän suuri murheenne, sillä itsepintaisesti se vaatii ratkaisua...

---

²³² Newsom 2009, 85.

²³³ Frank & Petrusiewicz 2010, 857–858.

– Mutta onko se voinut saada ratkaisunsa minun sisälläni? Myönteiseen kallistuvan ratkaisun? Ivan Fjodorovits jatkoi outoa kyselyään yhä katsellen vanhusta jotenkin selittämättömästi hymyillen.
– Jos se ei voi saada myönteistä ratkaisua, niin milloinkaan se ei ratkea myöskään kielteisesti, sen sydämenne ominaisuuden te tiedätte itse ja siinä piilee sen koko piina.²³⁴

Niin ikään, tutkijoiden mukaan Ivanin tarkasteleminen kannassaan pysyvänä, ja esimerkiksi pelkästään hänen sepittämänsä Suurinkvisiittori hahmon esiin tuomien ajatusten edustajana, on virhe, sillä hänen arvioimisensa koko *Karamazovin veljesten* valossa, tekee näkyväksi sen, että kyseinen hahmo pysyy luonteeltaan lopullista ratkaisua kaihtavana ja ikään kuin määrittelemättömänä.²³⁵ Ratkaisemattomuus, keskeneräisyys ja niistä aiheutuva Ivanin piinallinen tila kuuluvat tähän hahmoon pysyvästi. Tulkintani mukaan hänen keskeneräisyytensä ikään kuin vain syvenee romaanin edetessä, jos katsotaan esimerkiksi hänen hulluutensa rajamailla käymiään keskusteluja Paholaisen kanssa teoksen loppupuolella.²³⁶

Karamazovin veljesten viidennessä kirjassa, Ivan näyttää hakevan keskustelussa veljensä Aljosan kanssa jonkinlaista ratkaisua tilanteeseensa. Hän on aiemmin, veljesten isän Fjodorin luona, edelleen kieltänyt Jumalan olemassaolon, mutta kertoo nyt, että hän on tuossa yhteydessä halunnut vain provosoida munkin kutsumusta tuntevaa Aljosaa.²³⁷ Ivan tarkentaa nyt näkemyksiään, joihin kuuluu ristiriitaisella tavalla usko Jumalaan, mutta ei kuitenkaan hänen luomaansa maailmaa kohtaan. Teoreettisella tasolla hän näyttäisi jopa olevan valmis luottamaan teodikeaan, siihen, että Jumala hyvittää ihmisten kokemat kärsimykset ja että niille löytyy myös selitys, vaikkakaan ei tässä ajassa:

Ei niin että en ottaisi vastaan Jumalaa, ymmärrä se, minä en ota vastaan hänen luomaansa maailmaa, siis Jumalan maailmaa enkä saata suostua sitä vastaanottamaan. Teen varauksen: olen lapsen tapaan vakuuttunut siitä että kärsimykset lientyvät ja niistä toivutaan ... että kun maailma vihdoon ehtii finaaliinsa, iankaikkisen sopusoinnun hetkenä tapahtuu ja ilmestyy jotakin siinä määrin kallisarvoista että sitä on kylliksi kaikkiin sydämiin, kaikkien suuttumusten laannuttamiseen... kylliksi jotta kaikelle ihmisten kesken tapahtuneelle on mahdollista löytää paitsi anteeksianto myös oikeutus – olkoon, olkoon niin että kaikki tämä tapahtuu ja ilmestyy, mutta minä vain en ota sitä vastaan enkä halua ottaa! ... Sellainen olen ytimeltäni, Aljosa, siinä minun teesini.²³⁸

Ivan ei siis usko Jumalaan muuta kuin hypoteesina. Jos hän uskoisi enemmän kuin hypoteesina hänellä olisi uskoa, joka ylittää järjen, sellaista uskoa, jota hän on

²³⁴ Dostojevski 1879–1880 (2014), 93–94.

²³⁵ Kantor 2001, 197–198.

²³⁶ Dostojevski 1879–1880 (2014) 783–809.

²³⁷ Dostojevski 1879–1880 (2014), 297.

²³⁸ Dostojevski 1879–1880 (2014), 299.

kyvytön ja moraaliselta kannalta haluton etsimään itsestään, vaikka olisi niin, että hän siihen pystyisikin.²³⁹

Entä Job? Tasapainoileeko hän Ivanin tapaan eri näkemysten välillä? Ensi silmäyksellä näyttäisi, että myös Jobissa on havaittavissa epävarmuutta hänen ollessaan valmis myöntämään oman kritiikkinsä olevan jossain määrin kohtuutonta:

Kunpa joku punnitsisi minun ahdistukseni, panisi kaikki minun vaivani vaakakuppiin! Ne painavat enemmän kuin meren hiekka. Onko siis ihme, jos puheestani puuttuu mieli ja maltti? (Job 6:2–3)

Tutkijat eivät kuitenkaan näe, että Job näissä jakeissa pyytäisi anteeksi mitään tai myöntäisi olleensa oman asiansa suhteen väärässä. Pikemminkin hän haluaa vain kuvata sitä, miten tuskan paino on puristanut hänestä valituksen esiin.²⁴⁰ Näissä jakeissa Jobin on nähty vain toteavan, että kärsimykset itsessään ovat vaikuttaneet hänen sanojensa murheellisuuteen, ei niin, että niiltä puutuisi varsinaisesti mieli kuten käänöksissä usein tulkitaan.²⁴¹ Myös hieman myöhemmin, Job on valituksestaan huolimatta, valmis olemaan toiveikas, mutta kuten käy ilmi, lopulta vain omilla ehdoillaan:

Olen valmis, vaikka hän surmaisi minut, mutta ensin tahdon näyttää hänelle, millainen minun vaellukseni on ollut. Jo se merkitsisi minulle voittoa, että saisin astua hänen eteensä. Teeskentelijät eivät hänen eteensä päase. (Job 13:15–16)

Jakeet ovat tulkittavissa niin, että Job luottaa Jumalan sijaan ennen kaikkea itseensä ja omaan nuhteettomuuteensa. Mahdollinen voitto on siinä, että hänet otetaan vastaan, sillä teeskentelijät eivät pääse Jumalan eteen.²⁴² Jobin mahdollisen toiveikkuuden näissä jakeissa voi nähdä liittyvän Jobin haluun edelleen kohdata Jumala ja puhua tälle suoraan, vaikka tämä menettely onkin hänelle Jumalan pilkkaamisen suhteen riskialtis yritys.²⁴³ Näyttäisi siten siltä, että Job on näkemyksineen varmempi ja ehdottomampi kuin Ivan joka, huojuu kahden vaiheilla ja välillä myöntää Aljosalle halunsa parantaa itsensä keskustelukumppaninsa välityksellä:

– Selitätkö minulle mitä varten ”et ota maailmaa vastaan”, Aljosa tokaisi.

---

²³⁹ Frank & Petrusiewicz 2010, 869.

²⁴⁰ Clines 1989, 170.

²⁴¹ Seow 2013, 455.

²⁴² Clines 1989, 314.

²⁴³ Seow 2013, 91, 647.

– No totta kai selitän, ei se ole salaisuus, siihen olin tulossakin. Veli veikkoseni, en minä halua sinua turmella enkä kammata sinua tolaltasi, minä kenties haluaisin parantaa itseni sinun kauttasi, – Ivan hymyili äkkiä kuin säyseä pikkupoika. Milloinkaan ennen ei Aljosa ollut nähnyt hänen kasvoillaan sellaista hymyä.²⁴⁴

Toisin kuin Ivan, joka menettää järkensä ja pysyy epävarmana, Job pitäytyy omissa näkemyksessään yhä aggressiivisemmin dialogin edetessä, kuten yhä loukkaavammat ja toisen henkilöön kohdistuvat vastaukset hänen ystävilleen osoittavat:²⁴⁵

”Tokihan minäkin osaisin puhua juuri noin. Jos te olisitte minun asemassani, kuinka taitavasti puhuisinkaan teille! Osaa ottaen nyökyttelisin teidän onnettomuudellenne. Minä rohkaisisin teitä kauniilla sanoilla. Minä lohduttaisin teitä huulteni puheilla.” (Job 16:4-5)

Voisikin sanoa, että siinä missä Dostojevski esittää Ivanin johdonmukaisesti epävarmana, dialogiosion Job näyttäytyy puolestaan kannassaan johdonmukaisesti järkkymättömänä. Job hyödyntää puheissaan käänteisessä merkityksessä eri kirjallisia genrejä dialogiosion avaavasta häpeilemättömästä luomisen kiroamisesta (Job 3), dialogiosion lopun varmaan vakuutukseen omasta syyttömyydestä ja uskaliaasta haasteesta itse Jumalalle (Job 31).²⁴⁶ Tämän perusteella Job näyttäytyy omassa kannassaan dialogiosion lopulla jopa varmempana kuin aluksi, vaikka itse hänen tapauksensa sinällään on edelleen ratkaisematon ja hän odottaa yhä Jumalan siihen puuttumista.

Yhteenvetona voidaan todeta, että Ivanin hahmossa kuvastuu ikään kuin Jobin kirjan dialogiosuuden molemmat äänenpainot, Jobin protesti, mutta myös hänen ystäviensä vastaprotesti ja perinteisten näkemysten pitäminen arvossa. Esittämieni huomioiden perusteella arvioni on se, että Dostojevskin reseptio Jobin kirjasta Ivanin hahmossa pohjautuu keskeneräisyyden näkökulman osalta nimenomaan koko Jobin kirjan dialogiosuuteen. Tämän osuuden ratkaisemattomuuden ja keskeneräisyyden Dostojevski on tuonut näkyväksi Ivanin sisäisessä kamppailussa ja hänen käymiensä keskustelujen välityksellä. Dostojevskin reseptio ei kohdistu siis tältä osin pelkästään dialogiosion Jobin hahmoon, vaan myös Jobin ystäviin ja siten pikemminkin dialogiosuuden kokonaisuuteen ja viisäusdialogin genreen.

---

²⁴⁴ Dostojevski 1879–1880 (2014), 300.

²⁴⁵ Newsom 2009, 81.

²⁴⁶ Seow 2013, 89.

5.2.5 Yhteenveto

Jobin ja Ivanin välisiä yhtäläisyyksiä ja eroja tarkastelevassa analyysissäni olen lähestynyt kysymystä siitä, mihin Dostojevskin reseptio Jobin kirjasta Ivanin hahmossa kohdistuu, neljän eri näkökulman kautta. Vedän nyt yhteen analyysini tulokset.

Ensiksi nostin esiin Jobin ja Ivanin teodikeaan liittyviä erilaisia lähtökohtia. Toin esiin sen, miten Jobin kirjassa näkyy muinaisille israelilaisille tyypillinen tapa käsitellä kärsimyksen ongelmaa ja miten *Karamazovin Veljeksissä* puolestaan näkyy modernille teodikealle tyypilliset kysymyksenasettelut. Erilaiset lähtökohdat ja kysymyksenasettelut teodikean suhteen tulevat näkyviin siinä, ettei Dostojevskin reseptio Ivanin hahmossa kohdistu dialogiosion Jobin tapaan puhua suoraan Jumalalle. Pikemminkin näyttää siltä että, Ivanin tapa puhua Jumalasta muistuttaa Jobin ystävien vastaavaa.

Seuraavaksi tarkastelin Jobin ja Ivanin protesteja ja havaitsin, että ne kohdistuvat, vaikkakin pienin eroin, pohjimmiltaan samaan epäkohtaan eli viattomaan kärsimykseen. Selkeää samankaltaisuutta oli myös kritiikistä kumpuavassa vaateessa: oikeudenmukaisuuden toteutumisesta tässä maailmassa. Dostojevskin reseption kohdistumista näihin Jobin kirjan näkökulmiin tukivat myös Dostojevskin elämästä ja *Karamazovin veljesten* kirjoittamiskontekstista ilmenevät asiat, esimerkiksi Dostojevskin halu tuoda vastustajiensa käsitykset esille mahdollisimman vahvassa muodossa.

Kolmantena näkökulmanani oli arvokas kyseenalaistaminen. Tein huomioita Jobin kirjassa ilmenevästä protestoinnista ja kyseenalaistamisesta ja havaitsin, että samoin kuin *Karamazovin veljeksissä*, niitä ei esitetä kokonaan negatiivisessa valossa. Jobin ja Ivanin hahmot ovat koeteltuja ja heitä kohtaan osoitetaan kritiikin lisäksi myös arvostusta sekä myötätuntoa. Näiden yhtäläisyyksien ja jälleen Dostojevskin omaan elämään liittyvien asioiden perusteella osoitin, että Dostojevskin reseptio kohdistuu tältä osin luontevasti Jobin kirjan tarjoamaan kirjalliseen esikuvaan.

Analyysini viimeisessä osiossa tarkastelin vielä Jobin ja Ivanin hahmoihin liittyvää keskeneräisyyttä. Tein päätelmän, että Dostojevskin reseptio Jobin kirjan dialogiosion Jobista Ivanin hahmossa ei kohdistu suoraan tähän hahmoon, vaan Ivanissa näkyvät hänen keskeneräisyytensä ja epävarmuutensa perusteella

molemmat dialogiosuuden osapuolet, Job ja tämän ystävät, ja siten viisaisdialogin genre kokonaisuudessaan.

5.3 Jobin kirjan käyttö Zosiman puheessa

Tässä analyysini osuudessa keskityn tarkastelemaan Dostojevskin reseptiota Jobin kirjasta *Karamazovin veljesten* kuudennessa kirjassa, Venäläinen munkki, jossa ohjaajavanhus Zosima lainaa ja tulkitsee Jobin kirjaa. Esittelen aluksi lyhyesti sen minkälainen rooli Zosimalla on *Karamazovin veljesten* kokonaisuudessa ja tuon esiin Dostojevskin tavoitteet tämän hahmon ja erityisesti *Karamazovin veljesten* kuudennen kirjan suhteen.

Seuraavaksi siirryn käsittelemään Zosiman varsinaista lainausta ja tulkintaa Jobin kirjasta. Tuon esiin sen, että Dostojevski on halunnut tehdä Zosiman Jobin kirjasta vaikuttumisesta yksilöllistä, jotta se olisi lukijoille uskottavaa ja mahdollisimman vaikuttavaa. Näiden taustatekijöiden valossa tarkastelen sitten Dostojevskin reseptiota ja sitä minkälaiset näkökulmat korostuvat hänen Zosima hahmonsa Jobin kirjan tulkinnassa.

Ensimmäinen näkökulmani on selittämättömyys, jonka osalta tulen osoittamaan, että Dostojevskin reseptio kohdistuu ennen kaikkea Jobin kirjan kehyskertomuksen Jobiin, joka ylistää Jumalaa kärsimyksistään huolimatta. Toinen näkökulmani on maailman palvonta. Tässä analyysini viimeisessä osassa tuon esiin sen, miten Dostojevskin Ivanin kritiikkeihin kohdistama vastaus Zosiman hahmossa ja siten myös reseptio Jobin kirjasta, värittyvät hänen halustaan argumentoida vastustajiensa alueella ja ottamalla huomioon heidän tilanteensa.

5.3.1 Ohjaajavanhus Zosima

Ohjaajavanhus Zosima esitellään lukijoille jo *Karamazovin veljesten* ensimmäisessä kirjassa. Tässä osiossa kirjan kertoja esittelee muitakin kirjan keskeisimpiä henkilöitä ja kertoo kuinka Aljosa, nuorin veljeksistä, on liittynyt luostarin kuuliaisuusjäseneksi ja erityisesti ohjaajavanhus²⁴⁷ Zosiman ohjattavaksi. Zosima, joka on jo hyvin vanha ja kuolemansairas, on vuosien

---

²⁴⁷ Ohjaajavanhusten kerrotaan *Karamazovin veljeksissä* kuuluvaan vanhaan itäisen kristinuskon perinteeseen, jota on esiintynyt Venäjällä aikojen saatossa vaihtelevasti ja jonkin verran enemmän vasta hiljattain. Nämä ohjaajavanhukset ovat eräänlaisia epävirallisia munkkeja, jotka ovat saattaneet viettää ennen luostarin palvelukseen astumistaan pitkiä aikoja erakkoina tai maankiertäjinä. Asetuttuaan aloilleen heistä on tullut monenlaisten kävijöiden uskottuja ja ihmiset ovat kaukaakin saattaneet tulla hakemaan heiltä hengellistä ohjausta ja neuvoja. Ohjaajavanhusten luokse tulevia sitoo ehdoton kuuliaisuuden vala heidän saamansa ohjauksen suhteen. Dostojevski 1879–1880 (2014), 39–41.

saatossa harjaantunut sielunhoitajana. Hän on saanut hyvän maineen kansan parissa ja vakiintuneen aseman luostarissa. Aljosan usko ja kiintymys tähän mieheen kuvataan vankkumattomana.²⁴⁸ Zosiman kyvyt ihmistuntijana tulevat hyvin esille myös seuraavassa luvussa ”Epäasiallinen kokous”, jossa veljekset ja isä ovat kokoontuneet Zosiman ja muiden luostarin munkkien luokse selvittämään asioitaan. Tämän uuvuttavan kokouksen jälkeen sairaan Zosiman kunto huononee entisestään.²⁴⁹

Tämän jälkeen Zosima astuu jälleen näyttämölle kuudennessa kirjassa Venäläinen munkki. Zosima on jo kuolinvuoteellaan ja käy ystäviensä ja Aljosan läsnä ollessa vielä viimeisiä keskustelujaan. Aljosa tallettaa näissä keskusteluissa puheena olleet Zosiman elämäkokemukset ja uskonnolliset näkemykset muistiinpanoihinsa, jotka kirjan seuraavassa osuudessa esitellään. Niissä kerrataan ensin Zosiman elämän merkittävimpiä tapahtumia hänen itsensä kertomana ja lopuksi hänen opetuksiaan.²⁵⁰

Tutkijoiden mukaan Zosimaan keskittyvä kuudes kirja, toimii vastapainona kaikelle romaanissa edellä esitetyille Karamazovin perheenjäsenten epäsuotuisille tavoille toimia: Fjodor isän moraalittomalle aistillisuudelle, Dimitrin räjähtävälle temperamentille ja Ivanin kapinalle.²⁵¹ Sitä, että Dostojevski halusi tämän jakson erottuvan edukseen ilmentää muusta Karamazovin veljesten kerronnasta poikkeava eroava kirjallinen tyyli, jolla Zosimaan keskittyvä kuudes kirja on kirjoitettu. Tämä osuus muodostaa ensinnäkin 50-sivua jatkuvan kerronnallisen tauon *Karamazovin veljesten* keskellä, kohdassa, jossa jännitys siitä murhaako Dimitri isänsä, on viritetty äärimmilleen.²⁵² Tutkijat ovat niin ikään huomioineet, että tämän osuuden kerronnassa on paljon, tavanomaisesta venäläisestä kirjallisesta kerronnasta poikkeavaa, toistoa ja asioiden juhlallista kuvailua pitkillä epiteeteillä. Ne saavat aikaan vaikutelman, kuin kertoja ei aivan pystyisi saavuttamaan riittävää runsautta kerronnassaan ja luovat siten Zosiman opetuksille ja puheille tavoittamattomuuden tuntua.²⁵³

Kaiken kaikkiaan Dostojevskin tavoitteet Zosima hahmonsa suhteen liittyivät siihen, että tämä hahmo pystyisi vastaamaan aiempiin Ivanin esiin nostamiin argumentteihin. Hänen tavoitteenaan oli vastata Ivanin argumentteihin,

---

²⁴⁸ Dostojevski 1879–1880 (2014), 42–44.

²⁴⁹ Dostojevski 1879–1880 (2014), 49–120.

²⁵⁰ Dostojevski 1879–1880 (2014), Kuudes kirja: ”Venäläinen munkki” 357–409.

²⁵¹ Linner 1975, 8.

²⁵² Linner 1975, 8–9.

²⁵³ Frank & Petrusiewicz 2010, 798.

ei kohta kohdalta ja suoraan, vaan taiteellisen kuvan kautta. Näin tehdäkseen, hän antoi kuvauksessaan Zosima-hahmolle paljon uskonnollista, moraalista ja jopa poliittista arvovaltaa, jotta tämä hahmo tekisi lukijaan vaikutuksen, mutta ennen kaikkea niin, että hahmo pystyisi edelleen myös realistisuutensa kautta vakuuttamaan lukijan. On tärkeä huomata, että Dostojevskin tavoitteena Zosiman kautta oli tavoittaa juuri ei uskovat lukijat.²⁵⁴ Tämä lähtökohtainen tavoite vaikuttaa myös hänen Jobin kirjan käyttämiseen Zosiman puheessa, jonka tulen osoittamaan seuraavassa analyysissäni.

5.3.2 Zosiman yksilöllinen kokemus Jobin kirjasta

Tutkijoiden mukaan kaikissa Dostojevskin vankeutensa jälkeen kirjoittamissa romaaneissa näkyy se, että hänen henkilöhahmonsa voivat kokea muutoksen ainoastaan ottaessaan sisimpäänsä jonkin heitä olennaisella tavalla puhuttelevan Raamatun ”sanan”. Dostojevskin Raamatun käyttö näissä yhteyksissä on dynaamista ja hänen tarkoituksenaan on ollut tehdä hahmojensa Raamatusta vaikuttamisesta heidän psykologisen tilanteensa kannalta uskottavaa. Nämä Raamatun käyttöön liittyvät tavoitteet kumpusivat siitä, että Dostojevskille pelkästään aiempaan arvovaltaiseen asemaan nojaava kristillisyyden ei näyttäytynyt tarpeeksi puhuttelevana, vaan hän halusi tehdä näkyväksi ennen kaikkea hahmojensa yksilöllisen tavan elää tuota uskoa todeksi ja vakuuttaa lukijansa sitä kautta.²⁵⁵

Dynaaminen ja uutta luova suhtautuminen Raamattuun näkyy myös siinä, miten Dostojevski kytkee Jobin tarinan Zosiman elämänhistorian perustavanlaatuisiin kokemuksiin ja lapsuusmuistoihin.²⁵⁶

Äiti vei minut yksinäni Herran temppeliin (en muista missä veli silloin oli), jumalanpalvelukseen piinaviikon maanantaina. Päivä oli kirkas ja kun nyt muistelen, näen ikään kuin uudestaan kuinka suitsutus urkenee astiasta ja kohoaa hiljakseen ylöspäin, ja ylhäältä, kupolin kapeasta ikkunasta virtaavat virtaamistaan Jumalan säteet kirkkoon meidän yllemme ja niihin ikään kuin sulautuu aaltolina kohoileva suitsukkeen sauhu. Minä katselin heltynein mielin ja elämäni ensimmäisen kerran otin silloin tietoisesti sieluuni Jumalan sanan ensimmäisen siemenen. Keskelle kirkkoa asteli nuorukainen kantaen suurta kirjaa, niin suurta että vaivoin sitä kantoikin, kuten minusta silloin näytti, laski sen

---

²⁵⁴ Linner 1975, 10.

²⁵⁵ Thompson 2001, 94.

²⁵⁶ Tutkijoiden mukaan Dostojevskin tapa painottaa tällaisten lapsuusmuistojen merkityksen hahmojensa pelastuksen kannalta näkyy myös *Karamazovin veljesten* muissakin yhteyksissä. Näin tapahtuu esimerkiksi aivan *Karamazovin veljekset* romaanin lopussa, jossa Aljosa puhuu lapsijoukolle, korostaen heidän yhdessä kokemansa merkitystä ja muistojen vaalimista ylösnousemuksen ja pelastuksen kannalta. Rosenshield, 2016, 612–613. Lapsijoukko ja heitä opastava Aljosa muodostavat romaanin merkittävimmän sivujuonen, jota Dostojevski suunnitteli mitä ilmeisimmin jatkavansa *Karamazovien veljesten* toisessa osassa. Walsh 1977, 162; Frank & Petrusiewicz 2010, 824.

lukupulpetille, avasi ja alkoi lukea, ja silloin minä ensimmäisen kerran äkisti ymmärsin jotakin, ensi kertaa eläessäni ymmärsin mitä Herran temppelissä luetaan. Uusin maassa oli mies, nuhteeton ja rehellinen, ja oli hänellä niin ja niin paljon rikkauksia, niin ja niin paljon kameleita, niin ja niin paljon lampaita ja aaseja, ja hänen lapsensa ilakoivat ja hän rakasti heitä kovin ja rukoili Jumalaa heidän puolestaan: saattoivathan he tehdä syntiä iloa pitäessään.²⁵⁷

Kuvatessaan kokemustaan Jobin tarinasta vaikuttumisesta, erityiseksi huippukohdaksi Zosimalle näyttää muodostuneen Jobin siunaus Jumalalle vaikeuksista huolimatta:

Ja Jumala antoi saatanaalle hurskaan seuraajansa, jota hän niin rakasti, ja saatana iski hänen lapsiinsa ja karjaansa ja hajotti hänen rikkautensa, ja kaiken tämän tuokiossa, kuin Jumalan jyrähdyksenä, ja Job repäisi vaatteensa ja heittäytyi maahan ja huusi: ”Alastomana tulini tähän kohdusta, alastomana maahan myös palaan, Herra antoi, Herra otti, ylistetty olkoon Herran nimi ajasta iankaikkiseen!” Isät ja opettajat, armahtakaa kyyneleet joita nyt vuodatan – sillä koko nuoruuteni kohoaan ikään kuin uutena eteeni, ja hengitän nyt niin kuin silloin hengitin kahdeksanvuotiaan lapsen rinnallani ja tunnen ihmetystä ja hämmennystä ja iloa, niin kuin silloin tunsin.²⁵⁸

Tämä Jobin kirjan huippukohta yhdistyy Zosiman kokemuksessa jumalanpalveluksen kulkuun ja tunnelmiin, kirkkolauluun ja suitsukkeisiin. Kokemus Jobin kirjasta on siten ollut Zosimalle kokonaisvaltainen ja henkilökohtainen kokemus, jota on kehystänyt kirkkotilan tunnelma sekä tekstin istuttaminen keskelle jumalanpalveluksen ja kirkkovuoden draamaa:

Ja kamelithan ne niin valtasivat mielikuvitukseni, ja saatana joka siihen tapaan puhui Jumalan kanssa, ja Jumala joka antoi palvelijansa tuhoutua, ja palvelija joka kajautti ilmoille: ”Olkoon siunattu sinun nimesi, huolimatta siitä että minua rankaiset” – ja sen jälkeen hiljainen ja sointuisa kirkkolaulu ”Nouskoon minun rukoukseni”, ja taasen papin suitsutusastiasta nouseva suitsukkeen savu ja polvistuminen rukoukseen!

Zosima korostaa myös, että tuo tarina on pysynyt hänelle hengellisesti antoisana ja merkityksellisenä aina näihin hänen viimeisiin päiviinsä asti:

Siitä pitäen en olekaan saattanut lukea tuota pyhistä pyhintä kertomusta kyynelten vuodattamatta – vielä eilenkin taas tartuin siihen. Ja kuinka paljon siinä onkaan suurta, salaista, käsittämätöntä!²⁵⁹

Zosiman haltioitunut kokemus Jobin kirjasta luo kuvan, ettei hän pysty aivan edes sanoin kuvaamaan miten tärkeä tuo kirja on hänelle ja mitä hän sen äärellä kokee. Zosiman kokemus on yksilöllinen ja sitä on vaikea pukea yleisiin termeihin tai oppisisältöihin. Dostojevski pitäytyy siis tässäkin yhteydessä tavassaan välttää objektiivisuutta hahmojensa kohdatessa Raamatun kertomuksia.

²⁵⁷ Dostojevski 1879–1880 (2014), 366–367.

²⁵⁸ Dostojevski 1879–1880 (2014), 367.

²⁵⁹ Dostojevski 1879–1880 (2014), 367.

²⁶⁰ Edelleen on hyvä huomata, että Jobin kirjan luova ja yksilöllinen tulkinta näkyy myös siinä, mitä Zosiman puheessa ei sanota. Siitä on nimittäin jätetty pois kaikki dialogiosuuteen kuuluvat Jobin syyttömyyden vakuutukset, vaateet siitä, että Jumala vastaisi hänelle ja maininnat Jumalan varsinaisesta vastauksesta.²⁶¹

Tässä alaosiossa olen tuonut esiin Dostojevskin tavoitteen tehdä hahmojensa Raamatun kertomuksista vaikuttumisesta uskottavaa ja puhuttelevaa korostamalla vaikuttumisen kokemuksiin liittyvää yksilöllisyyttä. Osoitin sen, että tämä tavoite näkyy myös siinä, miten Dostojevski käyttää Jobin kirjaa Zosiman puheen yhteydessä. Zosiman kokemus Jobin kirjasta on niin henkilökohtainen, että se on lopulta myös jotain mitä hän ei täysin pysty selittämään kuulijoilleen. Niin ikään hänen yksilöllinen kokemuksensa Jobin kirjasta näkyy myös sen rajautumisessa pelkästään kehyskertomukseen. Seuraavaksi analysoin niitä näkökulmia mitkä Zosiman yksilöllisessä tulkinnassa Jobin kirjasta painottuvat.

5.3.3 Selittämättömyys

Tutkijoiden mukaan Zosiman Job lainauksessa näkyy arvostus sitä kohtaan, että Jumalan toimet ovat luonteeltaan selittämättömiä, ihmisen ymmärrys rajallista.²⁶² Zosiman hahmon voi nähdä vastaavan Ivanin aiempiin argumentteihin Jumalasta, joka ei ole maailmassa tapahtuvan kärsimyksen perusteella palvomisen arvoinen, ylistämällä sitä tosiasiaa, että selittämättömyys ylipäätään on erittäin tärkeä osa inhimillistä kokemusta.²⁶³ Nämä korostukset näkyvät esimerkiksi Zosiman puolustaessa Jobin kirjan jumalakäsitystä, sitä kritisoida vastaan:

Sittemmin olen kuullut pilkkaajien ja häpäisijöiden sanoja, korskeita sanoja: kuinka sitä nyt Jumala saattoi antaa suosikkinsa pyhien joukosta saatanan huviksi, riistää häneltä lapset, lyödä häntä itseään taudeilla ja paiseilla niin että hän kaappii saviastian sirulla visvaa haavoistaan, ja minkä tähden: vain päästäkseen ylvästelemään saatanan edessä: ”Kas tämmöistä kykenee minun pyhä mieheni kestämään minun tähteni!” Mutta siinäpä suuruus onkin että siinä on salaisuus – että pysymätön maallinen muoto ja iankaikkinen totuus koskettavat tässä toinen toistaan. Maallisen totuuden edessä saa täyttymyksensä ikuisen totuuden vaikutus.

Tutkijoiden mukaan Zosima mustamaalaa kritiikin esittäjät pilkkaajiksi ja häpäisijöiksi, jotka eivät ymmärrä tarinan syvempää puolta. Heidän argumenttinsa teodikeaa vastaan ovatkin itse asiassa niitä, jotka johdattelevat mysteerin äärelle. Silloin kun järki esittää vastustamattomimmat argumenttinsa, totuus, jota ei kuitenkaan voi selittää, paljastuu. Zosiman tulkinta Jobin tarinasta vihjaa, että

---

²⁶⁰ Thompson 2001, 94.

²⁶¹ Rampton 2010, 211.

²⁶² Rampton 2010, 211.

²⁶³ Rampton 2010, 215.

Jumala on lähtenyt mukaan vedonlyöntiin Saatanan kanssa, niin että taustalla on jokin suurempi suunnitelma, joka ei kuitenkaan juuri nyt tule näkyväksi.²⁶⁴

Jos näitä Zosiman lainauksen yhteydessä näkyviä korostuksia peilaa aiemmin esille tuomaani Dostojevskin uskonnolliseen ajatteluun, ne näyttävät korostavan hänen kaikkein syvimpiä vakaumuksiaan, kuten uskon irrationaalisuutta. Tämä näkökulma kehittyi Dostojevskin ajattelussa etenkin hänen vankilassa ja pakkotyössä viettämiensä vuosien aikana.²⁶⁵ Dostojevskin reseptio Jobin kirjasta näyttäisi kohdistuvan tältä osin siihen mitä tutkijat ovat ajatelleet Jobin kirjan alkuperäisestä funktiosta käytännölliseen ratkaisuun tähtäävänä kärsimyksen ongelmaa käsittelevänä tekstinä.²⁶⁶ Kärsimyksen selittämisen sijaan, Zosima näyttäisi Jobin kirjan tapaan korostavan ennen kaikkea sitä miten kärsimykseen kannattaisi reagoida, miten sen kanssa elää.²⁶⁷ Tämä näkyy erityisesti hänen tulkinnassaan Jobin saavuttamasta uudesta onnesta ja kyvystä kokea menetyksistään huolimatta jälleen iloa:

Herran tähden millainen kirja ja millaisia opetuksia! Millainen kirja onkaan tämä pyhä kirjoitus, millainen ihme ja voima on sen myötä ihmiselle annettu! Niin kuin maailma ja ihminen ja ihmisluonteet kuvaksi veistettyinä, ja kaikelle on annettu nimi ja tarkoitus ajasta aikaan. Ja millainen määrä salaisuuksia ratkaistuina ja paljastettuna: Jumala nostaa Jobin taas jaloilleen, antaa hänelle jälleen rikkauksia, kuluu taasen monia vuosia ja niin on hänellä jo uusia lapsia, toisia, ja hän rakastaa heitä – ”Herran tähden”, tulee mieleen, ”kuinka hän on voinut ruveta rakastamaan näitä uusia, kun niitä entisiä ei ole, kun hän on heidät menettänyt? Voiko niitä entisiä muistaen mukamas olla läpikotaisin onnellinen, niin kuin ennen, näiden uusien kanssa, niin mieluisia kuin uudet hänelle olisivatkin.” Vaan voi, voi kyllä: ihmiselämän suuren salaisuuden kautta vanha murhe muuttuu vähitellen hiljaiseksi, hertyneeksi iloksi; nuoren veren kiehunnan tilalle astuu leppeä seesteinen vanhuus.

Zosima yrittää kyseisessä tulkinnassaan ymmärtää jotain mikä hänelle itselleenkin näyttäytyy aluksi käsittämättömänä. Uusista lapsista iloitseminen ja kokonaisvaltainen onni tuntuvat järjen vastaisilta, niille ketkä ovat kokeneet menetyksiä. Tutkijat ovat arvioineet, että tämä Jobin kirjan kehyskertomuksen näkökulma Jobista, joka järjenvastaisesti pystyi saavuttamaan uuden onnen, muodostui Dostojevskille tärkeäksi myös hänen omien lasten menettämisen kautta.²⁶⁸ Tätä selittämättömyyden näkökulmaa korostaakseen Zosima ja siten myös Dostojevski, tuovat Jobin esiin mahdollisimman vahvassa muodossa. Hän ei

---

²⁶⁴ Rosenshield, 2016, 622.

²⁶⁵ Frank & Petrusiewicz 2010, 221. Käsittelin Dostojevskin vankila-aikojen jälkeen kirjoittama ”uskontunnustus” kirjeessä N Fonvizinalle, luvussa 3.4.

²⁶⁶ Brueggemann 1999, 265; Tämä näkökulma aiemmin esillä Iwania ja Jobia käsitelleessä analyysissä.

²⁶⁷ Rampton 2010, 211.

²⁶⁸ Rosenshield 2016, 625–626.

protestoi tai edes passiivisesti alistu kärsimyksilleen, vaan pelkästään ylistää Jumalaa.²⁶⁹

Päätin aiemman analyysini Dostojevskin Jobin kirjan reseptiosta Ivanin hahmossa, tarkasteluun Ivanin hahmossa näkyvästä Jobin kirjan dialogiosuuden keskeneräisyydestä. Toin esiin Carol Newsomin huomiot, siitä miten Jobin kirjan dialogiosuutta leimaa rikkinäisyys ja eheyden puute. Newsomin mukaan tällä keskeneräisyydellä dialogiosuus haastaa lukijaa mukaan muodostamaan oman kantansa Jobin tilanteeseen ja kärsimyksen ongelmaan. Näin ei ole kuitenkaan asian laita kehyskertomuksessa, joka infantilisoii eli asettaa lukijan ikään kuin lapsen asemaan, siten, että se tarjoaa vain kertojan näkemyksen Jobin tilanteeseen ja pitää dialogiosuutta leimaavat eri äänet pimennossa. Dialogiosuus tarjoaa kuvan kiistasta, joka jää selvittämättä, kehyskertomus puolestaan harmonisoi ja luo kuvan eheästä ja varmasta lopputuloksesta.²⁷⁰

Tämä kehyskertomuksen eheys ja harmonia näyttäisivät kuuluvan myös Dostojevskin reseptioon Jobin kirjasta Zosiman puheessa esiintyvän selittämättömyyden arvostamisen perusteella. Kaikki argumentit ja äänien moninaisuus hiljenevät salaisuuden ja käsittämättömän edessä. Jobin tarinasta tulee Zosimalle ikään kuin ehtymätön. Se riittää ja sen lukeminen takaa hänelle yhteyden Jumalaan. Zosima ei myöskään kaipaa epätoivoisesti Jumalan ilmestymistä niin kuin Ivan sillä, tuo ihme on hänelle läsnä joka kerta kun hän lukee Jobin kirjaa, niin kuin se oli läsnä hänelle hänen lapsuuden kokemustensa yhteydessä.²⁷¹

Ja kuinka paljon siinä onkaan suurta, salaista, käsittämätöntä!²⁷²

Tässä alaluvussa toin esiin sen, että Zosiman Jobin kirjan lainauksessa ja tulkinnassa näkyy kärsimykseen liittyvän selittämättömyyden korostaminen. Peilasin tätä aiemmin esittämiini huomioihin Dostojevskin uskonnollisesta ajattelusta ja uskon irrationaalisuuden keskeisestä asemasta siinä. Tein päätelmän, että Dostojevskin reseptio kohdistuu erityisesti Jobin kirjan kehyskertomuksen Jobiin, joka ylistää Jumalaa kärsimyksistään huolimatta. Dostojevskin näyttää siten omaksuneen Jobin kirjasta näkökulman kärsimyksen ongelmaan käytännöllisenä, ei niinkään teoreettisena, kysymyksenä. Zosima ei korosta

---

²⁶⁹ Rosenshiel 2016, 624.

²⁷⁰ Newsom 2009, 89.

²⁷¹ Rosenshiel 2016, 629.

²⁷² Dostojevski 1879–1880 (2014), 367.

järjellisiä selityksiä, vaan sitä miten kärsimykseen olisi reagoitava. Dostojevskin reseption painottuminen Jobin kirjan kehyskertomukseen Zosiman puheessa, näkyy myös näiden osuuksien samankaltaisessa eheydessä ja lopullisuudessa, keskeneräisyyttä ilmentävien Jobin kirjan dialogiosuuden ja Ivanin aiempien osuuksien sijaan.

5.3.4 Maailman palvonta

Edellisessä Ivaniin ja dialogiosion Jobiin keskittyneessä analyysini osuudessa toin esiin sen, miten Dostojevskin reseptio Jobin kirjasta kohdistuu viattoman kärsimyksen teemaan ja siihen, miten Ivan ja dialogiosion Job, molemmat, vaativat oikeudenmukaisuuden toteutumista tässä maailmassa. *Karamazovin veljesten* kirjoittamiskontekstin valossa tein päätelmän, että tämä reseption kohde oli Dostojevskille tärkeä, koska hän halusi antaa vastustajilleen mahdollisimman vahvan äänenpainon omassa teoksessaan. Seuraavassa analyysini osuudessa tarkastelen sitä, millä tavalla Dostojevski vastaa tähän kritiikkiin Zosiman puheessa, jossa käytetään Jobin kirjaa. Analyysini perusteella tuon esiin sen, että Dostojevskin reseptio Jobin kirjasta kohdistuu tältä osin Jobin kirjan Jumalan luomistyön selittämättömyyttä kuvaaviin osuuksiin ja epilogiosuudessa Jobin kokemaan muutokseen.

Kuten aiemmin toin esiin. Dostojevskin tarkoituksena näyttäisi olleen tutkijoiden mukaan vastata Ivanin kritiikkiin epäsuorasti, ikään kuin taiteellisen kuvan kautta.²⁷³ Jos näitä kahta hahmoa ja ”taiteellista kuvaa” eli Ivania ja Zosimaa kuitenkin tarkastellaan rinnakkain, niissä on tutkijoiden mukaan vastakohtaisuuksien sijaan, yllättävän paljon samaa. Näyttää siltä, ettei Dostojevski asetu edes kovin jyrkkään vastustukseen Ivanin esittämiä ajatuksia kohtaan Zosima-hahmonsa välityksellä. Esimerkiksi Cassedy on tuonut esiin selkeitä yhtymäkohtia Ivanin ja Zosiman hahmoissa, jotka molemmat näyttäisivät korostavan vastauksissaan rakkautta näkyvää maailmaa kohtaan.²⁷⁴ Zosimalle luomistyön rakastaminen on keino päästä syvempään ymmärrykseen Jumalasta:

Rakastakaa kaikkea Jumalan luomaa, niin kaikkeutta kuin jokaista hiekansiruakin. Jokaista ruohonkortta, jokaista Jumalan valonsädetä rakastakaa. Rakastakaa eläimiä, rakastakaa kasveja, rakastakaa mitä hyvänsä asiaa. Kun mitä hyvänsä rakastat, tavoitat asioissa piilevän Jumalan salaisuuden.²⁷⁵

---

²⁷³ Linner 1975, 10.

²⁷⁴ Cassedy 2005, 158. Cassedyn mukaan näillä hahmoilla on yhteistä myös se, miten he puhuvat arvostavasti lapsista.

²⁷⁵ Dostojevski 1879–1880 (2014), 402.

Myös Ivanille elämän rakastaminen näyttäytyy ainakin hetkellisesti jonkinlaisena toiveikkaana ratkaisuna hänen murheisiinsa. Keskustelussaan veljensä Aljosan kanssa hän toteaa:

Tahmeita kevään silmuja, sinitaivasta minä rakastan, niin se on! Tämä rakkaus tulee sisikunnasta, munaskuista, se on rakkautta omiin ensimmäisiin nuoriin voimiisi... Ymmärrätkö sinä mitään tästä vuodatuksesta vai etkö, Aljosa? Ivan naurahti äkkiä.
– Liiankin hyvin, Ivan, sen että haluaa rakastaa sisikunnallaan ja munaskuillaan, sen sinä sanoit hienosti ja olen hirveän iloinen siitä että sinulla on sellainen elämänhalu, Aljosa huudahti. – Minun mielestäni kaikkien tässä maailmassa pitäisi rakastaa elämää ennen kaikkea.
– Rakastaa elämää enemmän kuin sen tarkoitusta?²⁷⁶

Cassedy tuo esiin myös eroja Ivanin ja Zosiman painotuksissa. Zosiman maailmankatsomus näyttää kristillisemmältä kuin Ivanin, sillä hän kannustaa syntien anteeksiantamiseen ja tarkoituksellisesti jättää huomioimatta maailmassa näkyvän epäoikeudenmukaisuuden.²⁷⁷ Joka tapauksessa, kumpikaan näistä hahmoista ei argumentoi tuonpuoleisen perusteella. Myös Zosimalle olennaista on oikeudenmukaisuuden toteutuminen tässä maailmassa. Ivanista poiketen hän vain uskoo löytäneensä ratkaisun siihen, miten tämä oikeudenmukaisuus voisi toteutua ja miten elämän voi kokea merkityksellisenä kärsimyksistä huolimatta.

Tutkijoiden mukaan Zosiman ajattelun ydin onkin hämmästyttävästi oikeastaan tässä eräänlaisessa maailman palvomisessa eikä niinkään jossakin tietyssä kristinuskon suuntauksessa.²⁷⁸ Dostojevski näyttää poikenneen Zosima hahmoa luodessaan myös periaatteestaan tehdä hahmoistaan mahdollisimman realistisia. Joidenkin tutkijoiden mukaan, Zosima vertautuu nimittäin ”maailman palvontansa” osalta, hänen oletettua oikean elämän mallia, Dostojevskin tapaamaa ohjaajavanhusta Amvrosya, paremmin esimerkiksi Fransiskus Assisilaiseen.²⁷⁹

Rosenshieldin mukaan Zosiman Jobin kirjaa lainaavassa ja tulkitsevassa puheessa tämänpuoleisuus ja niin sanottu maailman palvonta näkyy esimerkiksi siinä, miten hän tekee lisäyksen Jobin sanoihin ”maahan” palaamisesta, siinä missä Job puhuu vain palaamisesta.²⁸⁰

Alastomana tulini äitini kohdusta, alastomana maahan myös palaan.²⁸¹

Alastomana minä tulini äitini kohdusta, alastomana palaan täältä. (Job 1:21)

²⁷⁶ Dostojevski 1879–1880 (2014), 293.

²⁷⁷ Cassedy 2005, 158.

²⁷⁸ Cassedy 2005, 156

²⁷⁹ Berdyaev 1957 [1921], 205–206.

²⁸⁰ Rosenshield 2016, 624.

²⁸¹ Dostojevski 1879–1880 (2014), 367.

Tämänpuoleisuus tulee esille myös Zosiman puhuessa siitä, että ihminen voi löytää ratkaisevan taivaallisen ja maallisen risteyskohdan itsestään, sillä Jumala on läsnä siellä, eikä vain jossain kaukana kuolemanjälkeisessä elämässä. Zosiman tulkinnassa Jobin kirjasta pelastus ei näytäkään riippuvan Kristuksen seuraamisesta, vaan jokaisen sisimmässä olevan Jumalan hyväksymisestä ja Jumalan valtakunnan vaalimisesta maailman välityksellä.²⁸² On totta, ettei Zosima puhu Jeesuksesta pelastajana. Hänen luomansa kuva pelastavasta uskosta on omaperäinen, mutta tutkijoiden näkemystä pelkän maailman palvonnan korostumisesta ei tulisi kuitenkaan liioitella, sillä Zosiman ajattelussa näkyy pohjimmiltaan myös se, että tätä maailmaa ylläpitää ennen kaikkea yhteys tuonpuoleiseen, ”toisiin maailmoihin”:

Paljon pysyy meiltä salassa maan päällä, mutta sen sijaan meille on lahjoitettu salainen verhottu aistimus meidän elävästä yhteydestämme toiseen maailmaan, taivaiseen ja korkeaan maailmaan, eivätkä meidän ajatustemme ja tunteidemme juuret ole täällä vaan toisissa maailmoissa. Juuri sen tähden filosofit sanovatkin, että asioiden olemukseen ei voi maan päällä ulottua. Jumala on ottanut siemeniä toisista maailmoista ja kylvänyt tänne maan päälle ja kasvattanut itselleen puutarhan, ja oraalle on noussut kaikki mikä nousta voi, mutta kasvatettua pitää elossa ja eläväisenä vain tunne toisten salattujen maailmojen kosketuksesta; jos tämä tunne sinussa heikkenee tai tuhoutuu, niin kuolee myös se mikä sinussa on kasvatettu. Silloin muutut välinpitämättömäksi elämää kohtaan ja alat suorastaan vihata sitä. Näin ajattelen.²⁸³

Zosima on siten Dostojevskille tyypillinen dynaaminen hahmo, joka liikkuu rajapinnalla ja väistelee täsmällisiä dogmeja ja oppeja.²⁸⁴

Tutkijat ovat arvioineet, että Jobin kirjassa esiintyvä luomistyön ihmeellisyyden ja selittämättömyyden painotus sointui hyvin yhteen Dostojevskin oman käsityksen kanssa ihmisluonnon selittämättömyydestä ja irrationaalisuudesta.²⁸⁵ Jobin tarinaan ja esimerkkiin vedoten, Zosima koittaa vakuuttaa kuulijansa siitä, että kärsimyksen edessä Jumalaa täytyy vain ylistää kuten Job, vaikka tämä onkin järjenvastaista kaiken koetun perusteella:

Mutta siinäpä suuruus onkin että siinä on salaisuus – että pysymätön maallinen muoto ja iankaikkinen totuus koskettavat tässä toinen toistaan. Maallisen totuuden edessä saa täyttymyksensä ikuisen totuuden vaikutus. Niin kuin luomisen ensimmäisinä päivinä Luoja päätti kunkin päivän kehaisuun: ”Hyvää on se mitä olen luonut”, niin hän nyt katsoo Jobia ja jälleen kiittää luomustaan. Eikä Jumalaa ylistävä Job palvele yksin häntä vaan tulee palvelleeksi myös kaikkea mitä hän on luonut suvusta sukuun ja ajasta aikaan, sillä siihen hänet on ennalta määrättykin.

---

²⁸² Rosenshield 2016, 629–630.

²⁸³ Dostojevski 1879–1880 (2014), 404.

²⁸⁴ Thompson 2001, 94.

²⁸⁵ Rampton 2010, 206.

Rosenshieldin mukaan Zosiman tämänpuoleiseen keskittyvät argumentit selittyvät sillä, että tällä hahmolla Dostojevski haluaa vastata Ivanille, ja siten myös oikean elämän vastustajilleen, joille tuonpuoleisuus ja iankaikkinen olivat lakanneet merkitsemästä. Hän haluaa Zosiman kautta pysyä relevanttina vastustajilleen ja argumentoida ikään kuin heidän alueellaan.²⁸⁶ Myös Linner katsoo, että Dostojevskin Zosima hahmon kautta välittämä viesti oli suunnattu ennen kaikkea hänen nuoremmille aikalaisilleen. Linnerin mukaan Dostojevski uskoi, että nämä nuoret oli johdettu harhaan, mutta että he eivät elämänjanoisuutensa ja moraalisien innokkuutensa puolesta olleet kuitenkaan kaukana hänen omista näkemyksistään. Dostojevski ikään kuin halusi kannustaa heitä uskomaan elämään vielä pykälän verran enemmän, sillä Zosiman opetuksien mukaisesti, elämään täysillä uskoessaan, he tulisivat myös uskomaan Jumalaan.²⁸⁷

Tässä alaluvussa olen tuonut esiin sen millä tavalla Dostojevski käyttää Jobin kirjaa vastatessaan Zosiman hahmon välityksellä Ivan Karamazovin aiemmin esittämään kritiikkiin. Nostin esiin tutkijoiden havainnon, että Zosiman uskonnollisissa näkemyksissä ja hänen Jobin kirjaa tulkitsevassa puheessaan on näkyvissä tämän maailman merkityksen painotus. Tämän perusteella tein päätelmän, että Zosima hahmon osalta keskeisiä Jobin kirjasta kumpuavia näkökulmia Dostojevskille ovat olleet Jobin kirjan Jumalan luomistyön selittämättömyyttä kuvaavat osuudet ja epilogiosuudessa Jobin kokema muutos, jonka Dostojevski yhdistää Zosiman puheessa edelleen vahvasti luodun maailman positiiviseen merkitykseen. Näiden painotusten taustalla on ollut Dostojevskin halu argumentoida ja vakuuttaa hänen vastustajansa heidän omalla alueellaan ja ohjata heitä kohti syvempää uskoa Jumalaan huomioimalla heidän nykyiset, jo osittain oikeansuuntaiset, näkemyksensä.

5.3.5 Yhteenveto

Tässä tutkielmani viimeisessä analyysiosiossa keskityin *Karamazovin veljesten* ohjaajavanhus Zosiman hahmoon ja hänen tulkintaansa Jobin kirjasta, joka on myös romaanin laajin suora viittaus kyseiseen Raamatun kirjaan. Taustoitin analyysiäni nostamalla esiin Dostojevskin tälle hahmolle ja *Karamazovin veljesten* kuudennelle kirjalle asettamia lähtökohtaisia tavoitteita ja erityispiirteitä. Tein havainnon, että Zosiman hahmossa näkyy Dostojevskin, muillekin Raamatun

---

²⁸⁶ Rosenshield 2016, 626.

²⁸⁷ Linner 1975, 187.

kertomuksista vaikuttaville henkilöhahmoille asettama tavoite, yksilöllisestä Raamatun sanan kohtaamisesta.

Toin esiin, että tämä kirjallinen tavoite muovaa myös sitä mihin Dostojevskin reseptio Jobin kirjasta kohdistuu. Zosima hahmon osalta Dostojevskin reseptio kohdistuu tarkasteluni perusteella Jobin kirjan kehyskertomuksen Jobiin ja tämän irrationaaliseen ylistykseen Jumalalle hänen kärsimyksistään huolimatta. Kehyskertomukseen kohdistuva reseptio näkyy myös tämän osuuden ja Zosiman tulkinnan samankaltaisessa eheydessä ja harmoniassa, verrattuna Ivanin ja Jobin kirjan dialogiosion aiempaan keskeneräisyyteen.

Lopuksi toin esiin tutkijoiden huomioita Ivanin ja Zosiman hahmoihin liittyvästä samankaltaisesta tämänpuoleisuuden korostuksesta. Dostojevskin Zosiman kautta, Ivanille ja siten myös omille vastustajilleen, esittämä kritiikki osoittautui hienovaraiseksi ja epäsuoraksi. Päättelin, että Dostojevskin reseptio Jobin kirjasta Zosiman hahmossa kohdistui siten osittain samoihin Jobin kirjan näkökulmiin kuin hänen Ivan hahmossaan. Tein havainnon, että Zosima on ikään kuin saman tämänpuoleisuuden korostamisen positiivinen kääntöpuoli Ivaniin verrattuna. Ei maailman hylkääjä, vaan maailman palvoja. Dostojevskin reseptio Jobin kirjasta Zosiman Job tulkinnassa kohdistui siten tältä osin näkökulmaan pohjimmiltaan selittämättömästä, mutta hyvästä Jumalan luomistyöstä.

6. Johtopäätökset

Tässä tutkielmassani olen tarkastellut Jobin kirjan reseptiota Dostojevskin teoksessa *Karamazovin veljekset*. Tutkielmani alussa esittelin ne teoksen kohdat, joissa on havaittavissa Jobin kirjan vaikutusta. Rajasin tutkielmani aineiston Jobin kirjan reseption tarkasteluun Ivanin hahmossa, jota on verrattu Jobiin, ja ohjaajavanhus Zosiman puheeseen, jossa tämä hahmo lainaa ja tulkitsee Jobin kirjaa. Tein tämän rajauksen sillä perusteella, että nämä osuudet sijoittuvat *Karamazovin veljesten* temaattiseen ytimeen ja niissä Jobin kirjan vaikutus on myös selkeimmin havaittavissa. Tutkimuskysymykseni tämän aineiston osalta oli: Mihin Jobin kirjan osiin ja näkökulmiin Dostojevskin reseptio kohdistuu Ivan Karamazovin hahmossa ja ohjaajavanhus Zosiman puheessa?

Johdantoluvussa avasin tarkemmin myös metodiini, eli reseptio- ja vaikutushistoriaan, liittyviä olennaisia näkökulmia. Osoitin, että pyrin tällä metodilla Jobin kirjan vaikutuksen arviointiin siten, että vertailen keskenään Jobin kirjan tekstiä ja siitä syntynyttä Dostojevskin tulkintaa ottaen huomioon sekä Jobin kirjan syntykontekstin että Dostojevskin tulkintakontekstin. Reseptiohistoriallisen metodin avulla voidaan nostaa esiin se, minkä Dostojevski koki Jobin kirjasta omassa ajassaan ja tilanteessaan merkitykselliseksi. Toisin sanoen metodin avulla voidaan selvittää, mikä oli se Jobin kirjan aines, joka vaikutti Karamazovin veljeksiin.

Luvussa 2 aloitin selvitystyöni tarkastelemalla Jobin kirjan syntykontekstia ja tekstiin liittyviä, tutkielmani kannalta olennaisia asioita. Ensinnäkin esittelin Jobin kirjan juonen ja rakenteen. Tein myös rajauksen, että keskityn tutkielmassani pääasiassa Jobin kirjan luentaan lopullisessa muodossaan, yhtenäisenä ja jännitteitä sisältävänä tekstinä, en mahdollisten eri aikoina syntyneiden kerrosten tarkasteluun.

Tutkijoiden näkemyksiin pohjaten ajoitin Jobin kirjan synnyn pakkosiirtolaisuuden jälkeiseen aikaan, aikavälille 515–450 eKr. Kirjallisen kontekstin osalta toin esiin Jobin kirjan perinteisen luokittelun viisaukirjallisuudeksi ja osana niin sanottujen viisauksien ryhmää. Nostin esiin tähän luokitteluun liittyviä ongelmia, jotka eivät tee oikeutta Jobin kirjan tarkastelulle ainutlaatuisena, lukuisia kirjallisia yhteyksiä sisältävänä tekstinä.

Luvun 2 lopuksi tarkastelin tutkielmani ja Dostojevskin reseption kannalta olennaista kysymystä Jobin kirjassa ilmenevästä teodikeasta ja antiteodikeasta. Määrittelin edellä mainitut käsitteet ja perustelin niiden käytön tässä tutkielmassa.

Määrittelin myös Jobin kirjassa näkyvän teko–seuraus-ajattelumallin, jolla tarkoitetaan käsitys siitä, että yksilön käyttäytymisellä ja hänen kohtalollaan on välitön suhde. Esitin, että tämä ajattelumalli on keskeinen Jumalan ja kärsimyksen välisen hyväksyttävän suhteen, eli teodikean, puolustelemissa Jobin kirjassa. Havaitsin, että tätä ajattelumallia edustavat Jobin kirjassa kehyskertomus ja Jobin ystävien puheet. Teko–seuraus-ajattelumallin kritiikki, ja siten myös Jumalan ja kärsimyksen välisen hyväksyttävän suhteen vastustaminen eli antiteodikea, tulevat puolestaan ilmi Jobin omissa puheissa Jobin kirjan dialogiosiossa.

Jobin kirjan syntykontekstin tarkastelun jälkeen siirryin luvussa 3 Dostojevskin tulkintakontekstin erittelyyn. Esittelin ensin olennaisia tietoja Dostojevskista kirjailijana ja keskityin sitten niihin hänen elämänsä tapahtumiin, joiden voi katsoa vaikuttaneen hänen reseptioonsa Jobin kirjasta. Jobin kirja muodostui Dostojevskille merkitykselliseksi, koska hän sai tuon ajan ylimystöstä poiketen uskonnollisen kasvatuksen ja oli jo hyvin varhain kosketuksissa Jobin kirjan tarinaan. Jobin kirjan jännitteisistä elementeistä vaikuttumista edesauttoivat hänen perhesuhteisiinsa ja omaan isäänsä liittyvät ristiriitaiset tunteet. Havaitsin, että Dostojevskin uskonnollisissa näkemyksissä ja niiden kehittämisessä läpi hänen elämänsä näkyy pyrkimys sovittaa vastakohdat yhteen. Uskon ja järjen välisestä kamppailusta ja vastakkainasettelusta tuli hänen vankilasta vapautumisensa jälkeisten teosten ja siten myös *Karamazovin veljesten* keskeinen teema. Dostojevskin elämään liittyvän taustoituksen avulla osoitin, että rajankäynti ja halu edistää omia näkemyksiä jonkinlaisen sovittelun ja kiivaiden vastaväitteiden avulla kytkeytyy osaksi Dostojevskin Raamatun käyttöä ja siten myös osaksi sitä, miten hän hyödyntää Jobin kirjaa *Karamazovin veljeksissä*.

Seuraavassa luvussa 4 kävin läpi Karamazovin veljesten juonta ja esittelin kirjan päähenkilöt. Taustoitin kirjan syntykontekstia ja keskeistä teemaa, uskon ja järjen vastakkainasettelua, jossa Dostojevski hyödyntää Jobin kirjasta kumpuavia teodikeaan liittyviä näkökulmia. Selvensin myös Ivan Karamazovin ja hänen Suurinkvisiittori-runotelmaansa sisältyvää kritiikkiä uskon perustuksia kohtaan.

Siirryn nyt kuvaamaan tutkielmani viimeistä ja laajinta päälukua 5. Tässä luvussa analysoin eri näkökulmista Jobin kirjan reseptiota *Karamazovin veljeksissä* ja esitin arvioni siitä mihin Dostojevskin reseptio tästä Raamatun kirjasta kohdistui ja miten nämä reseption kohteet ovat yhteydessä Dostojevskin tulkintakontekstiin.

5. Luvun ensimmäinen osa käsitteli Jobin ja Ivanin hahmojen välisiä yhtäläisyyksiä ja eroja. Analyysissäni lähestyin neljän eri näkökulman kautta kysymystä siitä, mihin Dostojevskin reseptio Jobin kirjasta Ivanin hahmossa kohdistuu. Ensiksi nostin esiin Jobin ja Ivanin teodikeaan liittyviä erilaisia lähtökohtia. Osoitin, kuinka Jobin kirjassa näkyy muinaisille israelilaisille tyypillinen tapa käsitellä kärsimyksen ongelmaa ja kuinka *Karamazovin Veljeksissä* puolestaan näkyy modernille teodikealle tyypilliset kysymyksenasettelut. Erilaiset lähtökohdat ja kysymyksenasettelut teodikean suhteen tulevat näkyviin Jobin tavassa puhua kärsimyksestä suoraan Jumalalle ja Ivanin tavassa puhua kärsimyksestä ja Jumalasta filosofisina ja hänen omasta tilanteestaan etäännytettyinä kysymyksinä. Tämän perusteella esitin, että Dostojevskin reseptio Ivanin hahmossa ei kohdistu dialogiosion Jobin kärsimyksen läpi elämiseen ja Jumalalle puhumiseen. Tein havainnon, että Ivanin tapa puhua Jumalasta sen sijaan, että hän puhuisi Jumalalle, muistuttaa Jobin ystävien vastaavaa tapaa. Tämän perusteella argumentoin, että Dostojevskin reseptio Ivanin hahmossa kohdistuu tältä osin Jobin ystäviin.

Toiseksi tarkastelin Jobin ja Ivanin protesteja. Havaitsin, että vaikka he molemmat kohdistavat kritiikkinsä viattomaan kärsimykseen, tekevät he sen hieman eri tavoin: Ivan vetoamalla viattoman kärsimyksen yleiseen ongelmaan, Job ennen kaikkea vetoamalla omaan viattomaan kärsimykseensä. Edelleen hahmot samaan tapaan vaativat oikeudenmukaisuuden toteutumista tämän maailman ja heidän oman ymmärryksensä puitteissa, vaikkakin eri lähtökohdista käsin: Ivan kieltäytyksestä hyväksyä näkyvän maailman takana olevia yliluonnollisia, järjen ylittäviä, perustuksia. Job luonnollisista sidoksistaan muinaisen Israelin uskomuksiin, joissa tuonpuoleiseen ei liitetty samanlaisia merkityksiä kuin esimerkiksi myöhemmässä kristinuskossa. Peilaamalla yhtymäkohtia aiemmin käsiteltyyn *Karamazovin veljesten* kirjoittamiskontekstiin ja Dostojevskin elämänhistoriaan, argumentoin, että Dostojevskin reseptio Jobin kirjasta kohdistui edellä mainittuihin näkökulmiin, koska hän halusi ilmentää lukijoilleen, että hän ottaa tosissaan maailmassa tapahtuvan viattoman kärsimyksen asettamat haasteet uskolle.

Kolmas näkökulmani oli arvokas kyseenalaistaminen. Erittelin Jobin kirjassa ilmenevää protestointia ja kyseenalaistamista ja havaitsin, että kuten *Karamazovin veljeksissä*, niitä ei esitetä kokonaan negatiivisessa valossa. Jobin ja Ivanin hahmot ovat koeteltuja ja heitä kohtaan osoitetaan kritiikin lisäksi myös

arvostusta ja myötätuntoa. Näiden yhtäläisyyksien ja jälleen Dostojevskin omaan elämään liittyvien seikkojen perusteella osoitin, että Dostojevskin reseptio kohdistuu tältä osin luontevasti Jobin kirjan tarjoamaan kirjalliseen esikuvaan.

Neljänneksi tarkastelin vielä Jobin ja Ivanin hahmoihin liittyvää keskeneräisyyttä. Havaitsin että, tältä osin Dostojevskin reseptio ei kohdistu pelkästään dialogiosion Jobin hahmoon, vaan Ivanissa näkyvät, hänen ratkaisemattoman sisäisen ristiriitaisuutensa perusteella, dialogiosuuden molemmat osapuolet, Job ja tämän ystävät. Argumentoin, että Ivan jää hahmona samaan keskeneräiseen tilaan kuin Jobin ja hänen ystäviensä välinen keskustelu. Tämän perusteella väitin, että Dostojevskin reseptio kohdistuu tämän hahmon osalta Jobin kirjan dialogiosuuden kokonaisuuteen ja siten viisausdialogin genreen ylipäänsä.

Viimeisen pääluvun 5 toisessa analyysiosiossa keskityin *Karamazovin veljesten* ohjaajavanhus Zosiman hahmoon ja Zosiman tulkintaan Jobin kirjasta, joka on myös romaanin laajin suora viittaus kyseiseen Raamatun kirjaan. Taustoitin analyysiäni tutkijoiden arvioilla Dostojevskin tälle hahmolle ja *Karamazovin veljesten* kuudennelle kirjalle asettamia lähtökohtaisia tavoitteita ja erityispiirteitä.

Ensimmäiseksi tarkastelin Zosiman yksilöllistä kokemusta Jobin kirjasta. Toin esille, että tutkijoiden mukaan kaikissa Dostojevskin vankeutensa jälkeen kirjoittamissa romaaneissa näkyy se, että hänen henkilöhahmonsa voivat kokea muutoksen ainoastaan ottaessaan sisimpäänsä jonkin heitä olennaisella tavalla puhuttelevan Raamatun sanan. Tämä piti tarkasteluni perusteella paikkansa myös Zosiman osalta, joka koki ratkaisevan muutoksen lapsuudessaan kohdatessaan Jobin kirjan tarinan. Tällä Raamatun sanan yksilöllisellä kohtaamisella ja siitä vaikuttumisella Dostojevskin tarkoitus oli, tutkijoiden mukaan, tehdä hänen hahmojensa Raamatusta vaikuttumisesta heidän psykologisen tilanteensa kannalta uskottavaa.

Toiseksi osoitin, että edellä kuvattu kirjallinen tavoite Raamatun sanan yksilöllisestä kohtaamisesta muovaa myös sitä, mihin Dostojevskin reseptio Jobin kirjasta kohdistuu. Esitin, että Zosima-hahmon osalta Dostojevskin reseptio kohdistuu tarkasteluni perusteella Jobin kirjan kehyskertomuksen Jobiin ja tämän irrationaaliseen tapaan ylistää Jumalaa kärsimyksistä huolimatta. Toin esiin sen, että kehyskertomuksen reseptio on havaittavissa myös Zosiman puheeseen sisältyvässä Jobin kirjan tulkinnassa, jossa korostuu selkeästi kehyskertomusta

leimaava eheys ja lopullisuus, dialogiosioon liittyvän ratkaisemattomuuden ja keskeneräisyyden sijaan.

Viimeisen pääluvun lopuksi toin esiin tutkijoiden huomioita Ivanin ja Zosiman hahmoihin liittyvästä samankaltaisesta tämänpuoleisuuden korostuksesta. Kritiikki, jonka Dostojevski esittää Zosima-hahmon välityksellä Ivanille ja siten myös omille vastustajilleen, osoittautui hienovaraiseksi ja epäsuoraksi. Lisäksi Zosiman Job-tulkinnassa korostuu Jobin kirjan näkemys luomistyöstä pohjimmiltaan selittämättömänä tapahtumana. Argumentoin, että luomistyön positiivisen korostamisen kautta Dostojevski argumentoi Ivanin aiempaa maailman hylkäämistä vastaan.

Edellä kuvaamani analyysin tulosten pohjalta argumentoin, että Jobin kirja vaikutti Dostojevskin *Karamazovin veljeksiin* hyvin merkittävällä tavalla. Jo se, että Dostojevski hyödyntää Jobin kirjaa romaaninsa temaattisessa ytimessä, kun hän esittelee Ivanin ja Zosiman teodikeaan liittyviä näkemyksiä, kertoo Jobin kirjan ratkaisevasta vaikutuksesta tähän Dostojevskin keskeiseen teokseen. Dostojevskin reseptio kohdistuu Jobin kirjan moniin eri näkökulmiin, mutta keskeistä siinä on Jobin kirjan perustavanlaatuinen jännite kehyskertomuksen ja dialogiosuuden erilaisten teologisten painotusten välillä. Tätä jännitettä ja ristiriitaisuutta Dostojevski tulkitsee ja hyödyntää hyvin luovalla tavalla. Ivanin hahmossa näkyvä reseptio mukailee Jobin kirjan dialogiosion eri osapuolia; kaikki tämä Jobin kirjasta nouseva aines ikään kuin yhdistyy Ivanin henkilöhahmon sisäisessä ristiriitaisuudessa ja keskeneräisyydessä. Zosiman tulkinnassa Jobin kirjasta näkyy puolestaan reseptio kehyskertomuksesta. Hän ei mainitse sanallakaan dialogiosion Jobin valituksia ja protestia, vaan korostaa kehyskertomuksen Jobin ylistystä Jumalalle sekä sitä, että Jumalan luomistyö on pohjimmiltaan hyvää selittämättömyydestään ja kärsimyksestä huolimatta. Tämän resection kautta Dostojevski luo eheyttä ja lopullisuutta ilmentävän vastinparin Ivanin dialogiosuutta mukaileville osuuksille.

Tutkielmani perusteella Raamatun tekstien käyttö Dostojevskin teoksissa ansaitsee lisäselvittelyä. Yksi mahdollinen jatkotutkimusaihe on Zosiman puheisiin sisältyvien, luomiseen liittyvien osuuksien ja näkökulmien tarkempi reseptiohistoriallinen analyysi. Tämän analyysin perusteella olisi mahdollista arvioida sitä miksi Dostojevski näki merkitykselliseksi Jobin kirjassa ja muualla Raamatussa esiintyvät luomiseen liittyvät tekstit ja mihin hänen resectionsa tältä osin kohdistui. Myös laajemman valistuksen ajan jälkeisen Jobin kirjan

tulkintaperinteen kartoittaminen, johon Dostojevski omalla reseptiollaan liittyi, olisi arvokasta ja auttaisi tutkijoita ymmärtämään, millä tavalla Jobin kirjasta muodostui niin keskeinen teksti teodikean ongelman käsittelyssä modernilla ajalla.

7. Kirjallisuusluettelo

7.1 Lähteet ja apuneuvot

Biblia Hebraica Stuttgartensia (1997). Toim. K. Elliger & W. Rudolph. 5. painos. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

Cervantes Saavedra, M. d. (1605/1615) Suom. J. Lappi-Seppälä (2013). *Don Quijote: Ensimmäinen ja toinen osa*. Helsinki: WSOY.

Dostojevski, F. M. (1846) Suom. M. Anhava (2008). *Köyhää väkeä*. Helsinki: Otava.

Dostojevski, F. M. (1861) Suom. I. Pekari (1931). *Muistelmia kuolleesta talosta*. 5. painos Juva: Wsoy.

Dostojevski, F. M. (1868) Suom. O. Kuukasjärvi (2010). *Idiootti*. Helsinki: Otava.

Dostojevski, F. M. (1866) Suom. O. Kuukasjärvi (2012). *Rikos ja rangaistus*. Helsinki: Otava.

Dostojevski, F. M. (1879–1880) Suom. M. Anhava (2014). *Karamazovin veljekset: Neliosainen romaani epilogineen*. Helsinki: Otava.

Dostojevski, F. M., (1969). *The Notebooks for A Raw Youth*. Toim. ja käänt. V. Terras & E. Wasiolek. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Dostojevski, F. M., (1971). *The Notebooks for The Brothers Karamazov*. Toim. ja käänt. E. Wasiolek. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Dostojevski, F. M. (1988). *Fyodor Dostoevsky Complete letters: Vol. 1, 1832–1859*. Toim. ja käänt. D. Lowe & R. Meyer. Ann Arbor, MI: Ardis.

Dostojevski, F. M. (1991). *Fyodor Dostoevsky Complete letters: Vol. 4, 1872–1877*. Toim. ja käänt. D. Lowe. Ann Arbor, MI: Ardis.

Dostojevski, F. M. (1991). *Fyodor Dostoevsky Complete letters: Vol. 5, 1878–1881*. Toim. ja käänt. D. Lowe. Ann Arbor, MI: Ardis.

Raamattu (1992). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen Pipliaseura.

7.2 Kirjallisuus

Akvinolainen, T. (s.a.) Käänt. A. Damico. (1993). The Literal Exposition of Job: A Scriptural Commentary concerning Providence. *The Collected Works of St. Thomas Aquinas*. Charlottesville, VA: InteLex Corporation. <http://pm.nlx.com.libproxy.helsinki.fi/xtf/view?docId=aquinas/aquinas.38.xml;chunk.id=id75450;toc.depth=1;toc.id=id38body;brand=default>. (Luettu 16.8.2019)

- Anhava, M. (2014). Jälkisana: Loputon. *Karamazovin veljekset: Neliosainen romaani epilogineen*. Helsinki: Otava. 961–970.
- Bahtin, M. (1929/1991) *Dostojevskin poetiikan ongelmia*. Suom. T. Laine & P. Nieminen. Helsinki: Orient Express.
- Berdyayev, N. A. (1921/1959). *Dostoevsky*. Käänt. Donald Attwater. Cleveland & New York: The World Publishing Company.
- Braiterman, Z. (1998) *(God) After Auschwitz: Tradition and Change in Post-Holocaust Jewish Thought*. Princeton: Princeton University Press.
- Brueggemann, W. (1999) Some Aspects of Theodicy in Old Testament Faith. *Perspectives in Religious Studies*, 26(3), 253-268.
- Brueggemann, W. (2003). *An Introduction to the Old Testament: The Canon and Christian Imagination*. Louisville, KY: Westminster John Knox Press.
- Cassedy, S. (2005). *Dostoevsky's Religion*. Stanford, Ca: Stanford University Press.
- Clines, D. J. A. (1989). Job 1–20. Word Biblical Commentary. Waco, TX: Word Books.
- Collins, J. J. (2004). *Introduction to the Hebrew Bible*. Minneapolis, MN: Fortress Press.
- Crenshaw, J. (2001). Job. J. Barton & J. Muddiman (toim.), *The Oxford Bible Commentary*. Oxford & New York: Oxford University Press, 331–354.
- Dell, K. J. (2013). *Job: Where Shall Wisdom be Found?* Sheffield: Sheffield Phoenix Press.
- Frank, J. (1990). *Through the Russian Prism: Essays on Literature and Culture*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Frank, J. (1995). *Dostoevsky: [Vol. 4], The Miraculous Years, 1865–1871*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Frank, J. (2002). *Dostoevsky: The mantle of the prophet, 1871–1881*. Princeton, N.J: Oxford: Princeton University Press.
- Frank, J. & Petrusiewicz, M. (2010). *Dostoevsky: A Writer In His Time*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Gadamer, H. (1953/2004). *Hermeneutiikka: Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Suom. I. Nikander. Tampere: Vastapaino.
- Gadamer, H. (1960/2004). *Truth and Method* Käänt. J. Weinsheimer & D. G. Marshall. 2. painos. London: Continuum.

- Grabbe, L. (2017). *Ancient Israel: What Do We Know And How Do We Know It?* Korjattu painos. New York: Bloomsbury T&T Clark.
- Grillaert, N. (2015) Orthodox Spirituality. O. Maiorova, & D. Martinsen (toim.), *Dostoevsky in Context*. Cambridge: Cambridge University Press. 187–193.
- Grossman, L. P. (1962/1974) *Dostoevsky: A biography*. Käänt. M. Mackler. London: Allen Lane.
- Hurvitz, A. (1974). The Date of the Prose-Tale of Job Linguistically Reconsidered. *Harvard Theological Review*, 67(1), 17–34.
- Huttunen, N. (2010). *Raamatullinen sota: Raamatun käyttö ja vaikutus vuoden 1918 sisällissodan tulkinnoissa*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 216. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Suomen Kirkkohistoriallinen seura.
- Jones, M. (2002) Dostoevskii and Religion. W. J. Leatherbarrow (toim.), *The Cambridge Companion to Dostoevskii*. Cambridge: Cambridge University Press, 148–174.
- Joosten, J. (2013) Linguistic Clues as to the Date of the Book of Job: A Mediating Position. J. Aitken, D. Clines, J. Clines & C. Maier (toim.). *Interested Readers: Essays on the Hebrew Bible in Honor of David J. A. Clines*. Atlanta, GA: Society of Biblical Literature.
- Kantor, V. (2001). Pavel Smerdyakov and Ivan Karamazov: The Problem of Temptation. G. Pattison & D.O. Thompson (toim.) *Dostoevsky and the Christian Tradition*. Cambridge; New York: Cambridge University Press. 1–28.
- Kynes, W. (2018). *An obituary for "Wisdom Literature": The Birth, Death, and Intertextual Reintegration of a Biblical Corpus*. Oxford: Oxford University Press.
- Kartano, T. (2017) Dostojevski, Schelling ja Venäjä. M. Anhava, T. Huttunen, & P Pesonen (toim.), *Dostojevski: Kiistaton ja kiistelty*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.
- Larrimore, M. (2013) *The Book of "Job": A Biography*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Lantz, K. A. (2004). *The Dostoevsky Encyclopedia*. Westport, Conn: Greenwood Press.
- Leatherbarrow, W. J. (2002) Introduction. W. J. Leatherbarrow (toim.), *The Cambridge Companion to Dostoevskii*. Cambridge: Cambridge University Press, 1–20.
- Linnér, S. (1975). *Starets Zosima in the Brothers Karamazov: A Study in the Mimesis of Virtue*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

- Luz, U. & Selle, R. A. (2005). *Studies in Matthew*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Maiorova, O. & Martinsen, D. (2015). *Dostoevsky in context*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marquard, O. (1991). *In Defense of the Accidental: Philosophical Studies*. New York: Oxford University Press.
- Mochulsky, K. V. (1947/1973) *Dostoevsky: His Life and Work*. Käänt. M. A. Minihan. Princeton, N.J.: Princeton University.
- Nissinen, M. (2008) Vanha testamentti. *Johdatus Raamattuun*. K. Kuula, M. Nissinen & W. Riekkinen (toim.). 2. tarkistettu ja korjattu painos. Helsinki: Kirjapaja.
- Pachmuss, T. (1979) Prometheus and Job Reincarnated: Melville and Dostoevskii. *The Slavic and East European Journal*. 23: 25–37.
- Pattison, G. & Thompson, D. O. (2001). Introduction; Reading Dostoevsky Religiously. *Dostoevsky and the Christian Tradition*. G. Pattison & D.O. Thompson (toim.). Cambridge; New York: Cambridge University Press. 1–28.
- Radford, A. (1999). *Linguistics: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rampton, V. (2010). Dostoevskii and the Book of Job: The Struggle to Find Faith. *Studies in Religion/Sciences Religieuses* 39(2): 203–217.
- Roberts, J. (2011). Introduction. M. Lieb, E. Mason & J. Roberts (toim.), *The Oxford Handbook of the Reception History of the Bible*. Oxford: Oxford University Press, 1–8.
- Rosen, N. (1971) Style and Structure in The Brothers Karamazov: The Grand Inquisitor and the Russian Monk. *Russian Literature Triquarterly*. 1: 325–65.
- Rosenshield, G. (2016). Dostoevskii and the Book of Job: Theodicy and Theophany in The Brothers Karamazov. *Slavic and East European Journal* 60(4): 609–632.
- Sarot, M. (2003) Theodicy and Modernity. An Inquiry into the Historicity of Theodicy. *Theodicy in the world of the Bible*. A. Laato & J. C. d. Moor (toim.). Leiden; Boston: Brill.
- Scanlan, J. P. (2002). *Dostoevsky the Thinker*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Shute, S (s.a.). The Brothers Karamazov. *Literature Online*.
https://literature.proquest.com/searchFulltext.do?id=EALKN151&divLevel=0&area=ref&DurUrl=Yes&forward=critref_ft (luettu 12.4.2019)

- Seow, C. L. (2013) *Job 1–21: Interpretation and Commentary*. Illuminations. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Sneed, M. (2011). Is the "Wisdom Tradition" a tradition? *The Catholic Biblical Quarterly*, 73(1), 50–71.
- Sneed, M. (2015). "Grasping after the wind": The elusive attempt to define and delimit wisdom. *Was There a Wisdom Tradition? New Prospects in Israelite Wisdom Studies*. M. Sneed. (toim.) Atlanta: SBL Press. 39–67.
- Terras, V. (1981). *A Karamazov companion: Commentary on the genesis, language, and style of Dostoevsky's novel*. Madison, WI: The University of Wisconsin Press.
- Thompson, D. O. (2001). Problems of the Biblical Word in Dostoevsky's Poetics. *Dostoevsky and the Christian Tradition*. G. Pattison & D.O. Thompson (toim.). Cambridge; New York: Cambridge University Press. 69–99.
- Wallace, D. F. (2005). *Consider the Lobster: And Other Essays*. London: Abacus.
- Walsh, H. H. (1977). The Book of Job and the Dialectic of Theodicy in "The Brothers Karamazov". *The South-Central Bulletin*, 37(4):161–164.
- Wasiolek, E. (1964). *Dostoevsky: The Major Fiction*. Cambridge, MA: M.I.T. Press.
- Witte, M. (2012) The Book of Job. *T&T Clark handbook of the Old Testament: An introduction to the literature, religion and history of the Old Testament*. J. C. Gertz. (toim.) London: T&T Clark, 551–567.